

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

Mýtus Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení Jana Husa v české
a německé vzdělávací literatuře 19. a 20. století

Historical myth of Sigismund of Luxemburg and its connection to the death of
Jan Hus, as seen in the czech and german educational literature in the 19th and
20th century

Autor: Veronika Svobodová
Vedoucí práce: PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.

Praha 2013

Prohlašuji, že jsem tuto práci na téma *Mýtus Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení Jana Husa v české a německé vzdělávací literatuře 19. a 20. století* vypracovala samostatně s pomocí pramenů a literatury, které jsou uvedeny v seznamu použité bibliografie.

V Praze dne 27. dubna 2013

.....

Veronika Svobodová

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a jeho podnětné rady a připomínky.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vývojem mýtu Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení Jana Husa v české a německé vzdělávací literatuře 19. a 20. století. Zda a jakým způsobem se do vzdělávacích publikací promítaly aktuální dobové nálady a jejich proměna v kontextu česko-německých vztahů. Vývoj mýtu je mapován od jeho vzniku těsně po Husově smrti v 15. století. Zásadní je ale především zkoumání mýtu v rámci habsburské monarchie s důrazem na 19. století a jeho vzdouvající se nacionalismus. A komparace s novým uspořádáním po vzniku Československa v roce 1918.

Klíčová slova: mýtus, Zikmund Lucemburský, Jan Hus, glejt, učebnice, výkladový slovník

Annotation

The topic of the bachelor thesis is the historical myth of Sigismund of Luxembourg and its connection to the death of Jan Hus, as seen in Czech and German educational literature of the 19th and 20th century. Whether and how did atmosphere of the day project into educational literature and its transformation in the context of Czech–German relations. The development of the myth is depicted from the time of its emergence immediately after Hus' death in the 15th century. However, fundamental is the study of the myth within the Habsburg monarchy with emphasis on the 19th century and its growing nationalism. And comparison with the new arrangement after the foundation of Czechoslovakia in 1918.

Keywords: myth, Sigismund of Luxembourg, Jan Hus, safe conduct, textbook, dictionary

Obsah

Úvod	6
1. Prolog	10
2. Zikmund a Hus pod křídly habsburského orla	18
2.1 Situace do roku 1848	18
2.2 Revoluční rok 1848 a jeho důsledky	21
2.3 (Ne)sílicí nacionalismus v učebnicích po roce 1848	23
2.4 Rakousko-uherské vyrovnání a Zikmundův mýtus po roce 1867	26
2.5 Analýza výkladových slovníků	39
2.6 Roky válečné	41
3. Zikmund a Hus ve světle nového státu	46
3.1 Učebnice a encyklopedie dvacátých let	48
3.2 Učebnice od doby Hitlerova nástupu k moci	57
Závěr	68
Seznam pramenů a literatury	73
Přílohy	78

Úvod

Císař říše římské, uherský, český, římský a lombardský král a braniborský markrabě, syn Karla IV. a Alžběty Pomořanské Zikmund Lucemburský (14. února 1368 Norimberk - 9. prosinec 1437 Znojmo) je v české paměti spojen s přezdívkou liška ryšavá.¹ Má nás pouze upamatovat na jeho ryšavé vlasy a bradku, nebo na jeho úskočnou politiku a krutost?

Podíváme-li se do jednotlivých historiografických děl, nenajdeme jednoznačnou odpověď. Právě tato názorová inkongruence mě vedla k výběru tématu. Rozhodla jsem se nejen si na věc utvořit vlastní názor, ale hlavně zmapovat vývoj mýtu, který je s osobou Zikmunda Lucemburského spjat.

Mýtus chápu jako něco, co Petr Čornej označuje „*historickým povědomím*“. Tento pojem podle něj „*zahrnuje vše, čím je zastoupena minulost v myslích většiny příslušníků určitého kolektivu (ať již národa či národnosti nebo tříd, vrstev a skupin)*“.²

Díky mnohovrstevnatosti Zikmundova postavení a jeho činů můžeme mýtus sledovat v různých rovinách. Rozhodla jsem se zkoumat mýtus ve vztahu k procesu s mistrem Janem Husem, který je podle mého názoru v Čechách nejrozšířenější. Téma ochranného glejtu se táhne celou mojí prací. Ostatním událostem, které mohly a zřejmě i měly na Zikmundův mýtus vliv, se kvůli obsáhlosti tématu v této práci nevěnuji.

Zikmundův mýtus („historické povědomí“) se projevuje především v krásné literatuře (Antonín Polách: *A stanu se králem*, 2002), můžeme ho najít i ve filmech (Otakar Vávra: *Jan Hus*, 1954), divadelních představeních (Josef Kajetán Tyl: *Jan Hus*, 1848) či ve výtvarném umění (Václav Brožík: *Hus před koncilem kostnickým*, 1883). Těmto odvětvím se ale kvůli rozsáhlosti tématu věnovat nebudu.³ Zajímá mě především otázka, objevuje-li se mýtus i v publikacích, které by svým zaměřením měly spadat spíše do kategorie „historického vědomí“. V publikacích, na které se lidé obracejí, když se chtějí seznámit s nějakým historickým „problémem“, tedy v textech vzdělávacích. Za vzdělávací literaturu považují učebnice, encyklopedie i texty populárně naučné (na příklad historický komiks).

Dějiny českého národa jsou zvlášť v 19. a 20. století determinovány „potýkáním se s Němci.“ Rozumím tím problémové vztahy mezi oběma národy. Češi se stávají suverénním národem a pro Němce je ztráta dosavadního „privilegia“ vyspělého národa nelehká. Tato doba je protknuta spory mezi oběma národy, množí se pocity křivd, neuznání či naopak ohrožení.

¹ Oblibu tohoto přídomku dokazuje, že pokud zadáme do vyhledávače *Google* spojení liška ryšavá, hned první odkaz je na Zikmunda Lucemburského.

² Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*. Praha: Vyšehrad 1987, s. 17.

³ V příloze přikládám obraz Václava Brožíka *Hus před koncilem kostnickým* a komiks Zdeňka Adly, protože jde o důležité primární prameny k utváření historického vědomí vztahu Husa a Zikmunda.

Vývoj Zikmundova mýtu mne zajímá i v kontextu, zda se Češi a Němci snažili „bojovat“ i na poli vzdělávacím. Jestli se promítla vzájemná „nevraživost“ i do vzdělávací literatury v obou jazycích. Každý národ potřebuje své hrdiny a jedním z těch českých byl po staletí Jan Hus. „Bojovník za pravdu“, který byl v německé Kostnici odsouzen k smrti a upálen.

Proto jsem se rozhodla zkoumat, jak přesně Češi se svým „historickým klenotem“ nakládali. Zda se pokusili smrt Jana Husa využít ve svůj prospěch a Zikmunda představit jako bezcharakterního člověka případně mu „příšit němectví“? A neméně zajímavá je podle mě otázka, zda byl Jan Hus jako historická postava a český národní hrdina důležitý i pro německé obyvatelstvo. Jakým způsobem s Husem německé učebnice nakládaly a zda se například v rámci opozice k Čechům Němci nesnažili „očistit“ Zikmundovo jméno potlačováním jeho viny na Husově smrti.

Pokud jde o studované materiály, zaměřila jsem se na prameny, ze kterých lidé čerpali a čerpají své vědomosti o historii, tedy na publikace vzdělávací, především pak na učebnice a encyklopedie.

Historik Zdeněk Beneš v kolektivní monografii *Dějiny ve škole, škola v dějinách* poukazuje na skutečnost, že informace vnímáme vždy v závislosti na aktuálních okolnostech.⁴ Ve své práci se zabývám, jak bylo řečeno výše, vzdělávacími texty – učebnicemi či encyklopediemi. Tedy publikacemi, které lidé čtou, když se chtějí poučit, získat nějaké vědomosti. Většinu informací, které se jim dostanou, ale neověřují. Je tedy velmi důležité, jak přesně a objektivně autoři k psaní přistupovali. Každé slovo může změnit dojem, který pak text na čtenáři zanechá. Právě proto jsem se rozhodla pro komparativní rozbor vybraných učebnic a slovníků. Díky tomu mohu přesně vystihnout osobitý styl a výklad každého z autorů.

Rozbor obsahu jednotlivých pramenů se pak pokusím zasadit do historického kontextu vztahů mezi Čechy a Němci v podunajské monarchii. Zajímá mne, jestli se v líčení této konkrétní historické události odrážely aktuální dobové nálady, jestli lze vysledovat shodné prvky.

Beneš dále připomíná, že dějepis byl (a stále je) ve školách vyučován jako předmět, „jenž měl přispívat k mravně-občanský orientované výchově jednotlivce...“ a k edukaci.⁵ Není překvapující, že o „ovládnutí historické paměti, o přisvojení si dějin“⁶ usilují všechny politické systémy. Právě vztah Husa a Zikmunda je pro mravní aspekt i pro edukaci velmi

⁴ *Dějiny ve škole, škola v dějinách*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2010, s. 16-17.

⁵ Tamtéž, s. 18-19.

⁶ Tamtéž, s. 22.

vhodný. A to především kvůli odlišné interpretaci. Zikmundův glejt, který měl Husa chránit, se dá vykládat mnoha způsoby a tak není složité vystavět příběh na bázi „nemravný Zikmund a mravný Hus“. Stejně tak „láká“ k historické manipulaci skutečnost, že Čech Hus byl odsouzen na německém území. Jestli autoři vzdělávacích publikací těmto „svodům“ skutečně podléhali, se pokusím zjistit v této práci.

Text jsem rozdělila na tři chronologicky řazené kapitoly. V rámci *Prologu* se snažím ve zkratce zmapovat vývoj Zikmundova mýtu, pro jehož vznik je podle mého názoru zásadní *Žaloba Koruny české*, kterou stručně rozebírám. I zde se snažím reflektovat česko-německé vztahy. Do kontrastu k Palackého *Dějínám národu českého* stavím díla Konstantina Höflera. Konkrétně jsem pracovala s *Oesterreichische Geschichte für das Volk (Rakouské dějiny pro národ)* a *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen (Historiografie husitského hnutí v Čechách)*.

Těžiště práce se soustřeďuje do kapitoly druhé a třetí. V nich se pokusím zmapovat mýtus v české a německé vzdělávací literatuře 19. a 20. století. Kapitola nazvaná *Zikmund a Hus pod křídly habsburského orla* mapuje období od počátku devatenáctého století až do konce první světové války. Publikacemi první republiky se zabývám v následující kapitole s názvem *Zikmund a Hus ve světle nového státu*.

V učebnicích jsem zkoumala všechny úryvky, které se zabývají Janem Husem a Zikmundem Lucemburským. V jednotlivých výkladových slovnících jsem se věnovala vždy heslům „Zikmund“, „Koncil“ (kostnický) a „Hus“ (Jan), protože všechna hesla se vážou ke stejné události a tudíž se v každém z nich může objevit studovaná problematika.

Použité prameny představují dostupný reprezentativní vzorek vzdělávacích textů a ke všem jsem se snažila přistupovat kriticky. Používala jsem pouze prameny dostupné v Praze.⁷ Nepoměr mezi použitými prameny v českém a německém jazyce přesně odpovídá stavu pražských knihoven a archivů.

Za stěžejní prameny prologu považuji *Žalobu Koruny české, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* Františka Palackého a *Oesterreichische Geschichte für das Volk (Rakouské dějiny pro národ)* Constantina Höflera. *Žaloba Koruny české* vznikla ještě za Zikmundova života, je proto plná nevyhaslých emocí a tím je i velmi subjektivní. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* popisují celý proces poměrně detailně. Přesto i z nich se dá velmi jednoduše vyčíst autorův názor, který představuje čtenáři. Zcela odlišný pohled nabízí *Oesterreichische Geschichte für das Volk (Rakouské dějiny pro národ)*. Höfler se podle

⁷ Čerpala jsem především z fondů Národní knihovny České republiky a Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského.

mého názoru snaží o větší objektivitu. V rámci kapitoly *Zikmund a Hus pod křídly habsburského orla* považují za stěžejní výkladové slovníky *Meyers Konversations-Lexikon* (*Meyerův naučný slovník*) a *Ottův slovník naučný*. Chápeme-li encyklopedie jako „soubory dosavadního vědění“, pak oba texty dobře ilustrují aktuální dobové názory. *Meyers Konversations-Lexikon* je velmi objektivní. Vydání, s kterým jsem pracovala, je ale poměrně stručné. Nejvíce informací mi poskytl *Ottův slovník naučný*. Je ovlivněn Palackého adorací husitství. Na rozdíl od *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* ale Husovi i něco vyčítá – není tedy tak jednostranný. Pro kapitolu *Zikmund a Hus ve světle nového státu* je klíčový *Masarykův slovník naučný*, který se subjektivitou směle vyrovná *Žalobě Koruny české*.

Co se učebnic týče, jsou zastoupeny texty určené především měšťanským školám, reálným školám a gymnáziím. V rámci kapitoly *Zikmund a Hus pod křídly habsburského orla* patří podle mého názoru k nejdůležitějším publikace Václava Vladivoje Tomka *Děje země české* a *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates* (*Dějepis rakouského císařského státu*). Obě učebnice spojuje pozitivistická popisnost a nezájem o Zikmunda. V míře poskytnutých informací se ale od sebe liší. *Všeobecný dějepis* Jana Lepaře se vyznačuje velkou mírou objektivitou. Nemohu nezmínit ani *Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte für die oberen Classen der Gymnasien* (*Gindelyho učebnice všeobecného dějepisu pro vyšší třídy gymnázií*). Gindely Husa evidentně shledává vinným a tento názor promítá i do svého textu. Dílo Josefa Pekaře je zastoupeno v obou hlavních kapitolách. Do té zabývající se publikacemi habsburské monarchie spadá učebnice *Dějiny naší říše se zvláštním zřetelem ke královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným, pro nejvyšší třídy škol středních*. Kapitola *Zikmund a Hus ve světle nového státu* zase obsahuje *Dějiny československé pro nejvyšší třídy škol středních*. Obě učebnice se vyznačují velkou popisností a objektivitou. V této práci jsou zastoupeny i vzdělávací texty zábavného charakteru. *Obrazy z dějin československých* Josefa Nikolaua pojednávají o dané problematice pohádkovou, subjektivně zbarvenou formou. V rámci přílohy je představena kniha Zdeňka Adly *Obrázky z českých dějin a pověstí*, která sice nechává otázku glejtu otevřenou, ale Zikmunda vyobrazuje negativně.

1. Prolog

Zikmund Lucemburský je v českém historickém povědomí vnímán spíše negativně. Neblahý obraz vznikl již během husitských válek, neboť Zikmund byl českým obyvatelstvem vnímán jako protihusitský panovník a služebník katolické církve, jejíž praktiky Jan Hus kritizoval.

Pokud jde o protizikmundovské projevy v písemnictví, pak zřejmě nejznámější kritikou je *Žaloba Koruny české* a *Porok Koruny české*, které dohromady s *Hádáním Prahy s Kutnou Horou* označujeme jako *Budyšínský rukopis*. Všechny texty byly totiž nalezeny v německém Budyšíně. Datovány jsou do druhé poloviny roku 1420 a pro pozdější hodnocení doby jsou naprosto klíčové.

V *Žalobě Koruny české* si Česká koruna stěžuje Bohu na Zikmunda – žaluje ho.⁸ Hovoří o něm jako o nepříteli, cizinci, porušiteli a pustošiteli se zvířecími vlastnostmi, který se od ní odvrací, usiluje o její oslabení a zhanobení.⁹ Viní ho ze zbytečných úmrtí, mezi něž můžeme počítat i smrt Jana Husa a další násilnosti.¹⁰ Neváhá ho dokonce označit za apokalyptického draka, což je alegorie ďábla: „*Tenhle je, jak se domnívám, onen veliký ryšavý drak o sedmi hlavách, vyzbrojený deseti rohy a korunovaný sedmi členkami...*“,¹¹ otcovraha svého národa¹² i nevděčnicka, neboť si dostatečně neváží toho, co pro něj a jeho předky vykonala.¹³ Obviňuje ho ze smrti moravského markraběte Prokopa Lucemburského,

⁸ „Slyšte, nebesa, co chci říci, slyš, země, slova mých úst! Uši ať nastraží, prosím, sněm všeho stvoření k tomu, co žalobně přednesu před nejspravedlivějším soudem nejvyššího soudce já, právě osiřelá a truchlivým vdovským rouchem oděná Koruna českého národa, proti jasnému Zikmundovi, králi, možno-li ho tak vůbec zvat. <http://www.husitstvi.cz/dokumenty10.php> (citováno 18. 3. 2011)

⁹ „Začal se chovat ne jako dědic, ale nepřítel, ne jako manžel, ale cizinec, ne jako správce, ale porušitel, ne jako ochránce, ale pustošitel a své přirozené lidské vlastnosti změnil odpornou proměnou tak dalece ve zvířecí, že si nejenom hnusí mé objetí hodné lásky, pohrdá mou společností a odvrací pohled od svěžího půvabu mé krásy jako od ohavně nečisté skvrny, nýbrž s divokou zběsilostí, po staletí neslýchanou, zuří proti mně vdově, ano matce a ochotné dobrodince a usilovně se pachtí po tom, aby vyvýšenost mé slávy strhl dolů do prachu, zbavil mne síly, rozchvátil mě bohatství a proměnil v bezectnou hanbu mou rozhlášenou a uznávaně dobrou pověst.“ Tamtéž.

¹⁰ „Kolik již tvých výborných kněží a mužů proslulé poctivosti a stejně i žen sežehl plamen ohně jeho přičiněním! Kolik jich umožila tiseň žalářů! Kolik lidí obojího pohlaví pobil meč, povraždily zbraně, pohltila nenasytná hlubina kutnohorských šachet! Ha, kolik bylo znásilněno panen – a mnohé z nich byly až k smrti hanebně zneužity! Kolika manželkám bylo pošpiněno neposkvrněné lože! Kolika vdovám vyrvána krása studu! Kolik vdovců a vdov, kolik sirotků, kolik bezdětných rodičů a kolik bědných nuzáků nadělala ruka nepřitele!“ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² „Kéž by se rodička tohoto strašného zplozence nikdy nebyla narodila nebo, když už se narodila, kéž by nebyla poznala muže anebo byla zůstala na věčné věky jalová a neplodná, protože porodila divokého zhanobitele vlastní matky a, ať povím pravdu, **obludného otcovraha svého národa**.“ Tamtéž.

¹³ „Ty, svrchovaný a neomylný zpytatelí duchů, znáš vůbec kde co nevděčnějšího nad tohoto nevděčnicka? [...] Tak je však otupen smrtelnou mdlou, že už ani nevzpomíná na velikou a nevýslovnou štědrost laskavosti, které jsem jako něžná matka poskytlá jemu i předkům, z nichž vzešel. Vždyť jsem jeho děda, obyčejného hraběte, učinila vznešeným králem, jeho otce jsem povýšila na římského krále a císaře, jeho bratra jsem postavila do čela vlád vévodských i královských a jeho samotného, hanebníka nestydatého, jsem vložila v otcova bedra do matčin klín, v mateřském lůně jsem ho vlastní svou krví živila, novorozeného na lokty vzala a chutným mlékem kojila, do dobrých mravů zasvětila a záhy, ještě za jeho útlosti, ozdobila cti braniborského markrabství. A nemajíc dosti na

zemského hejtmana království, a vyčítá mu zajetí nevlastního bratra Václava IV.¹⁴ Dále ho viní z první křížové výpravy proti husitům i ze snahy o „vyhlazení“ Čechů.¹⁵

Text hojně využívá jak biblických přirovnání, tak těch řeckých mytických.¹⁶ Celý text je díky formě osobní žaloby velmi působivý. Ke konci graduje zapřísaháním Hospodina a jeho spravedlnosti.¹⁷

Autoři žaloby Zikmundovi vyčítali jeho nevázaný vztah k ženám.¹⁸ To, že zemřel na „pekelný oheň“ (sněť na noze) krátce po popravě Jana Roháče z Dubé, bylo chápáno jako „odplata za všechny zlé skutky, jichž se dopustil, za nesplněné sliby i jako bezprostřední trest za Roháčovu popravu.“¹⁹ Ačkoli nemoc údajně propukla ještě před popravou, rozšířil se názor, že ho zachvátila ve chvíli, kdy sledoval Roháčovu smrt.²⁰

Počítali však husité již v té době mezi nesplněné sliby a jednu z dalších zrad i otázku ochrany Jana Husa na koncilu prostřednictvím ochranného glejtu? Na tuto otázku najdeme dnes jen těžko odpověď. V Budyšínském rukopise každopádně není o glejtu ani zmínky.

Další zmínka o Zikmundově odpovědnosti za Husovu smrt se datuje až do počátku 17. století. Historik Petr Čornej to dokládá na díle humanisty Václava Porcia Vodňanského *Duchovní město jménem Rozkoš duše*,²¹ kde se podle něj mezi Zikmundovými oběťmi Jan

těchto svých projevech přízně, uvedla jsem ho svým prozíravým vyjednáváním s velkým vynaložením nákladů a námah v držení království uherského, dalmatského, charvátského a dalších, jimž nyní nevděčnick vládne. Když ho pak lid těchto království, nechtěje dále snášet jeho křivdy, jakožto zle zasloužilého netoliko svrhl z vladařského stolce, nýbrž jako proklatého dvakrát i třikrát s ostudou vyhnal za pomezí vlastní země, já, pohmuta mateřskou láskou a litujíc ho jako své milované dítě, ujala jsem se ho s laskavou shovívavostí a svou mocí a svými náklady jsem ho znovu posadila na trůn ztraceného důstojenství.“ Tamtéž.

¹⁴ „A ačkoli jsem se mnohokrát průkazně přesvědčila o zlovolnosti, jakou vůči mně chová, třebaš hned na tom, **jak žalářem k smrti umoril mého milého Prokopa, moravského markraběte** hned na zajetí mého laskavého chotě Václava...“ Tamtéž.

¹⁵ „A když mu nestačily k mému vyhlazení síly domácí, přešel od zlých činů k ještě horším a umlčev pravdu vynesl lež tím, že s plíživou úkladností, jak se proslýchá, přiměl římského velekněze, aby proti mně zdvihl krvavý kříž, jako kdybych byla zprzněna chorobnými bludy a nakažena neodstranitelnou skvrnou kacířství. [...]a vyhladit ze země ušlechtilý kmen českého národa.“ Tamtéž.

¹⁶ „Tenhle je, jak se domnívám, onen **veliký ryšavý drak o sedmi hlavách, vyzbrojený deseti rohy a korunovaný sedmi členkami**, který strojí úklady ženě pracující k porodu a dychtí svou žravou tlamou pohltit její ušlechtilý plod.“ (Odkaz: Zjevení 12, 3-4.) Nebo: „**Nepohnutelné to učení, za němž ty stojíš svým božstvím, usiluje tento hanebný muž, ještě hanebnější radou sveden a vláčen duchem závratí.**“ (Odkaz: Izaiáš 19, 14.) Tamtéž.

„Právem a s chytrou předvídavostí mu bylo přirozeným během dáno jméno **Fernandus, neboť "fert", nese, "nanum", trpaslíka do nebezpečnosti, před jejichž hrozivostí se trpaslík nepřestává třást, kde jím zmítají víchřice neřestí a odkud ho víry Acherontu vtahují do truchlivého podsvětí.**“ Tamtéž.

¹⁷ „**Povstaň, zapřísahám tě, Hospodine, Bože zástupů, silný v rozhorlení, který mstíš hříchy otců na synech od třetího i čtvrtého pokolení, a vztáhni svou trestající ruku na: tohoto naprosto zjevného zhoubce a opovrhovatele tvým neposkvrněným zákonem, ba přímo rouhavě křivého žalobce!**“ Tamtéž.

¹⁸ Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 292.

¹⁹ Tamtéž, s. 294.

²⁰ Tamtéž, s. 295.

²¹ Viz Příloha.

Hus vyskytuje.²² Zikmundovi je v díle vyčten „*neřestný život, odpor vůči přijímání pod obojí způsobou i početné oběti z řad husitů*“.²³

Mezi *Duchovním městem jménem Rozkoš duše* a *Žalobou Koruny české* můžeme vysledovat určité shodné prvky. Především je Zikmund v obou rukopisech vnímán podobně. Obě díla mu vyčítají zbytečná úmrtí²⁴ i Zikmundovu údajnou bezbožnost. Zatímco *Žaloba Koruny české* označuje Zikmunda za apokalyptického ďábla a satana, V. P. Vodňanský píše, že se Boha vůbec nebál,²⁵ což v kontextu doby (a většinové bázně před Bohem) nebylo rozhodně pozitivní. Vodňanský Zikmunda tvrdě kritizuje za údajnou nevědomost, že úřad má svěřený právě od Boha a vyčítá mu, že se k Bohu neobracel a Bůh s ním tedy ani nebyl.²⁶

V 19. století pak Zikmundův negativní obraz dokreslili představitelé českého národního hnutí v čele s Františkem Palackým. Ten ve svých *Dějínách národa českého v Čechách i v Moravě* do středu českých dějin staví právě husitství. Vystavěl zde koncepci, podle které se v husitství dostal vrozený demokratický princip Slovanů do střetu s vrozeným panským principem Germánů. Ačkoli Palacký husitství neidealizuje, (na začátku díla se zmiňuje o jeho „brutalitě“), podtrhuje negativní obraz lucemburského krále.

Palacký Zikmundovi nicméně přiznává největší zásluhy na svolání kostnického koncilu a současně oceňuje jeho vládcovské schopnosti. Husovu pozvání na koncil pak dává celonárodní rozměr: „*Takéť Sigmund to byl, jakož jsme již podotkli, jenž první pobídnul byl M. Jana Husa, by k uklizení sporu církevního a k očištění pověsti národa českého jel také do Konstancie...*“²⁷ Palacký se též zastavuje u Zikmundova ochranného glejtu, jenž měl podle něj sloužit i k svobodnému návratu a Zikmund jím údajně také všem svým poddaným přikázal, aby se k Husovi chovali vlídně.

Palacký velkou pozornost s mnoha detaily věnuje pobytu Husa na koncilu v Kostnici. Poté, co Hus získal od inkvizitora Mikuláše vysvědčení, že není kacířem, napsal prý Zikmundovi dopis, kde mu kromě tohoto sdělení děkuje za prokázanou milost, prosí, aby nebyl souzen potají, a připouští, že je ochoten pro pravdu i zemřít. Navíc měl Zikmund

²² Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 296-297.

²³ Tamtéž, s. 296.

²⁴ „*Kolik již tvých výborných kněží a mužů proslulé poctivosti a stejně i žen sežehl plamen ohně jeho přičiněním! Kolik jich umožila tíseň žalářů! Kolik lidí obojího pohlaví pobil meč, povražďily zbraně, pohltila nenasytná hlubina kutnohorských šachet!*“ *Žaloba Koruny české*: <http://www.husitstvi.cz/dokumenty10.php> (citováno 18. 3. 2011).

„*Krve mnoho lidské vylil,*“; „*Svaté směle dal pálti, však to neuměl souditi, že mnoho tisíc skrze to jeho zahyne najisto.*“ *Duchovní město jménem Rozkoš duše*: Petr ČORNEJ, „*Tajemství českých kronik*“, s. 296.

²⁵ „*Neměl štěstí nižádného, neb se nebál Boha svého.*“ Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 296.

²⁶ „*Potom císařem učiněn nebyl ani tehdáž změněn, nevážil, odkud vzal ouřad, neb miloval vždy zlý neřád. Nevedl soudu pravého, neb nežádal Boha svého, aby mu moudrost daroval a Duchem svatým spravoval.[...]Krve mnoho lidské vylil, neb s ním Pán Bůh nebydlil.*“ Tamtéž, s. 297.

²⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národa českého III*. Praha: Odeon 1968, s. 100.

českého kazatele ještě společně s Václavem IV. svěřit pod ochranu Jana a Jindřicha z Chlumu a Václava z Dubé. Hus musel cestu vykonat na vlastní náklady – s čímž mu nakonec pomohli jeho přívrženci. A i když byl Hus uvězněn, Zikmund mu z vězení pomohl. Podle Palackého kvůli tomu, že „*cítil hluboce urážku důstojenství svého, která se stala zrušením ochranného listu jeho; také obával se, že skutek ten způsobí všude v říši a zvláště v zemích Koruny české, jichžto dědicem státi se doufal, velikou nelibost.*“²⁸ Kvůli těmto cílům měl s koncilem neshody, které vyvrcholily jeho odjezdem z města. Na což církevní představitelé reagovali vysláním poselstva se vzkazem, že „*sbor rozejde se na místě, bude-li král překážeti zákonné činnosti jeho.*“²⁹ A protože Zikmundovou „prioritou“ bylo vyřešit trojpapežství a jak píše Palacký: „*vyšší význam působení Husova tajil se duchu jeho*“³⁰ rozhodl se Husa „obětovat“. Církevní představitelé ho také ubezpečili, že slovo dané kacíři se nemusí dodržet.

Že jde Zikmundovy primárně o ukončení trojpapežství, dokládá podle Palackého fakt, že když utekl z koncilu papež Jan XXIII., dostaly se Zikmundovi do rukou klíče od Husova vězení. A ačkoli na něj české i moravské stavy naléhaly, Husa nepropustil, ale předal ho kostnickému biskupovi. Zemská šlechta Zikmundovi dopisy domlouvala, aby Husa zbavil žaláře a umožnil mu veřejné slyšení. Čeští a polští páni se přimlouvali v podobné věci u církevních představitelů. Během procesu vyzval Zikmund duchovní otce, „*aby neukvapili se nálezem svým u věci této; žádaltě skrze knížata ve vši opravdovosti ode sboru, aby Hus především trpělivě slyšen a pak nález nad ním jemu králi předběžně ke známosti předložen byl.*“³¹ Při prvním výslechu Husovi nebylo dovoleno přednést svou řeč vcelku.

Zikmundova osobní přítomnost na druhém výslechu zajistila větší klid. Zikmund na něm také objasnil svůj vztah k Husovi. Řekl, že vše, co Husovi slíbil (list, ochranu a veřejné slyšení) je splněno a tudíž mu nezbývá, „*nic více než napomínati tebe společně s kardinály, abys, nechaje svéhlavosti, dal se sboru na milost bez výminky...*“³² Dokonce prý kardinálům radil, aby Husa upálili, i kdyby odvolal, protože se mu nemůže věřit. Zikmund se obával dalších nepokojů v Čechách a žádal, aby byli potrestáni i jeho stoupenci v dalších zemích. Co nejdříve mají také skoncovat s jeho „učedníky“, zvláště s Jeronýmem. Mohu podotknout, že výraz „učedníci“ dokládá Palackého stylizaci Husa do osoby Ježíše.

Šestého července byl Hus odsouzen. Chtěl se hájit, ale nebylo mu to úplně dovoleno. „*Opakoval také časté své slovo, že dověřiv se králi a ochrannému jeho listu, přišel ke sboru*

²⁸ Tamtéž, s. 109.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž, s. 119.

³² Tamtéž, s. 121.

dobrovolně k dokázání nevinu své. Sigmundovy líce zřejmě zarděly se, když Hus toto mluvě oči své naň upřel.³³ Zde Palacký opět nastiňuje celý problém. Nese Zikmund opravdu vinu za Husovu smrt nebo se ochrana nevztahovala na svobodný návrat? Palacký nechává otázku bez odpovědi.

„Vezměte Jana Husa, jenž dle nálezu krále, pána našeho nejmilostivějšího, a z rozkazu našeho má co kacíř upálen býti. [...] Hus z rozkazu falckrabova veden jest z kostela i z města na popraviště; provodil ho zástup asi tisíce oděnců u nesmírném diváků davu. Když vystoupiv z kostela, viděl na hřbitově v ohni plápolati knihy své, usmál se tomu; i šel k smrti pevným krokem, žalmy zpívaje aneb se modle, aniž bylo při něm znamení strachu aneb lítosti. Pro nesmírnou tlačenicí lidu kráčel celý pochod jen z povolna i musel několikrát zastaviti se; v takových okamžicích pokoušel se Hus vyjádřiti se o věci své k okolostojícím.“³⁴

Tak popisuje Palacký Husovu cestu na smrt. Při její četbě mi vyvstala na mysl paralela s pašijovým příběhem, který se podle mého názoru nese v podobném literárním duchu. Mimo jiné jdou oba na smrt odsouzeni, ponížení; Hus se při cestě zastavuje, stejně jako Ježíš padá pod tíhou kříže. Myslím si, že tato podobnost je záměrná. Přesto je zarážející, že Ježíš kráčel na svou smrt pokorně, možná se i bál. Hus jde vzpřímeně, má sílu na úsměv a další obhajoby. Kráčelo se mu tak lehce, protože měl před sebou již obraz Ježíše Krista nebo jde pouze o autorovu snahu vytvořit národního hrdinu?

Z tohoto důvodu je dobré porovnat Palackého text s dílem Constantina Höflera. Ve svých *Oesterreichische Geschichte für das Volk (Rakouské dějiny pro národ)* z roku 1867 uvádí, že Zikmundův glejt představoval ochranu na koncilu a také záruku, že se Husovi dostane veřejného slyšení.³⁵ Hus se měl v Kostnici vychloubat tím, že přišel bez glejtu.³⁶ Jeví se tedy jako sebevědomý a nepokorný muž. Uvězněn byl proto, že sloužil v Kostnici mše, ačkoli byl v klatbě. Höfler zdůrazňuje, že tak papež učinil navzdory glejtu.³⁷ Zikmund chtěl dodržet své slovo a snažil se, aby byl Hus souzen na svobodě. Tyto pokusy však byly

³³ Tamtéž, s. 127.

³⁴ Tamtéž, s. 128.

³⁵ „Er verhieß, als die Abhaltung des Constanzer Concils zwischen ihm und dem Papste Johannes XXIII. festgestellt worden war, dem Magister Johannes Hus freies Geleit zu demselben, öffentliches Gehör vor ihm zu verschaffen...“ Constantin HÖFLER, *Oesterreichische Geschichte für das Volk*. V. Die Zeit der luxemburgischen Kaiser Karl IV. – (Wenzel) – Sigmund. Wien: Im Commissions – Verlage von Prandel & Ewald 1867, s. 154.

³⁶ „Da Hus in arger Verblendung sich jetzt rühmte, ohne Geleitsbrief gekommen zu sein...“ Tamtéž, s. 155.

³⁷ „...die Gegner des Hus aber darauf drangen, daß der seit Jahren mit ihm schiebende Proceß um so mehr zu Ende getragen werde, als Hus, obwohl gebannt, fortwährend und selbst in Constanz Messe las, so erfolgte trotz seines Geleitsbriefes seine Verhaftung auf päpstlichen Befehl...“ Tamtéž.

zmařeny útekem papeže Jana XXIII.³⁸ Autor dále upozorňuje na to, že Husova přítomnost v Kostnici byla pokračováním procesu, který se započal již v Praze a byl řešen i v Římě.³⁹

Tím, že Höfler vnímá Husův proces v Kostnici jako kontinuální pokračování již dřívějších šetření, rozšiřuje také oproti jiným autorům Husovu obžalobu. Označuje jej za příčinu pražských bouří, vyčítá mu opovrhování klatbou a papežským soudem, lhaní ohledně glejtu a v neposlední řadě také upozorňuje na jeho mylné a heretické učení.⁴⁰ Přesto si dle Höflera „*Nikdo nepřál jeho smrt, ale upevňovalo se přesvědčení, že se v žádném případě nemůže vrátit do Čech, které byly kvůli němu tak nepokojné.*“⁴¹ Hus je představován jako svým způsobem ješitný muž, který bažil po popularitě a obával se, že bude dokázáno, že se ve svých názorech mýlil.⁴²

Kniha vytváří ve čtenáři dojem, že koncil to myslí s Husem opravdu dobře, ale on jim jako trucovité dítě postupně nedává v jejich rozhodnutí na vybranou.⁴³ Text zřeknutí se svého učení byl napsán tak mírně, že si i „*Zikmund myslel, že ho může přijmout každý, neboť ještě zohlednil jeho pochyby a zaměnil první formulí s druhou, která byla nejzazší měrou „povolná“.*“⁴⁴ Autor pokračuje: „*Ale také tuto variantu mistr zamítl a vysvětlil, že chce zemřít.*“⁴⁵ Hus je tedy naopak ten, kdo chce zemřít a koncil se mu to naopak snaží rozmluvit.

Správnost rozsahu koncilní obžaloby má být potvrzena výpověďmi svědků, kteří Husa také obviňují z pobuřování, zabití, neposlušnosti, zneužití svého úřadu a lhaní.⁴⁶

³⁸ „*Obwohl aber Sigmund sich mit allen Kräfte dawidersetzte, konnte er dennoch die Processirung des Gebannten auf freiem Fuß selbst dann nicht erreichen, als der unwürdige Papst Johannes, seine Absetzung fürchtend und auf Herzog Friedrich von Throl sich stüßend, aus Constanz heimlich entwich.*“ Tamtéž.

³⁹ „*...die Gegner des Hus aber darauf drangen, daß der seit Jaren mit ihm schiebende Proceß um so mehr zu Ende getragen werde...und die Fortführung seines in Prag begonnenen und nach Rom gebrachten Processes.*“ Tamtéž.

⁴⁰ „*Zuletzt wurde Hus überwiesen, daß er Ursache der wilden Scenen in Prag gewesen, die mehreren Personen das Leben gekostet; daß er, obwohl Priester, den Bann und das päpstliche Gericht verachtet habe; daß seine Aussage, ohne Geleit gekommen zu sein, lügenhaft sei; daß seine Lehren zum Theil irrthümlich und Verdrebnis gebend, zum Theil häretisch seien.*“ Tamtéž, s. 156.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² „*Für Hus selbst war es jedoch, je mehr die Wagschale sich zu Gunsten seiner Ankläger und früheren Freunde, seiner böhmischen Landsleute, zuwandte, rein unterträglich, sich der Gemeinde gegenüber, die er in Böhmen gestiftet, als des Irrthums überwiesen zu denken.*“ Tamtéž.

⁴³ Na příklad: „*Je mehr man sich von Seite des Concils bemühte, ihm die Umkehr zu erleichtern, desto mehr verhärtete sich sein Gemüth.*“ Tamtéž, s. 157.

⁴⁴ „*Das Concil legte nicht blos dem Hus, um ihn zu retten, eine Abschwörungsformel vor, von welcher Sigmund selbst meinte, jeder könne auf sie eingehen, sondern nahm noch Rücksicht auf seine Bedenken und vertauschte die erste Formel mit einer zweiten, die das äußerste Maß der Nachgiebigkeit in sich schloß.*“ Tamtéž.

⁴⁵ „*Aber auch diese verwarf der Magister und erklärte, sterben zu wollen.*“ Tamtéž.

⁴⁶ „*Sie war auf beharrlichen Ungehorsam gegen seine kirchlichen Obern gerichtet, auf Aufreizung der Prager und der Böhmen im Allgemeinen, zum Ungehorsam und zum Aufruhr, so daß er der Urheber von Mord und Todtschlag gewesen sei; er habe sich ferner des Betrüger und des schönsten Mißbrauchs seines Amtes bedient, um wycleffitischen Geßten Eingang bei seinen Zuhörern zu verschaffen; endlich habe er sich offenkundiger Lüge schuldig gemacht, indem er frühere Behauptungen, welche er vor Zeugen ausgesprochen, nun ablägne, ohne die Zeugen, welche bei ihrer Aussage beharrten, der Unwahrheit überweisen zu können.*“ Tamtéž.

Poměrně svérázně hodnotí Höfler také Husovo vystupování při veřejných slyšeních: „*Když ale došlo k veřejnému slyšení, přerušoval ho Hus tak často, že musel být od predelů opakovaně uklidňován.*“⁴⁷ „*Dle výpovědi očitého svědka, se ve svém rozčilení tak zapomněl, že sprostě nadával...*“⁴⁸ Smrt českého reformátora popisuje Höfler na rozdíl od Palackého velmi „střízlivě“: „*Marně ho zapřísahali dva němečtí pánové, falckrabě rýnský, syn krále Ruprechta a říšský maršál Pappenheim, když už byl přivázan u kůlu, dřevo a slávu měl navrstvenou po bradu a pochodeň byla připravena k zapálení hranice, aby si ušetřil svůj život. Odmítl světskou útěchu jako i předtím tu duchovní a skonal v plamenech nepokořeně a nebojácně 6. července 1415.*“⁴⁹

Höflerovo pojetí je v rámci mnou prostudované literatury zcela ojedinělé. Není přímo proti Husovi, nejásá nad jeho smrtí,⁵⁰ pouze jakoby vyprávěl příběh „podivína“, který se všemožně snažil, aby byl odsouzen. Zikmund v líčení skoro vůbec nefiguruje. Událost není popisována ve vzájemném vztahu Zikmunda a Husa. Zikmund stojí spíše v pozadí a občas se jeho jméno „mihne“ textem.

Myslím si, že k tomuto textu skvěle pasuje úryvek z Höflerovy předmluvy k *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen (Historiografie husitského hnutí v Čechách)* z roku 1856, kde říká: *Poněvadž je zde velká masa nových materiálů, které podstatně změni dosavadní názor nejen na husitskou dobu, ale také na dobu reformace, přál bych si vyhnout se zdání, jako bych chtěl mínění čtenáře v některém směru anticipovat.*⁵¹ I zde se podle mého názoru snaží o objektivní výklad a nechává tak čtenáři možnost utvořit si vlastní názor.

Vztahem díla Františka Palackého a Constantina Höflera se zabývá i Peter C. A. Morée ve své studii *Jan Hus as a Threat to the German Future in Central Europe: The*

⁴⁷ „*Als es aber nun zum Verlesen des Processes kam, unterbrach ihn Hus so oft, daß er wiederholt von den Predellen zur Ruhe gebracht werden mußte.*“ Tamtéž, s. 158.

⁴⁸ „*...wobei nach der Aussage eines Augenzeugen Hus in seiner Aufregung sich so weit vergaß, selbst Schimpfworte auszustoßen...*“ Tamtéž.

⁴⁹ „*Vergeblich beschwören ihn, als er schon am Pfahle angebunden, Holz und Stroh bis zum Kinn aufgeschichtet, die Fackel zum Anzünden des Scheiterhaufens bereit war, zwei deutsche Herren, der Pfalzgraf bei Rhein, Sohn König Ruprecht's, und der Reichsmarschall von Pappenheim, sein Leben zu schonen; er wies den weltlichen Anspruch von sich wie früher den geistlichen, und endigte ungebeugt und unerschrocken in den Flammen den 6. Juli 1415.*“ Tamtéž, s. 159.

⁵⁰ Upálen byl dle „*smutných císařských zákonů 13. století*“. „*...um nach den traurigen Kaisergesetzen des dreizehnten Jahrhunderts sein Leben auf dem Holzstoße zu enden.*“ Tamtéž, s. 158.

⁵¹ „*Denn da die grosse Masse neuen Materiales die bisherige Anschauung nicht blos der husitischen Periode, sondern auch der Reformationsgeschichte wesentlich verändern wird, wünschte ich auch den Schein zu vermeiden, als wollte ich dem Urtheil des Lesers in irgend einer Weise vorgreifen.*“ K. HÖFLER, *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen. Theil I.* Wien: Aus der Kaiserl. Königl. Hof. – und Staatsdruckerei. 1856, s. V.

Bohemian Reformer in the Controversy Between Constantin Höfler and František Palacký (Jan Hus jako ohrožení budoucnosti Němců ve střední Evropě: Spor o českého reformátora mezi František Palackým a Constantinem Höflerem). Díky komparaci jejich pohledu na Jana Husa poukazuje na kulturní rozdíly i kliše, které převládaly v době vzdouvajícího nacionalismu mezi Čechy a Němci. Zajímavým způsobem ukazuje, jak pohled na vlastní národ ovlivňoval oba významné historiky při argumentaci a především při historickém hodnocení Jana Husa.⁵²

Jak dokládají výše uvedené řádky, mýtus Zikmunda Lucemburského jako „lišky ryšavé“ se utvářel v literatuře již od počátku 15. století. V následujících kapitolách se pokusím ukázat, jak se jeho obraz v českém a německém historickém povědomí vyvíjel. Respektive jak jej formovaly závazné „formativní“ texty, kterými by měly být učebnice dějepisu 19. a 20. století. Zda můžeme pozorovat v českých učebních textech odkaz Palackého a v německých odkaz Höflerův? Zda byl Zikmund jako syn Karla IV. pro Čechy Čechem nebo byl pro své protihusitské smýšlení hodnocen jako cizí, německý panovník a Husův zrádce? Jedním z vodítek pro výzkum této otázky mi bude interpretace Zikmundova ochranného glejtu.

⁵² Peter C. A. MORÉE: *Jan Hus as a Threat to the German Future in Central Europe: The Bohemian Reformer in the Controversy Between Constantin Höfler and František Palacký. (Jan Hus jako ohrožení budoucnosti Němců ve střední Evropě: Spor o českého reformátora mezi František Palackým a Constantinem Höflerem.)* In *The Bohemian Reformation and Religious Practise: Vol. 4.* Praha, Akademie věd ČR 2002, s. 295-307.

2. Zikmund a Hus pod křídly habsburského orla

Určující dobou plnou zvrátů v česko-německých vztazích je 19. století. Revoluční rok 1848, rakousko-uherské vyrovnání a nerealizované vyrovnání rakousko-české můžeme označit za hlavní příčiny, které pak na počátku 20. století, tedy během první světové války, vykrytalizovaly ve vznik Československé republiky. Z hlediska zkoumaného tématu je třeba si položit otázku, zda se dají v „dlouhém“ 19. století vysledovat na konkrétních událostech změny v mýtu Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení Jana Husa? Zda jsou zlomové dějinné události i zlomem náhledu na Husa se Zikmundem v české a německé (ať už česky nebo německy psané) vzdělávací literatuře?

2. 1 Situace do roku 1848

Učebnice, vydané před revolučním rokem 1848, spojuje fakt, že nemají potřebu hledat konkrétního viníka Husovy smrti. Nepotřebují používat Husa jako symbol české mravnosti v protikladu k německé zlovůli představované Zikmundem. Zikmundova vina nebo nevina pro ně není primární.

První studovaná učebnice *Geschichte des Königsreichs Boheim zum Gebrauche der studierenden Jugend in de k. k. Staaten (Dějepis královské říše Čech pro potřebu studující mládeže v k. k. státech)* neuvedeného autora z roku 1820 představuje Zikmunda především jako vzorného panovníka, který byl poslušen církevních zákonů.

Podle učebnice Zikmund vydal Husovi glejt a cítil se pak ublížený, že se s Husem přesto zacházelo špatně.⁵³ Z toho ustoupil, když mu církevní představitelé zdůraznili, že koncil stojí nad císařem a není tedy vázán příslibem, který Zikmund Husovi dal. Zrovna tak jako není sám Zikmund dle církevních zákonů povinen držet slovo.⁵⁴

Přestože dal podle učebnice Zikmund souhlas s Husovým vydáním na hranici,⁵⁵ osobní vinu nenese, neboť pouze konal vůli církevních otců. Vina za Husovo upálení tak padá

⁵³ „Kaiser Sigmund zeigte sich zwar durch diese dem Hus angethane Mißhandlungen sehr beleidigt.“ *Geschichte des Königsreichs Boheim zum Gebrauche der studierenden Jugend in de k. k. Staaten*. Wien: Verlagsgewölbe de k. k. Schulbücher-Verschleißes den St. Anna in der Johannis Gasse 1820, s. 93.

⁵⁴ „Da man ihm aber die schreckliche Meinung glaublich machte, ein Kaiser wäre nach den geistlichen Gesetzen nicht schuldig, das Wort zu halten; und eine allgemeine Kirchenversammlung, welche über den Kaiser wäre, sein auch nicht verbunden, sich an die Verheißungen der Kaisers zu halten, so gab er nach.“ Tamtéž, s. 94.

⁵⁵ „Hus wurde also in Gegenwart und mit Genehmigung des Kaisers zum Scheiterhaufen verdammt.“ Tamtéž, s. 95.

na církve. S tím konvenuje i představení Husa jako charakterního člověka, který své učení neodvolá, protože mu není z Písma dostatečně vyvráceno,⁵⁶ a chce jej zpečetit i svou krví.⁵⁷

O více jak dvacet let později roku 1843 vychází *Děje země české* od Václava Vladivoje Tomka.⁵⁸ Tomkova publikace ukazuje Zikmundovu roli v relativně příznivém světle. Zikmund svolává do Kostnice koncil, aby uklidnil situaci v církvi - tedy z důvodů ušlechtilých.⁵⁹ Podle Tomka odcestoval Jan Hus na koncil na své vlastní přání, protože chtěl před církevními otci vysvětlit a obhájit své učení.⁶⁰ Tomek se domnívá, že Hus nepočítal s variantou, že by se nemusel vrátit zpět do vlasti. Spoléhal na glejt, který měl sloužit jako ochrana i na zpáteční cestu. Ten mu od Zikmunda vyžádal český král Václav, jenž je představován jako Husův ochránce a osoba, jíž Hus důvěřuje.⁶¹

Zajímavé je, že Tomek líčí Husův pobyt v Kostnici velmi stručně a postačí mu konstatování, že reformátor byl ihned po svém příjezdu uvězněn. Tomek rovněž nepovažuje za něco mimořádného ani Husovo veřejné slyšení. Omezuje se na konstatování, že Husovo učení je odsouzeno jako kacířské a smrt upálením je ohavná: „*Ale když přišli do Kostnice (1414), jat jest Hus, a zawřen do tmawého žaláře, i když byl postawen před konciliem shromážděné, aby se osprawedlnil, prohlášeno jest jeho učení býti křiwé a kacířské, i tak odsauzen jest k smrti ohawné, za žiwa upálenu býti.*“⁶²

Vlastní Husova smrt na hranici je naopak v protikladu ke stručným informacím o procesu pojednána v knize velmi bohatě - včetně popisu čepice s namalovanými strašidly a čerty. Ta byla Husovi před upálením nasazena jako výstraha lidem před kacířstvím. „*Léta 1415 dne 6. čerwence wyweden jest na smrt we množstší lidu přenesmírném, jehož bylo tisíce na tisíce, na neslýchané věci díwati se dychtiwých; tu w poli přiwázán jest ke slaupu, z oděwu swlečen jsa, a obkladen dřiwím a slámy otépkami, na hlavu pak dána jemu čepice papírowá, na níž byli čerti a strašidla namalowány pro výstrahu všeho lidu od kacířstwí...*“⁶³

⁵⁶ „*Er verlangte immer einer Irrthums aus der Schrift überwiesen zu werden. Der Ermangelung dieser Überweisung beharrte er auf seinen Meinungen.*“ Tamtéž, s. 94.

⁵⁷ „*Allein Hus antwortete, er sich entschlossen, alles, was er gelehrt und geschrieben habe, mit seinem Blute zu versiegeln.*“ Tamtéž, s. 95.

⁵⁸ Historik Václav Vladivoj Tomek (1818-1905) byl zastáncem pozitivistického dějepisectví. Věnoval se především dějinám Prahy. Roku 1882 se stal prvním rektorem české části Karlo-Ferdinandovy univerzity.

⁵⁹ „*Ten (Zikmund) maje upokojení církwe na mysli, při papeži Janowi XXIII wyžádal, aby bylo nowé konciliem držáno, w městě Kostnici...*“ V. Vladivoj Tomek. *Děje země české*. Praha: V komisi u Kronbergra i Řivnáče 1843, s. 165.

⁶⁰ „*Tedy když konciliem shromážděno bylo; nawrátiw se mistr Jan Hus do Prahy, krále Wácslawo o pomoc žádal, aby mohl do Kostnice jíti, a učení swé před Otcí církewními předložiti a zastati.*“ Tamtéž.

⁶¹ „*I wyžádal jemu král Wácslaw listr průwodní od císaře Sigmunda, tak aby měl plné bezpečenstwí, aby do Kostnice jíti směl, i zase bez překážky odtud se wrátiti.*“ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 166.

⁶³ Tamtéž.

Zikmund u Tomka nehraje zásadní roli. Není označen za viníka Husovy smrti, protože Hus jel do Kostnice zcela dobrovolně. Zikmundova sporná úloha při procesu s českým reformátorem je nahrazena pozitivně vnímaným Václavem. Stojí za to podotknout, že v místech, kde se autoři většinou neutrálně nebo negativně zmiňují o Zikmundovi, připomíná Tomek českého krále Václava. I Zikmundův glejt vyjednal Husovi Václav. Když česká šlechta po Husově upálení protestovala, nespílala přímo Zikmundovi, ale sešla se v Betlémské kapli s povolením Václava.⁶⁴ Pokud bychom vnímali Zikmunda jako Němce, jedinou obžalobou proti němu by byla tato věta: „*Tu prawili, že se to stalo na potupu národu Českému od cizozemců...*“⁶⁵ Dle Tomka ale česká šlechta z Husovy smrti viní vysloveně církevní otce: „*...a učinili psaní ke sboru církevnímu, wytykajíce jim toho slowy zpurnými, že Husa newinně na smrt odsaudili (1415).*“⁶⁶

Třetí předrevoluční publikací je *Lehrbuch der allgemeinen Geschichte für Schule und Haus (Učebnice všeobecného dějepisu pro školu a dům)* Josefa Becka z roku 1846. U Becka je zajímavá především pasáž zabývající se vinou či nevinou Zikmunda, která vypadá na první pohled velmi elegantně. Autor svým na první pohled ne úplně srozumitelným vyjádřením přesně kopíruje nesrozumitelnost tohoto „případu“. „*Tam se objevil tento nebojácný muž poté, co mu císař Zikmund slíbil bezpečný glejt, avšak s výhradou právních následků.*“⁶⁷

Při nepříliš pozorném čtení vyznívá tato věta pro Zikmunda poměrně příznivě: slíbil Husovi ochranu, ale také dopředu oznámil, že nebude jednat proti právu. Jenže dodatek „*s výhradou právních následků*“ je velmi nejednoznačný a svým způsobem i nicneřikající. Kdo měl být „autorem“ těchto právních následků? Myslí se moc církevní, anebo světská? O pár řádků níže Beck píše: „*Předán světské moci....*“⁶⁸ Z toho by mohlo vyplývat, že Zikmund, jako nejvyšší představitel světské moci, je za smrt Husa odpovědný. Na druhou stranu pokud bychom chápali dodatek „*s výhradou právních následků*“ v tom smyslu, že se Zikmund podvolí církevní moci, pak musíme Zikmunda vnímat jako nevinného člověka, který navíc Husa před tímto možným rozuzlením varoval.

⁶⁴ „*Uslyšewše Čechové, co se jest stalo w Kostnici mistru Janu Husowi, kterýž všechněch byl miláček, welice se na konciliū rozhněwali; i sešli se páni a rytíři na sněm do kaple Betlémské s powolením krále Wáclawowým.*“ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž, s. 166-167.

⁶⁷ „*Dort erschien der furchtlose Mann, nachdem ihm Kaiser Sigismund sicheres Geleit, jedoch mit Vorbehalt der Rechtsfolgen, versprochen hatte.*“ Josef BECK, *Lehrbuch der allgemeinen Geschichte für Schule und Haus*. Hannover: Hahn 1846, s. 129.

⁶⁸ „*Der weltlichen Gewalt übergeben, wurde Huß zum Scheterhaufen hinausgeführt, und erlitt mit standhaftem gottergebenen Sinne den Tod 1415.*“ Tamtéž.

2. 2 Revoluční rok 1848 a jeho důsledky

První polovina 19. století se nesla ve znamení významné transformace vztahu Čechů a Němců. Jsme svědky procesu, během něhož se – řečeno dnešní historickou terminologií – staly z etnických skupin národy. Starší historiografie mluvila o „národních obrozeních“, publicistika o „jaru národů“. Proces nacionalizace či jinak řečeno vznik moderních národů byl složitým jevem, který poznamenal evropské dějiny od druhé poloviny 18. století a silící nacionalismus ve století devatenáctém neblaze vyvrcholil v první světové válce se všemi jejími důsledky.⁶⁹

Tímto procesem procházel i německý národ, který začal usilovat o své sjednocení. Nečekanou překážkou na cestě k „Velkoněmecku“ se však staly malé slovanské národy, jako byly Lužičtí Srbové, poznaňští Poláci, Slovinci a Češi.⁷⁰

A národní obrození se nevyhnulo ani Čechům. Němci určité obrození akceptovali, dokud probíhalo pouze na kulturním poli. Problémem se stalo ve chvíli, kdy se rozšířilo i na politiku.⁷¹ Češi se odmítli na velkoněmeckém sjednocení podílet ústy Františka Palackého. Ten v *Dopisu do Frankfurtu* z 11. dubna 1848 formuloval první český politický program. Bylo by však nadsazené označit jej za protiněmecký manifest a ráda bych se zastavila u nejvýznamnějších bodů dopisu.

Palackému jsou vesměs sjednocovací snahy blízké.⁷² Podle svých slov se však velkoněmeckého sjednocení zúčastnit nemůže, protože není Němec.⁷³ Současné německé „požadavky“ nemají také podle Palackého žádný historický základ, protože německá říše vždy byla svazkem panovníků, ne národů.⁷⁴ Dalším důvodem proti sjednocení byla dle Palackého skutečnost, že by se jím znemožnila existence Rakouska, jež považuje za důležité

⁶⁹ KOLEKTIV AUTORŮ, *Rozumět dějinám, Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery 2002, s. 24.

⁷⁰ Jan KŘEN, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Academia 1990, s. 90.

⁷¹ „Česká kultura se rozvíjela nejprve jako jakýsi zrcadlový obraz vyvinutější kultury německé, avšak zároveň v opozici vůči ní. Záhy ale vykročila na cestu vlastní a specifickou, kterou přijala a respektovala nakonec i kultura německá. Ale během čtyřicátých let vykrytalizoval i český politický program. A právě kolem něho se rozpoutal boj.“ KOLEKTIV AUTORŮ, *Rozumět dějinám, Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 27.

⁷² „Jakkoli ctím toto snažení i pocit, na kterémžto se zakládá, a právě proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm.“ František ČAPKA, *Dokumenty a materiály ke studiu národních dějin v letech 1848-1918*. Brno: Masarykova univerzita 2010, s. 10.

⁷³ „**Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím** – a za pouhého potakače, nemajícího ani mínění, ani vůle, nechtěli ste mne zajisté k sobě povolati;“ Tamtéž.

⁷⁴ „...tudíž celé dosavadní spojení země České s říší Německou pokládáno i považováno býti musí nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem. Žádá-li ale kdo, aby nad tento dosavadní svazek mezi knížaty nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto vždy požadavek nový, nemající žádného historického základu právního...“ Tamtéž, s. 11.

pro celou Evropu.⁷⁵ Ačkoli přiznává, že není nepřitelem Rusů⁷⁶, bojí se vzniku univerzální ruské říše.⁷⁷ Dodává, že malé národy, jako jsou Slované, Rumuni, Maďaři, Němci, Řekové, Turci a Albánci, mohou rozpínajícímu se Rusku vzdorovat pouze v případě, že se sjednotí.⁷⁸ Rakousko tedy je, bylo a bude vždy nutné a žádoucí.⁷⁹ Třetí příčinou odmítnutí je Palackého přesvědčení, že uspořádání Německé říše, kde by moc výkonnou volil národ, bylo „*nemožné a na dlouhé časy nestálé*“, a to i v případě vyhlášení republiky.⁸⁰ Národní republiky v blízkosti rakouských hranic zamítá.⁸¹ Rakousko rozdělené na republiky by totiž podle něj bylo velmi lehce uchvatitelné již zmiňovaným Ruskem.⁸²

Revoluce 1848 byla v Rakousku vojensky potlačena. Přesto ale přinesla určité změny, jakými bylo odstranění poddanství, zavedení systému státní správy, vyhlášení rovnosti občanů před zákonem, zrušení cechů a nastolení liberální hospodářské politiky. Pro výuku dějepisu byla zásadní Exner-Bonitzova reforma, platná od roku 1849. Zavedla osmitřídňá gymnázia, která rozdělila na nižší (prima – kvarta) a vyšší (kvinta – oktáva) stupeň. Dějepis se vyučoval na každém stupni. Žák tedy probíral dějepisnou látku během svého studia dvakrát a to v různém rozsahu. Největší důraz byl při výuce kladen na dějiny starověkého Řecka a Říma a na dějiny habsburské monarchie.⁸³

Revoluce také ukázala, že Praha není německá, ale česká. České odmítnutí účasti na frankfurtském parlamentu a tím i na velkoněmeckém sjednocení také znamenalo rozchod mezi snahami Čechů a Němců. Mezi Čechy se ujala myšlenka austroslavismu, která byla živá minimálně do sedmdesátých let 19. století. Je třeba si klást otázku, zda můžeme příklon

⁷⁵ „...nevyhnutelně směřovati chcete i budete k tomu, abyste navždy zemdlili, ba nemožným učinili Rakousko co říši samostatnou, říši, jejížto zachování, celost i upevnění jest a býti musí věcí velikou i důležitou netoliko národu mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé.“ Tamtéž.

⁷⁶ „...nejsem nepřítel Rusův...“ Tamtéž, s. 12.

⁷⁷ „...však ale že při vši vřelé lásce k národu svému vždy ještě výše cením dobré lidské i vědecké nežli dobré národní, z té příčiny již **pouhá možnost univerzální monarchie ruská nemá žádného odhodlanějšího protivníka i odpůrce nežli mne**; ne proto, že by monarchie ta byla ruská, ale že by byla univerzální.“ Tamtéž.

⁷⁸ „Víte, že na jihovýchodní straně Evropy, podél hranic říše Ruské, přebývající národové mnozí, původem, jazykem, dějinami a mravem znamenitě rozdílní - Slované, Rumuni, Maďaři a Němci, o Řecích, Turcích a kiptařích ani nemluvíc - z nichž žádný sám o sobě není dosti mocen, aby přemocnému sousedu svému na východě odporovati mohl s prospěchem po vše budoucí časy; totož mohou jen teház, když je svazek ouzký a pevně bude spojovati všechny v jedno.“ Tamtéž.

⁷⁹ „Zajisté, kdyby státu rakouského nebylo již odedávna, musili bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil.“ Tamtéž.

⁸⁰ „Konečně ještě ze třetí příčiny zpečovati se musím porad vašich býti účasten: pokládám totiž všechny dosavadní projekty říši Německé dáti nové zřízení na základě vůle národní u vykonávání za nemožné a na dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se odhodlati ku pravému lékařskému prostředku života i smrti - míním totiž svolání německé republiky - byť ona byla jen formou přechodní.“ Tamtéž, s. 13.

⁸¹ „Ode hranic říše Rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i důrazně zamítati.“ Tamtéž.

⁸² „Pomyslete si říši Rakouskou rozdělenou na množství republik a republik - jak to milý základ k univerzální ruské monarchii!“ Tamtéž.

⁸³ Magdaléna ŠUSTOVÁ, *Stalo se v zemi české... Jak se vyučoval dějepis*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2009, s. 8.

k austroslavismu a vyostření sporů mezi Čechy a Němci vypořádat i v rámci výkladů o odsouzení a upálení Jana Husa.

2. 3 (Ne)silící nacionalismus v učebnicích po roce 1848

V obecné rovině je třeba zdůraznit, že ačkoli byla revoluce poražena, určité změny přinesla. Habsburská monarchie přestala být stavovskou společností a panovník nemohl nedbat na potřeby modernizace společnosti a státu. A zřejmě tento přístup „postupné modernizace“ zapříčinil, že se v učebnicích tohoto období (po bouřlivém roce 1848) ještě výrazně neprojevuje silící nacionalismus. Ve většině učebnic, které jsem studovala, není pohled na Zikmunda vyostřený a jejich autoři neřeší ani přesný význam Zikmundova ochranného listu, ani jeho případnou vinu.

Tak například v učebnici Jana Šrámka z roku 1849 se o vině nebo nevině Zikmunda přímo nehovoří. Stojí v ní pouze, že Hus od Zikmunda obdržel list, aby se na koncil dostavil a obhájil své učení.⁸⁴

Grundriß der Geographie und Geschichte der alten, mittleren und neueren Zeit für die mittleren Klassen der Gymnasie und für höhere Bürgerschulen (Stručný přehled geografie a dějepisu starého, středního a nového věku pro střední třídy gymnázií a vyšší měšťanské školy) Wilhelma Pütze z roku 1858 pojednává, v souladu se svým názvem, o procesu s Janem Husem velmi stručně. Hus je na koncilu souzen kvůli šíření myšlenek Jana Viklefa.⁸⁵ Kdo přesně ho pozval, není specifikováno.⁸⁶ Zřejmě se obával o svou bezpečnost, protože dorazil až poté, co mu nejmenovaný císař poskytl neupřesněný glejt.⁸⁷ Právě císař, tedy Zikmund, je ten, kdo má Husa potrestat dle *Švábského zrcadla zákonů*⁸⁸ poté, co Hus odmítá odvolat své

⁸⁴ „To ssadiwši wšechny tři papeže, Martina V., zwolilo a mnohých zákonů dalo k naprawení smutného stawu církve, mistra wšak Jana Husa, který obdrživ od císaře průwodní list, tam byl přišel, aby se z učení swého zodpowídal, co kacíře za žiwa upáliti kázalo (1415).“ Jan ŠRÁMEK, *Krátký wšeobecný dějepis pro školu*. Jindřichův Hradec: Alois a Josef Landfras 1849, s. 67.

⁸⁵ „Zugleich versuchte dieses Concilium die Ausrottung der Lehren des Johann Huß, welcher die vom Papste für ketzerlich erklärten Grundsätze der Theologen Johann Wycliff, trotz aller Verbote der Erzbischofes von Prag und des Papstes, in Böhmen verbreitete.“ Wilhelm PÜTZ, *Grundriß der Geographie und Geschichte der alten, mittleren und neueren Zeit für die mittleren Klassen der Gymnasien und für höhere Bürgerschulen*. Koblenz: bei Karl Bädcker 1858, s. 128.

⁸⁶ „Hus wurde vor das Concilium geladen...“ Tamtéž.

⁸⁷ „...und er erschien dort, nachdem ihn der Kaiser zu seiner persönlichen Sicherheit mit einem Geleitsbriefe versehen hatte.“ Tamtéž.

⁸⁸ *Švábské zrcadlo* je právní kniha sepsaná hornoněmecky v druhé polovině 13. století. V obecných záležitostech vychází ze *Saského zrcadla*.

učení a je koncilem prohlášen za kacíře.⁸⁹ Zikmundovo jméno není v textu ani jednou zmíněno. Zikmundova vina je relativní. Dal sice Husovi glejt, aby mu zajistil bezpečnost, jejíž podoba není konkretizována. Ale poté pouze učinil, co mu přikazovalo právo.

Učebnice Václava Vladivoje Tomka z roku 1860 *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates. Zum Gebrauch an Gymnasien und Realschulen (Dějepis rakouského císařského státu. K užívání na gymnáziích a reálných školách)* pojednává o procesu s Husem na Kostnickém koncilu jen velmi stručně. Husa vnímá jako přímého následovníka Viklefa.⁹⁰ Zikmund se zasloužil o svolání koncilu, před kterým se měl ospravedlnit i Jan Hus.⁹¹ Ten se dostavil na císařovo vyzvání. Zikmundova role je zde upozaděna, není zmíněn ani glejt. Hus je na základě nařízení koncilu uvězněn, jeho a Viklefovo učení je odsouzeno jako bludné.⁹² Následně je „*dle barbarských zákonů svého věku zaživa upálen jako kacíř (1415)*.“⁹³

Celý text a především strohé líčení Husovy smrti je zvláště překvapivé, srovnáme-li ho s dříve zmiňovanou Tomkovou českou učebnicí *Děje země české* z roku 1843. Obě vyprávění se liší v poměrně podstatných bodech. V české učebnici se Hus do Kostnice vypravuje na své vlastní přání, ale v německé je vyzván Zikmundem. Zatímco v učebnici z roku 1843 je glejt specifikován i jako záruka svobodného návratu, v té z roku 1860 není ani zmíněn. Učebnice z roku 1860 shrnuje Husovu smrt do jedné věty a rok úmrtí je uveden v závorce. Působí to dojmem, že Tomek Husově smrti žádný velký význam nepřikládal. Text ze čtyřicátých let devatenáctého století ale líčí Husovu smrt velmi barvitě. O to více je překvapivé, jak je stejná událost pojednána v učebnici z roku 1843. To, co bylo v předešlé publikaci (1860) řečeno jednou větou, je zde rozvedeno do rozsáhlého, barvitě pojednaného souvětí, které čtenáři vykresluje obraz o tom, že byl Hus obklopen dřívím a otěpkami slámy.⁹⁴ Nemůžeme ale tvrdit, že by Tomek v publikaci určené českému publiku Husa stylizoval do role národního hrdiny, tak jak to činí Palacký ve svých *Dějínách*.⁹⁵ V knize určené pro čtenáře německé se

⁸⁹ „Da alle Versuche, ihn zum Widerruf seiner Lehren zu bewegen scheterten, so erklärte das Concilium ihn als Ketzer und übergab ihn zur Bestrafung dem Kaiser, welcher ihn gemäß einer Bestimmung des Schwabenspiegels verbrennen ließ 1415.“ Tamtéž.

⁹⁰ „Wikleffs Bücher, die auch in Böhmen ihre Verehren fanden, gaben für die Reformation der Kirche alshalb eine gefährliche Richtung. An die Spitze ihrer Vertreter stellte sich Johann Hus...“ Tamtéž, s. 81.

⁹¹ „Als römischer König sorgte Siegmund für Winderufung einer neuen Kirchenversammlung... Vor diesem Konzil wurde Hus beschieden, um seine Lehren zu rechtfertigen.“ Václav Vladivoj TOMEK, *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates. Zum Gebrauche an Gymnasien und Realschulen*. Prag: Verlag von Friedrich Tempsky 1860, s. 81.

⁹² „...auf Anordnung des Konzils in der Kerker geworfen worden; seine und Wikleffs Lehren wurden als Irrlehren verurtheilt...“ Tamtéž.

⁹³ „...wurde er nach den barbarischen Gesetzen seines Zeitalters als Ketzer lebendig verbrannt (1415).“ Tamtéž.

⁹⁴ V. Vladivoj Tomek. *Děje země české*. Praha: V komisi u Kronbergra i Řivnáče 1843, s. 166.

⁹⁵ Ačkoli byl Václav Vladivoj Tomek žákem Františka Palackého, v názorech na hodnocení husitství se zcela rozcházejí. Palacký chápe české dějiny jako neustálé stýkání a potýkání mezi Čechy a Němci a husitství považuje za centrální bod našich dějin. Husitská revoluce dle Palackého emancipuje, osvobozuje a bojuje za

snad kvůli cenzuře omezil jen na nutná fakta. Pokud bychom v textech přeci jen chtěli něco takového najít, můžeme tvrdit, že v německém textu je Hus představen jako neindividuální myslitel, který pouze přejímá Viklefovo učení.

Oba popisy spojuje nezájem o Zikmunda. Zatímco v *Dějích země české* se zdá být jeho úloha nahrazena Václavem, v *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates* jsou informace se Zikmundem spojené vynechány vůbec.⁹⁶ Václav Vladivoj Tomek rozhodně není tím, kdo by Zikmundův mýtus v návaznosti na upálení Jana Husa nějakým způsobem podporoval. Naopak císaře možná svým mlčením odsuzuje do role nedůležité postavy, která sice koncil svolala, ale pak už na něm neměla žádné slovo.

Stručný je i Karel Ninger v učebnici z roku 1863 nazvané *Děje všeobecné*. Husově při před koncilem v Kostnici se příliš nevěnuje. Konstatuje pouze, že byl Jan Hus pozván do Kostnice a že mu Zikmund slíbil glejt. O tom, jestli glejt opravdu dostal nebo ne, či k čemu přesně měl glejt sloužit, se autor vůbec nezmiňuje.⁹⁷ Stejně stručně Ninger popisuje i jeho pobyt ve městě u Bodamského jezera a upálení. Zikmund v popisu žádné místo nezaujímá. Ani v dalších kapitolách mu není Husova smrt vyčítána.

Jedinou mnou prostudovanou publikací tohoto období, která odráží nacionalistické tendence, je tak text Josefa Nikolaua z roku 1862 nazvaný *Obrazy z dějin českoslovanských*. Text není učebnicí, ale je určen pro mládež, která se chce poučit o českoslovanské historii. Kniha je právě proto velmi čtivá. Nikolau pojednává všechny obrazy pohádkovou formou. Např. kapitola o Janu Husovi začíná takto: „V Práchensku leží městy Husinec. Za časů Karlových tam žil jeden chudý rolník, jménem Hus. Měl syna Jana. Ten se velmi dobře učil, a pořád prosil tatínka, aby ho poslal do Prahy na vysoké školy. Ale otec na něho nemohl platit. Když se to dověděl jeden bohatý pán v Husinci...“⁹⁸ Zikmund Husa do Kostnice nezve proto, aby mohl své učení obhájit, ale aby byl souzen. Glejt byl určen pro bezpečnou cestu i návrat. Hus se tedy vůbec ničeho neobával. Hus své učení neodvolal a byl upálen.⁹⁹ Zikmund je zmíněn až v úvodu kapitoly o Janu Žižkovi z Trocnova. Hned v první větě je

rovnost a bratrství. Naproti tomu Václav Vladivoj Tomek vnímá husitství jako porušení kontinuity, vzepření se legitimní moci panovníka.

⁹⁶ Viz na příklad nezmínění se o Zikmundově glejtu.

⁹⁷ „Jsa pozván ke sboru církevnímu do Konstantie a maje k tomu od císaře Sigmunda slíbený list průvodní, vyjel r. 1414 z Čech.“ Karel NINGER, *Děje všeobecné*. Praha: Nákladem Antonína Augusty 1863, s. 89.

⁹⁸ Josef NIKOLAU, *Obrazy z dějin českoslovanských*. Budějovice: Tiskem a nákladem Felixe Zdarssy 1862, s. 69.

⁹⁹ „Protože král Václav v pořádku nečinil, vymohlo české duchovenstvo a císař Sigmund, brat Václavův, u papeže, aby byl držán církevní sněm v Kostnici, městě švýcarském, a na něm aby bylo počínání Husovo souzeno. Císař dal Husovi průvodní list, jenž by mu ručil za bezpečnost cesty a návratu, načež se tam Hus beze strachu odebral. Když pak blud svůj uznati a odvolati nechtěl, byl vyhlášen za kacíře, kněžství zbaven a upálen dne 6. července 1415 a o rok později také Jeroným, pražský přítel jeho.“ Tamtéž, s. 70.

označen za viníka Husovy smrti: „Čechové se velice hněvali na císaře Sigmunda, že jim Husa upálil.“¹⁰⁰ V tomto líčení je Hus představován jako národní hrdina, který zemřel kvůli nemorálnímu panovníkovi, který jeho umlčení dopředu plánoval.

2.4 Rakousko-uherské vyrovnání a Zikmundův mýtus po roce 1867

V roce 1867 dochází k rakousko-uherskému vyrovnání. Češi jako státotvorný národ jsou tak na rozdíl od Maďarů opomenuti. Nedostává se jim žádné satisfakce za loajalitu, kterou zachovávali během prusko-rakouské války. Promítá se pocit „nedocení“ do českých škol po Hasnerově reformě¹⁰¹ a konečně i do učebnic dějepisu? Snaží se autoři jako důkaz národní hrdosti vyzdvihovat postavu Jana Husa a Zikmunda stylizovat do role Němce, který je za jeho smrt odpovědný? Změnily postoje Čechů i názory německých autorů? Nebo tomu bylo naopak?

Právě toto období je pro Zikmundův mýtus v návaznosti na upálení Jana Husa naprosto klíčové. Postava českého reformátora je využívána k politickým a národním bojům, což dokládá i demonstrativní pouť představitelů českého veřejného a kulturního života do Kostnice v roce 1868. K husitské tradici se přihlásili liberálové, kteří ji začali užívat jako prostředek v boji proti šlechtě a církvi. Konzervativci se jí naopak ze strachu před spory s německou šlechtou, která byla jejich politickým spojencem, stranili.

V učebnicích se poprvé ve větší míře setkáváme s názorem, že císař Zikmund nese za Husovu smrt plnou odpovědnost. Toto pojetí souvisí s českým pocitem nedocení po rakousko-uherském vyrovnání. Může se zdát, že autoři aktuální politickou situaci parafrázovali pomocí příběhu Zikmundovy „zrady“.

Ve *Stručném všeobecném dějepisu* z roku 1873 nepřikládá jeho autor Martin Bohumil Hornof¹⁰² Husovu procesu na koncilu jednu z hlavních rolí.¹⁰³ Husův proces je popsán velmi

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 71.

¹⁰¹ Hasnerova reforma z 14. 5. 1869 předepsala osmiletou povinnou školní docházku, která mohla být splněna několika způsoby. Žák mohl navštěvovat buď osmiletou měšťanskou školu nebo osmiletou obecnou školu či pětiletou obecnou školu a zbývajících tří roky absolvovat na škole měšťanské. Další možností bylo navštěvovat prvních pět let obecnou či měšťanskou školu a pak školu střední (gymnázium, reálku, později reálné gymnázium). Cílem výuky dějepisu (a zeměpisu) bylo: „aby žáci znali vlast' a nejdůležitější příběhy Rakouska a jeho obyvatelů, a budila se tím v nich láska k domovu a k vlasti, též oddanost k císaři a k rodu císařskému, též aby počátkami světovědy šířil se duchovní obzor žáků a srdce jejich šlechtilo.“ Magdaléna ŠUSTOVÁ, *Stalo se v zemi české... Jak se vyučoval dějepis*, s. 8.

¹⁰² Martin Bohumil Hornof (1844-1902) byl český sborníkář, prozaik a pedagog.

¹⁰³ „Pro zjednání pořádku v církvi vymohl císař Sigmund, že svolán byl do Kostnice koncil (sněm církevní), kde měly se urovnati neblahé poměry a roztržky církevní. Hus byl též pozván ke sboru církevnímu, aby se ospravedlnil z učení svého.“ Martin Bohumil HORNOF, *Stručný všeobecný dějepis*. Praha: Fr. A. Urbánek 1873, s. 66.

stručně. Nejdříve je bez další specifikace řečeno, že Hus měl Zikmundův glejt, následně že byl uvězněn a upálen. Teprve poté je uvedeno, že „*Čechové domnívali se býti potupeni upálením mistra Jana Husi, zanevřeli na císaře Sigmunda i na koncil...*“¹⁰⁴, čímž autor přiznává, že Zikmund na Husově upálení podíl měl.

V *Dějepisů českém* Petra Koudely z roku 1875 jede Hus do Kostnice nikoli na radu Zikmunda jako v mnoha jiných učebnicích, ale na přání krále Václava. Glejt, který Hus dostal od Zikmunda, mu měl zajistit svobodnou cestu i návrat. Výslovně je připomenuto, že se tak má stát, i kdyby se Hus s koncilem nakonec nedohodl.¹⁰⁵ Jak Václav, tak i Zikmund pak Husa poroučí do ochrany třem českým pánům, kteří se o něj mají starat při cestě do Kostnice a během pobytu v ní.¹⁰⁶ Ochrana při návratu není zmíněna. Bylo počítáno s tím, že už nebude nutná nebo si není Koudela úplně jist s tím, že glejt platil i na svobodný odjezd?

Po svém příjezdu je Hus uvězněn. „*Bezpečný list, daný jemu od krále Sigmunda, zavrhl koncilium jakožto prý vsáhání do práv církevní moci, kterým by nebylo vázáno.*“¹⁰⁷ Vzápětí autor Zikmunda nemilosrdně obviňuje jako odpovědnou osobu za Husovu smrt. Koudela vysvětluje, že zákony o pálení kacířů byly světské, dle národních zákonů a proto se mohl národ sám rozhodnout, jak dlouho mají tyto zákony platit.¹⁰⁸ Dodává, že kdyby byl Hus prohlášen za kacíře od církevních úřadů v Čechách, nebyl by upálen, protože by to národ nedovolil.¹⁰⁹ Při popisu Zikmundovy viny za Husovu smrt používá Koudela i grafické prvky – konkrétně větší písmo: „*Avšak rozsudek na něj vynesený vykonal král Sigmund bez ohledu na někdejší list svůj bezpečný, i ačkoliv mu nepřislušelo nad Husem žádné právo světské, protože byl Hus poddaným toliko bratra jeho Václava.*“¹¹⁰ A Zikmundovu vinu ještě umocňuje vzápětí, když zdůrazňuje, že Hus byl na hranici veden a upálen z rozkazu Zikmundova.¹¹¹ Další kapitola nazvaná *Od upálení mistra Jana Husa až do smrti krále Václava IV.* začíná slovy, která k Zikmundovu jednání opět odkazují: „*Upálení mistra Jana Husa cizí, neoprávněnou k tomu mocí považovalo se v Čechách jak od krále tak od stavů za vsažení do*

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 67.

¹⁰⁵ „*Bezpečný list, daný ve Špíru 18. října 1414, kterým jej opatřil Sigmund, měl Husa chrániti přitom ode všech úkorů a hájiti jemu svobodné navracení se, kdyžby nedošel dorozumění s koncilem.*“ Petr KOUDELA, *Dějepis český, díl I.* Praha: I. L. Kober 1875, s. 243.

¹⁰⁶ „*Václav i Sigmund poručili jej mimo to do ochrany třem pánům českým, kteří starati se měli o bezpečnost osoby jeho jak na cestě do Konstancie tak i v sboru samém.*“ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 244.

¹⁰⁸ „*Když zákony o pálení kacířů pocházely od společnosti světské, tedy dle zákonodárství národního, musilo ovšem záležeti na vůli národu samého, jak dlouho chtěl zákonu takovému dopouštěti platnosti.*“ Tamtéž, s. 246.

¹⁰⁹ „*Kdyby byl Hus prohlášen za kacíře od církevních úřadů v Čechách samých, byl by jistě nebýval upálen, protože se to s většinou vědomí národního nesrovnávalo. Většina národu sama znala se již k němu a to v nižších i vyšších vrstvách společnosti.*“ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ „*Z rozkazu jeho (Zikmundova) vyveden jest Hus ze shromáždění ke hranici připravené před městem Kostnicí blíž břehu Rýny, a rozsudek vykonán.*“ Tamtéž.

práv zemských...“¹¹² Děti, které se z této učebnice učily, zkrátka o Zikmundovi nemohly smýšlet zrovna pozitivně!

Je zajímavé, že Koudela je jediný z mnou prostudovaných autorů, který následuje příkladu Václava Vladivoje Tomka v *Dějích země české* z roku 1843 a „vtahuje“ do problematiky i Václava. Zatímco u Tomka je Václav iniciátorem Zikmundova glejtu, Koudelův Václav zve Husa do Kostnice a potom ho společně se Zikmundem poroučí do ochrany třem českým pánem. Je mu tedy přikládána stejná důležitost jako Zikmundovi.

Publikace od Jana Lepaře, která byla podruhé vydána roku 1876, už poukazuje na Zikmundův „ambivalentní“ vztah k Husovi. Zikmund Husovi listem zajistil „bezpečí“ a vymohl mu trojí slyšení před koncilem.¹¹³ Zároveň je ale plně odpovědný za Husovu smrt,¹¹⁴ což je zde obohaceno o konstatování: „*Vykonání rozkazu Zikmundova nesl těžce nejen národ český, nobrž i Václav, poněvadž světská moc nad Husem nenáležela králi římskému, nobrž panovníkovi českému.*“¹¹⁵

Stručný dějepis Čech Martina Bohumila Hornofa, vydaný na sklonku století v roce 1896, nepředstavuje Husův spor v Kostnici pouze jako epizodu, ale jako jedno z hlavních témat, kvůli němuž byl koncil vlastně svolán.¹¹⁶ Zikmundův glejt měl zaručit bezpečnost cesty i návratu.¹¹⁷ Není specifikováno, kdo přesně jej dal uvrhnout do žaláře, ani kdo přesně ho dal upálit: „*Když do Kostnice přišel, byl uvržen do žaláře a předloženy mu některé věty jakožto kacířské z jeho spisův a veleno mu, by je odvolal. Když toto učiniti nechtěl, byl za kacíře vyhlášen, kněžství zbaven a 6. července 1415 upálen.*“¹¹⁸ O několik řádků níže je už ale upřesněno, že Češi se tím cítili potupeni a tak se na Zikmunda a církevní otce „rozhněvali“.¹¹⁹ Autor tedy přiznává na Husově smrti stejný podíl viny Zikmundovi i církevním otcům.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ „*S Husem, jehož papež proti bezpečnému listu Zikmundovu po návodě kardinálů dal uvězniti již dne 28. listopadu roku 1414. Ano, kardinálové minili jej ihned veřejně za kacíře vyhlásiti, avšak přičenením několika Čechů spůsobil Zikmund přece tolik, že Hus třikrát před koncilem slyšen jest (5., 7. a 8. června).*“ Jan LEPAŘ, *Všeobecný dějepis*. Praha: I. L. Kober 1876, díl 2., s. 216.

¹¹⁴ „*Potom na rozkaz krále Zikmunda vzal vězně Ludvík, falckrabě rýnský, a odevzdal ho konšelům kostnickým s těmi slovy: vezměte Jana Husa, jenž dle názoru krále a rozkazu našeho má co kacíř upálen býti.*“ Tamtéž, s. 217.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 217.

¹¹⁶ „*Mezitím smluvil se císař Sigmund s papežem Janem XXIII., aby byl držán církevní sněm v Kostnici, kdež by roztržka církevní vyrovnána a jednání Husovo souzeno bylo.*“ Martin Bohumil HORNOF, *Stručný dějepis Čech*. Praha: I. L. Kober 1896, s. 32.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ „*Čechové se velice rozhněvali na císaře Sigmunda i otce církevní, majíce za to, že upálením mistrů Jana a Jeronyma celý národ byl potupen.*“ Tamtéž.

Dějepisné učení pro mládež dospělejší Josefa Sokola z roku 1894 je velmi obsáhlé. Husovi je věnováno přes dvacet stran textu, které jsou děleny do menších kapitol a zabývají se jak určitým životním obdobím Jana Husa, tak jeho významem.¹²⁰

Jménem *Sigmunt* začíná hned prvně zmíněná kapitola. Autor čtenáři sděluje, že „*Sigmunt uznán byv bratrem Václavem za Římského krále, přičiňoval se o to, aby nepořádky v církvi uklizeny byly sněmem církevním.*“¹²¹ Husa na koncil pozval proto, aby se mohl očistit.¹²² Glejt je považován za záruku bezpečného příchodu i návratu. Měl Husovi také zajistit slyšení před koncilem.¹²³ Zikmund neměl podle Sokola ve vztahu k Husovi postranní úmysly. Hus je natolik přesvědčen o správnosti svého učení, že pozvání přijímá a jeho nepřátelé to berou jako vynikající příležitost, jak Husa obvinít z kacířství.¹²⁴

Během své cesty do Kostnice se Hus nesetkal s žádným negativním projevem.¹²⁵ Poté, co se papež dozvěděl, že Hus je pod ochranou Zikmunda, slíbil mu svou ochranu i on.¹²⁶ Následující kapitola začíná rozhořčeným konstatováním, že Hus byl i přes Zikmundův glejt zajat a uvězněn. Josef Sokol jako jeden z mála autorů označuje za viníka špatného zacházení s Husem přímo papeže.¹²⁷ Zikmund trval na dodržení svého glejtu a na propuštění Husa z vězení.¹²⁸ Po krátké kapitole pojednávající o útěku papeže Jana XXIII. následuje kapitola, ve které autor zmiňuje fakt, že Zikmund Husa nepustil z vězení, ačkoli se mu dostaly do rukou klíče. Vzápětí jsou ale vysvětleny důvody, které k tomu panovníka vedly a tak celá situace nevyznívá jako úmyslná Zikmundova zrada.¹²⁹ Hus je v textu líčen jako mučedník.¹³⁰

¹²⁰ *Příchod Husův k církevnímu sněmu do města Kostnice, Hus dán do vězení v klášteře dominikánském, Věrní přátelé Husovi, mistr Křišťan a Jeronym Pražský, Papež na útěku, Hus převeden do vězení Gottliebenského, Hus souzen, Hus odsouzen a upálen, Závěrečná úvaha, Dojem Husovy smrti v Českém národě.*

¹²¹ Josef SOKOL, *Dějepisné učení pro mládež dospělejší*. Dílu II. Část první. Praha – Smíchov: Nakladatel V. Neubert, maj. Knihovna a litografie 1894, s. 88.

¹²² „Král Sigmunt dal potom důvěrnými posly vyjednávatí též s Husem, aby ke sněmu tomu se dostavil a tam očistiti se snažil.“ Tamtéž.

¹²³ „Se své strany slíbil mu ochranný list, zaručující mu bezpečný příchod i návrat, jakož i volné slyšení na sněmu samém.“ Tamtéž.

¹²⁴ „Hus byl si tak své věci jist, že po krátkém rozmyšlení rozhodl se, že ke sněmu se vydá. Jakmile to vešlo ve známost, zajásali jeho nepřátelé a sháněli potají kde jakého svědka, aby vydal písemné svědectví na podporu jejich žalob, jimiž jej vinili, že v Čechách šíří kacířství.“ Tamtéž.

¹²⁵ „Kdekoli na své cestě se zastavil, všude hojně sbíhal se lid žádostiv jsa jej spatřiti. I kněží měli se k němu laskavě. Příkoří nedoznal.“ Tamtéž, s. 89.

¹²⁶ „Uslyšev papež, že i král Sigmunt ujistil Husa svou ochranou, slíbil též, že mu nedá ukřivditi...“ Tamtéž.

¹²⁷ „Svoboda Husova trvala krátce. Již dne 28. listopadu byl ve svém bytě jat, a jakkoli pan Jan Chlum tomu se opíral, odvolává se na zřejmý rozkaz krále Sigmunta, aby do jeho příjezdu nic proti Husovi se nepočínalo, nejprve do bytu papežova odveden, tam krátké soukromé zkoušce podroben a potom přese všechny důrazné námitky pana Jana z Chlumu v zajetí podržen a do vězení vsazen.“ Tamtéž.

¹²⁸ „I král Sigmunt, dověděv se, co se s Husem stalo, rozhněval se a poslal kardinálům písemný rozkaz, aby Husa z vězení propustili.“ Tamtéž, s. 90.

¹²⁹ „Průvodcové Husovi nepřestávali naléhati na krále Sigmunta, aby svěřenci jejich podle přípovědi své zjednal svobodu. Také z Čech a Moravy docházely ho v té příčině naléhavé žádosti. Po útěku papežově mohl jim snadno vyhověti, neboť strážcové Husovi, jdouce za papežem, odevzdali králi klíče od jeho vězení. Těšili se pánové čeští,

Dochází k proměně Zikmundovy z počátku pozitivní role; autor je však stále velmi objektivní.¹³¹

Kapitola *Hus souzen* se zabývá přímo veřejnými slyšeními. Na opakované naléhání českých pánů se snaží Zikmund Husovi pomoci alespoň tím, že nenechá přečíst předem připravené odsouzení.¹³² Během prvního slyšení se Hus nemohl prakticky vůbec hájit.¹³³ Druhého slyšení se zúčastnil i Zikmund a tak byla situace pro Husa příznivější a on mohl odmítnout věci, které nikdy netvrdil.¹³⁴ V následující větě už je naprosto zřetelně naznačen Zikmundův obrat v nazírání na Husa: „*Po skončeném výslechu napomínal Sigmunt Husa, by se dal sboru na milost. Setrvá-li v kacířství, že ho chrániti nebude.*“¹³⁵

Poslední slyšení je líčeno poměrně dramaticky. Autor živě vykresluje zoufalství člověka, po kterém je chtěno, aby odpřisáhl něco, co nikdy neučil. Tato skutečnost je hojně popisována i u jiných autorů. Na rozdíl od většiny z nich Sokolův Hus církevní otce o tyto věci nežádá, ale prosí, čímž je zdůrazněna Husova pokora či zoufalství.¹³⁶

Zikmund se poté od Husa definitivně odvrací a „*pobádal v soukromé rozmluvě otců církevních, aby ani s Husem ani s přítelem jeho, uvězněným Jeronymem, okolků nedělali, ale oba je odsoudili.*“¹³⁷ Poprvé je zmíněn pozdější vztah mezi Zikmundem a příslušníky českého

že Husovi konečně stane se po právu. Ale Sigmunt poradiv se s kardinály o věci té, dostal od nich za odpověď, že by církevní sněm hned se rozešel, kdyby Hus dostal se na svobodu.“ Tamtéž, s. 92.

¹³⁰ *Odevzdal tedy Sigmunt Husa v moc biskupa Kostnického, kterýž nočního času převéztí jej dal na svůj zámek Gottlieben 24. Března 1415. Na zámku tom, kterýž měl jméno Boží láska, zakusil Hus plnou měrou lidské krutosti. Vsazen tam byl do vysoké věže, nohy jeho spoutány, v noci také ruce ke zdi vázány a všecko spojení s přáteli naprosto zamezeno. Ve vězení tomto trpíval Hus hlad i žízeň, zimu i jinou nepohodu, nedostalo se mu tam ani nejpotřebnějšího ošetření, a když několikrát ochuravěl, ostaven byl zcela bez pomoci.*“ Tamtéž.

¹³¹ „*Přátelé jeho vidouce stav ten, znova vznášeli prosby jak ku králi Sigmuntovi tak k otcům církevním, aby Hus souzen byl na svobodě a podávali zaň všemožnou záruku, že svobody nezneužije. Ku pánům českým připojili se též moravští i polští šlechtici, žádající jménem spravedlnosti božské i lidské krále i otců, aby Hus nebyl žalářován; ale vše to dalo se marně. Pro Husa nebylo práva, nebylo milosrdenství. Muk žalářových měla jej sprositi toliko smrt.*“ Tamtéž.

¹³² „*Ještě než Hus byl slyšen, napsáno bylo jeho odsouzení. Jen k velkým prosbám pánů českých zakročil král Sigmunt v ten smysl, aby odsouzení to nebylo čteno, jelikož se zakládalo na žalobách neprůvodných.*“ Tamtéž, s. 93.

¹³³ „*Hus žádal, aby nejprve směl přednésti vyznání své v celku. Tato spravedlivá žádost byla mu odepřena a poručeno, aby toliko odpovídal na otázky a to zcela krátce buď ano neb ne. Chtěl-li co vysvětlovati, byl okřikován, aby nechal mudrování. Zamlčel-li se, nemoha pro křik dostati se k slovu, bylo to pokládáno za příznání.*“ Tamtéž.

¹³⁴ „*Druhý výslech jeho konal se vtémž klášteře dne 7. Června. Tenkrátě mu byl přítomen i král Sigmunt, proto bylo též šetřeno poněkud více sněmovního řádu. Hus odmítal od sebe bludy, z nichž v obžalobě byl viněn, odolávaje se na Boha a svědomí své, že jim nikdy ani neučil ani nevěřil.*“ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ „*Hus prosil, aby ho nenutili odpřisahati se článkův, kterým nikdy ani neučil ani nevěřil. Privil, že by to byla přísaha křivá, a že by právě takovou přísahou lidé uvedeni byli v blud. K některým článkům za vinu mu kladených přiznal se, ale prosil, aby je mohl vyložití podrobněji, sic jinak, kdyby je odpřisáhl bez náležitého objasnění, že by jednal proti svému přesvědčení a svědomí. Vůbec tvrdil Hus při každém výslechu, že má bludy v nenávisti, a že hotov je odřici se každého a kteréhokoli článku, jemuž skutečně učil, bude-li o bludnosti jeho poučen.*“ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž, s. 94.

národa: „Čechové, když o té rozmluvě se dověděli, poznali z ní, jak budoucí dědic českého trůnu je povahy obojaké a nespolehlivé.“¹³⁸

Velmi detailně je popisováno Husovo odsouzení. „Přítomen byl i král Sigmunt sedě na trůně v ozdobách královských.“¹³⁹ Tento obraz odkazuje podle mého názoru na to, že Zikmund Husova odsouzení nelitoval, naopak se k němu veřejně přihlásil. Je připomenuto, že Husovo „tělo“ odsoudila moc světská, nikoli církevní.¹⁴⁰

Jak již bylo napsáno, celý proces odsouzení líčí Sokol velmi podrobně a zdůrazňuje Zikmundovu vinu: „Hus několikrát pozdvihl hlasu svého, chtěje se hájiti, ale vždy mu to bylo překaženo, I uprel oči své na Sigmunta a vyčetl mu zřejmě, že ze své vlastní vůle, důvěruje v jeho královské slovo, vydal se ke sněmu, aby se tu hájil svobodně. A věrolomný Sigmunt přiveden byv veřejně k zahanbení, zarděl se studem.“¹⁴¹

Kapitola *Závěrečná úvaha* se snaží očistit Husovo jméno a přesvědčit čtenáře o tom, že církve se mylila a Hus opravdu nebyl kacířem. O Zikmundovi se autor nezmiňuje. Kapitola *Dojem Husovy smrti v Českém národě* se Zikmundem také nezabývá. Pouze zmiňuje, že zamezil koncilu v tom, aby soudil všech 452 šlechticů, kteří k němu podali stížnost a také pražského arcibiskupa a biskupa olomouckého, protože si byl vědom, že by to mohlo být příčinou války v Čechách.¹⁴²

Zajímavý je rovněž Sokolův pokus o paralelu Husovy smrti k ukřižování Ježíše Krista. Jasným odkazem je například označení papírové čepice za korunu s nápisem „Totot' jest arcikacíř“.¹⁴³ Sokol se snaží naznačit, že Hus je přímý následovník Krista (a jeho učení tak nemohlo být kacířské) a tehdejší církve naopak učinit zodpovědnou za jeho smrt.

Zcela ojedinělé pojetí nalezneme v učebnici určené pro katolíky a měšťanské školy s názvem *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte (Obrazy ze starého a vlastneckého dějepisu)* z roku 1897. Husovo odsouzení a smrt jsou v ní pojednány velmi

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž, s. 95.

¹⁴⁰ „Potom ještě vynesli biskupové nad Husovem slova: Církev odevzdává tvé tělo moci světské, duši tvou pak ďáblu.“ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² „Aby husity zastrašil, sbor Kostnický zamýšlel pohnati před svůj soud nejen všech 452 šlechticů, kteří k němu stížnost podali, alebrž i Pražského arcibiskupa a biskupa Olomouckého, poněvadž se mu zdálo, že tito dva hodnostáři církevní proti husitům dost ostře nevystupují. Král Sigmunt, nejsa právě v Kostnici, uslyšev o těchto záměrech sboru Kostnického, **pochopil, že ny z nich vzejíti musila válka, jejíž konec byl by velmi nejistý – pro Sigmunta vždy nebezpečný. Proto zaslal do Kostnice důtklivé psaní, aby sbor kroky tyto následků nedozírných odložil na ten čas, až by opět sněmu mohl býti přítomen.** Nebýti tohoto Sigmuntova zakročení, sbor církevní byl by setrval při svém záměru.“ Tamtéž, s. 107.

¹⁴³ „Vyveden byv ze chrámu, klidně a statečně beze strachu kráčel Hus na smrt, modle se a žalmy zpívaje. Velké množství lidu provázelo jej až ku bráně městské. Přišel ke hranici, na níž měl býti upálen, Hus poklekl a modlil se. Obličej jeho zářil, jakoby se v duchu veselil a hořel touhou, trpěti pro Pána. Koruna mu spadla s hlavy. Vida ji, usmál se. Katové svlékli s něho vrchní šat a přivázali jej provazy a řetězy ku prknu. Dříví dvě fůry slamou promíchané, rozložili kol něho tak, že ho kryly po krk. Pod nohy podstrčeny též dvě otepi.“ Tamtéž, s. 95-96.

netradičně. Kostnický koncil byl svolán především kvůli posouzení Husova učení.¹⁴⁴ Hus byl do Kostnice pozván přímo koncilem.¹⁴⁵ „*Aby byl uchráněn útoků jeho četných nepřátel, vystavil mu císař glejt.*“¹⁴⁶ Zikmund tedy v příběhu figuruje, ačkoli není vysloveno jeho jméno. Takto „bezejmenný“ vstupuje „na scénu“ ještě několikrát. Uvězněn je Hus teprve poté, co se zprotiví církevnímu zákazu, slaví mši svatou a káže proti papeži a církvi.¹⁴⁷ Koncil je viny za Husovu smrt zproštěn: „*Biskupové a knížata vynaložili vše, aby ho přiměli k odvolání. Když to umíněně odmítal, byl vydán světské spravedlnosti.*“¹⁴⁸

Učebnice naprosto nezvykle zprošťuje koncil jakékoliv viny. Autor znovu opakuje, že koncil se snažil Husa chránit, nechtěl ho dát dokonce ani uvěznit,¹⁴⁹ ale „*tehdejší zákon, Švábské zrcadlo, přikazoval za herezi trest smrti.*“¹⁵⁰

Vinu za Husovu smrt nese kromě jeho vlastní zatvřelosti jednoznačně Zikmund jako nejvyšší představitel světské moci. Toto pojetí je v mnou prostudované literatuře zcela ojedinělé. Často plní právě Zikmund úlohu toho, kdo se snaží Husovi všemožně pomoci, ten ji ale tak dlouho odmítá, až musí zemřít. Zajímavé je, že učebnice vyšla na konci 19. století, tedy v době, kdy nebylo v rámci katolické církve Husovo jméno ještě očištěno. Autorova snaha vystříhat koncil jakékoli odpovědnosti na Husově smrti ale spíše naznačuje, že je Husova smrt vnímána negativně, jako omyl a autor nechce žákům ukázat církev v negativním světle. Koncil se snaží Husovi pomoci, chce, aby odvolal a zachránil se. Ten to však odmítá a tak koncilu nezbyvá nic jiného, než ho vydat světské moci, tedy Zikmundovi, který s ním naloží podle zákona.

*Učebnice dějepisu pro měšťanské školy Šujana a Kunstovského z roku 1898 je velmi stručná. Na 99 stránkách pojímá dějiny od starověku až po novověk. Přesto mě překvapilo, že autoři nepovažovali za nutné zmínit se o smrti Jana Husa. V kapitole *Války husitské* se dočteme pouze, že „*národ český přilnuv ohromnou většinou k učení Jana Husa, mistra**

¹⁴⁴ „*Um diese Lehren zu prüfen, beries Papst Johann XXIII. eine allgemeine Kirchenversammlung nach Konstanz.*“ Hans KELLNER, *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte. Ein Leitfaden für katholische Volks und Bürgerschulen.* Leipzig, Berlin: Verlag von Theodor Hofmann 1897, s. 49.

¹⁴⁵ „*Hus wurde vor dieses Konzil geladen.*“ Tamtéž.

¹⁴⁶ „*Um ihn vor den Angriffen seiner zahlreichen Feinde zu schützen, stellte ihm der Kaiser einen Geleitsbrief aus.*“ Tamtéž.

¹⁴⁷ „*In Konstanz erfuhr er anfangs eine milde Behandlung. Da er aber dem kirchlichen Verbote zuwider in seiner Wohnung die hl. Messe feierte, auch gegen Papst und Kirche predigte, so wurde er in Gewahrsam genommen.*“ Tamtéž.

¹⁴⁸ „*Die Bischöfe und Fürsten boten alles auf, um ihn zum Widerruf zu bewegen. Da er denselben hartnäckig verweigerte, so wurde er dem Arme der weltlichen Gerechtigkeit überliefert.*“ Tamtéž.

¹⁴⁹ „*Das Konzil hat um Schonung seines Lebens und Bestrafung durch Gefängnis...*“ Tamtéž.

¹⁵⁰ „*...allein das damalige Gesetz, der Schwabenspiegel, gebot für Häresie die Todesstrafe.*“ Tamtéž.

(učitele) na vysokých školách pražských...¹⁵¹ Chybí i v českých učebnicích tolik oblíbené připomenutí, že Češi vinili z Husovy smrti Zikmunda. O to zajímavější mi přijde toto podle mého názoru příliš nadsazené přirovnání, ve kterém je Zikmund skrytě označen za nepřítele: „Hrdinný boj Čechů proti nepříteli postavil Čechy po bok starým Řekům, kteří za svobodu své vlasti nehrozili se bojovati proti veliké říši perské, by buď zvítězili, nebo podlehli.“¹⁵²

Dějepis pro měšťanské školy dívčí z roku 1910, jehož spoluautorem je opět Josef Horčíčka, se podle mého názoru ve vyprávění o Husovi vymyká ostatním Horčíčkovým učebnicím. Zikmund není označen za toho, kdo Husa na sněm pozval. Autor pozvání není specifikován.¹⁵³ Glejt měl Husovi zaručit „osobní svobodu“.¹⁵⁴ Za Husovo uvěznění nese odpovědnost sněm.¹⁵⁵ Hus odmítl odvolat články, které byly prohlášeny za kacířské a tak byl „uznán od koncilia dne 6. července 1415 za tvrdošijného kacíře, zbaven duchovního stavu a potom na rozkaz Zikmundův na hranici upálen.“¹⁵⁶ Text o Husově životě uzavírá poetická věta: „Šel na smrt zpívaje žalmy, až dým a plameny udusily jeho hlas.“¹⁵⁷

Existuje ale i velké množství učebnic, které Zikmunda z Husovy smrti neviní nebo tuto otázku vůbec neřeší. Mezi takové patří i učebnice Františka Sobka *Dějiny všeobecné pro nižší třídy škol středních* z roku 1888, která je zvláště členěna. Nejdříve se o Zikmundovi a Janu Husovi dočítáme v rámci kapitoly *Panovníci z rodu Lucemburského 1346-1437*. Hned první věta připomíná, že Zikmund byl nejen králem Uhrů, ale i Němců.¹⁵⁸ Následující shrnující věta představuje Zikmunda jako neúspěšného panovníka: „Všechna snaha jeho směřovala k tomu, aby odklizeny byly tehdejší přežalostné nepořádky v církvi katolické a vykořeněno české husitství; avšak nic se mu nepovedlo.“¹⁵⁹

Kapitola *Království České za Lucemburků 1310-1437* je mnohem obsáhlejší a o Janu Husovi obsahuje více informací než kapitola předešlá o Zikmundovi. Přesto tato učebnice patří k těm stručnějším. Husova účast na koncilu a jeho smrt je pojednána v pár řádcích. Hus byl na kostnický koncil povolán, aby se ospravedlnil, „k čemuž obdržel od Zikmunda list

¹⁵¹ Fr. ŠUJAN, Fr. KUNSTOVSKÝ, *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy, díl II*. Praha: I. L. Kober 1898, s. 55.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ „Na sněm kostnický byl povolán též mistr Jan Hus, aby se ospravedlnil ze svého učení.“ Josef HORČIČKA, Jan NEŠPOR, *Dějepis pro měšťanské školy dívčí*. Praha: Nákladem české grafické akciové společnosti „Unie“ 1910, s. 23.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž: „Ale sněm listu Zikmundova nedbaje vsadil Husa do žaláře.“

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ „Po smrti Ruprechtově Němci krátký čas měli panovníky tři, z nichžto král uherský Zikmund, bratr Václavův, obecně jest uznán.“ František SOBEK. *Dějiny všeobecné pro nižší třídy škol středních*. Díl II., věk střední. Praha: Nákladem knihkupectví I. L. Kobra 1888, s. 71.

¹⁵⁹ Tamtéž.

průvodní.¹⁶⁰ Ihned po svém příjezdu byl Hus zajat a upálen. Na smrt šel vesele. Čechům byl znemožněn vznik pietního místa tím, že byl jeho popel vhozen do Rýna.¹⁶¹ Zikmund z Husovy smrti vinen není. Jeho glejt není blíže specifikován, Hus byl zajat a odsouzen koncilem, který Zikmund „pouze“ svolal.

Ochranný list není upřesněn ani v *Učebnici dějepisu obecného pro ústavy učitelské* Josefa Letošníka z roku 1890. Jako hlavní cíl Kostnického koncilu autor zmiňuje nejen odstranění trojpapežství a opravu církve, ale také potlačení Viklefova a Husova učení.¹⁶² Jan Hus byl k cestě do Kostnice vyzván Zikmundem, který mu dal „bezpečný list“. Husovi jsou přiznána tři slyšení. Je dokázáno, že některá udání byla lživá.¹⁶³ Jelikož ale „zamítal moc papežskou a neuznával zákonodárné moci koncilia ve věcech věroučných a církevních žádaje od koncilia, by blud jeho dokázalo z písem sv. a z knih otcův církve prvotní,“¹⁶⁴ byl prohlášen za kacíře. Zikmundovi není na Husově smrti připisována žádná vina.

Dějepis mocnářství rakousko-uherského se zvláštním zřetelem ke zřízení jeho z roku 1899 obsahuje vyloženě kapitolu *Jan Hus*. Kapitola věnuje hodně pozornosti Husovým předchůdcům a poměrům v církvi. Samotný Husův proces v Kostnici je pak popsán velmi stručně: „Proto byl povolán, aby se zodpovídal před konciliem kostnickým, které svoláno bylo (1414) zásluhou krále Zikmunda; Hus odebral se do Kostnice, když mu Zikmund bezpečným listem zajistil svobodný průvod, ale tam hned obžalován z výtržných kázání a bludného učení. Koncilium dalo jej uvězniti, a když Hus nechtě odvolati učení svého, byl odsouzen na smrt a (6. července 1415) upálen. Týž osud stihl rok potom (1416) přítele jeho Jeronýma Pražského.“¹⁶⁵

Lehrbuch der Geschichte für höhere Lehranstalten (Učebnice dějepisu pro vyšší učiliště) vydaná v roce 1902 zdůrazňuje Husovo navázání na učení Jana Viklefa. Hned v první větě pojednávající o Husovi se dozvídáme, že „vystupoval proti Němcům“.¹⁶⁶ Zikmund

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 76.

¹⁶¹ „Sotva však přišel do Kostnice, jest jat a od koncilia, jež nalezlo, že v některých věcech odchylyje se od učení katolického, odsouzen k smrti upálením 6. Července 1415. Šel na smrt s myslí veselou zpívaje chvalozpěvy k Bohu, až dým a plamen udusily hlas jeho. Popel uvržen jest do Rýna, aby Čechové přítomní nemohli odnésti památky po něm.“ Tamtéž.

¹⁶² Josef LETOŠNÍK, *Učebnice dějepisu obecného pro ústavy učitelské*. Praha: F. Kytka 1890, s. 42.

¹⁶³ „Hus, jenž byl do Kostnice na vyzvání Sigmundovo se dostavil, byl proti bezpečnému listu Sigmundovu uvězněn a vyšetřován; po té byl třikráte před plným konciliem slyšen a vyšetřován; po té byl třikráte před plným konciliem slyšen. Z toho vyšlo najevo, že sice mnohé artikuly byly na Husa udány lživě, že však přece v některých kusech odchyloval se od učení katolického...“ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ František KAMENÍČEK, Rudolf DVOŘÁK, *Dějepis mocnářství rakousko-uherského se zvláštním zřetelem ke zřízení jeho*. Praha, J. Otta 1899, s. 62.

¹⁶⁶ „Ein tschechischer Bauernsohn, trat er auch gegen die Deutschen...“ Karl SCHENK, *Lehrbuch der Geschichte für höhere Lehranstalten*. Leipzig und Berlin: Verlags von B. G. Teubner 1902, s. 110.

podnítl papeže Jana XXIII., aby svolal koncil, přičemž posouzení Husova učení bylo jedním ze tří důvodů konvokace. Zaujalo mě tvrzení, že tento „bod programu“ nebyl splněn.¹⁶⁷

Zikmundův glejt není blíže specifikován. Hus mu ale důvěřoval, zřejmě tedy nepočítal s tím, že se nemusí vrátit.¹⁶⁸ Tři slyšení nejsou představována jako něco mimořádného. Datum Husovy smrti je uvedeno pouze v závorce.¹⁶⁹

Stojí za to poznamenat, že autor nezmiňuje jen následné nepokoje v Čechách,¹⁷⁰ ale i náboženskou válku v Německu.¹⁷¹ Zikmund nebyl v Čechách uznán za panovníka ne kvůli případné vině na Husově smrti, ale protože nechal ve Vratislavi vyhlásit papežskou bulu o křížové výpravě proti kacířským Čechám.¹⁷²

Nemalá je i skupina autorů, kteří zastávají názor, že Hus byl odsouzen oprávněně. Ti pak Zikmunda považují za nevinného nebo jeho podíl na reformátorově smrti vůbec nezmiňují.

V *Učebnici dějepisu obecného pro ústavy učitelské* Josefa Letošníka z roku 1890 je jako hlavní cíl Kostnického koncilu zmíněno nejen odstranění trojpapežství a oprava církve, ale také potlačení Viklefova a Husova učení.¹⁷³ Jan Hus byl k cestě do Kostnice vyzván Zikmundem, který mu dal „bezpečný list“. Jeho obsah a význam není ale v textu více upřesněn. Husovi jsou přiznána tři slyšení. Je dokázáno, že některá udání byla lživá.¹⁷⁴ Jelikož ale „zamítal moc papežskou a neuznával zákonodárné moci koncilia ve věcech věroučných a církevních žádaje od koncilia, by blud jeho dokázalo z písem sv. a z knih otcův církve prvotní,“¹⁷⁵ byl prohlášen za kacíře. Zikmundovi není na Husově smrti připisována žádná vina.

To, že byl zemský inspektor Theodor Tupek loajální k Františku Josefovi, dokládá jeho učebnice z roku 1893 *Bilder aus der Geschichte für Knabenbürgerschulen (Obrazy*

¹⁶⁷ „Kaiser Sigismund setzte nun bei dem Papste Johann XXIII. die Berufung einer neuen allgemeinen Kirchenversammlung nach Constanz am Bodensee durch, um die Einheit der Kirche, die Abschaffung der Mängel und die Entscheidung in der Sache des Hus herbeizuführen. Aber nur das erste wurde erreicht.“ Tamtéž.

¹⁶⁸ „Dadurch, daß Hus, der im Vertrauen auf das freie Geleit des Kaisers erschienen war...“ Tamtéž.

¹⁶⁹ „...nach dreimaligen Verhör verurteilt und, da er nicht widerrufen wollte, als Ketzer verbrannt wurde (1415)...“ Tamtéž.

¹⁷⁰ „Das tschechische Volk geriet in furchtbare Erregung, als die Nachricht von Hus Einäscherung anlangte.“ Tamtéž, s. 111.

¹⁷¹ „...entstand ein wilder religiöser Krieg im öffentlichen Deutschland...“ Tamtéž, s. 110.

¹⁷² „Sigismund wäre der erberechtigte Nachfolger gewesen, aber man versagte ihm die Annerkennung, weil er in Breslau die päpstliche Kreuzzugsbulle wider die ketzerischen Böhmen hatte verkündigen lassen.“ Tamtéž, s. 111.

¹⁷³ Josef LETOŠNÍK, *Učebnice dějepisu obecného pro ústavy učitelské*. Praha: F. Kytka 1890, s. 42.

¹⁷⁴ „Hus, jenž byl do Kostnice na vyzvání Sigmundovo se dostavil, byl proti bezpečnému listu Sigmundovu uvězněn a vyšetřován; po té byl třikráte před plným konciliem slyšen a vyšetřován; po té byl třikráte před plným konciliem slyšen. Z toho vyšlo najevo, že sice mnohé artikuly byly na Husa udány lživě, že však přece v některých kusech odchyloval se od učení katolického...“ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

z dějin pro chlapecké měšťanské školy). Na jedné z předních stran nalezneme i panovníkův portrét.

Tupek zasazuje působení Jana Husa do doby vlády krále Václava, o kterém nemá ani trochu dobré mínění.¹⁷⁶ Za Husovo největší provinění jsou považovány jeho nepřímé útoky proti zastáncům církevních a světských úřadů: „*Husem byly také rozšiřovány bludy, mezi jinými ty, že každý, kdo spáchal těžký hřích, je nezpůsobilý zastávat církevní nebo světský úřad. Protože žádný člověk není bez hříchu, těžko by se našel papež, císař, biskup atd., který by směl dle tohoto učení zastávat svůj úřad. Ježto se právě tehdy konalo církevní shromáždění v Kostnici u Bodamského jezera, které mělo řešit odstranění různých nešvarů v křesťanské církvi, byl také Hus vyzván, aby přijel a ospravedlnil se.*“¹⁷⁷ Zikmund není tím, kdo Husa do Kostnice pozval. Jeho učení o způsobilosti k zastávání úřadů je ale dle autora hlavním důvodem, proč dojde ke změně Zikmundova postoje. Ten mu totiž na cestu nejdříve dává glejt. Je přesně specifikováno, že má sloužit pouze pro cestu do Kostnice.¹⁷⁸

Ined po svém příjezdu byl Hus na rozkaz papeže a kardinálů uvězněn.¹⁷⁹ „*Zikmund byl kvůli tomu nejdřív mrzutý, později ale nechal věci vlastní průběh, zvláště když se přesvědčil, že některé Husovo učení není nebezpečné jen pro vrchnost církevní, ale i pro vrchnost světskou.*“¹⁸⁰ Zde vylíčený císař Zikmund není zcela charakterní, jde mu o vlastní moc, kterou nechce ničím ohrozit. Přesto nemá autor o Zikmundovi nějaké špatné mínění. Kdyby tomu tak bylo, jistě by nám autor jeho negativní vlastnosti sdělil stejně tak, jako to udělal v případě Václava.

¹⁷⁶ „*Auf Karl IV. folgte in der Regierung Böhmens sein ältester Sohn Wenzel der Faule, der aber, wie schon sein Beinamen erkennen lässt, seinem großen Vater wenig ähnlich war. Wenzel war nicht bloß träge, sondern auch dem Trunke ergeben, jähzornig, und rachsüchtig; die schlimmste That, welche er verübte, war, dass er den Beichtvater seiner Gemahlin, den heiligen Johann von Nepomuk, von der steinernen Brücke in Prag in die Moldau werfen ließ. Unter diesem König geschah es, dass in Prag ein Magister (Lehre) der dortigen Universität, Johann Hus mit Namen, durch seine Predigten, in denen er Bischöfe und Erzbischöfe und selbst den Papst in heftiger Weise angriff, großes Aufsehen erregerte.*“ Theodor TUPEK, *Bilder aus der Geschichte für Knabenbürgerschulen*. Wien, Prag: Verlag von F. Tempskn 1893, s. 46.

¹⁷⁷ „*Auch Irrlehren wurden von Hus verbreitet, unter andern die, dass jeder, der eine schwere Sünde begangen habe, unfähig sein, ein geistliches oder weltliches Amt zu bekleiden. Da kein Mensch ohne Sünde ist, so hätte es wohl kaum einen Papst oder Kaiser oder Bischof u. s. w. gegeben, der nach dieser Lehre sein Amt hätte behalten dürfen. Da nun eben damals eine große Kirchenversammlung zu Konstanz am Bodensee stattfand, in welcher über die Abstellung verschiedener Missbräuche in der christlichen Kirche berathen werden sollte, so wurde auch Hus aufgefordert, bei derselben zu erscheinen, um sich zu rechtfertigen.*“ Tamtéz, s. 47.

¹⁷⁸ „*Der deutsche Kaiser Siegmund, ein Bruder Wenzels des Faulen, stellte ihm zu dießem Zwecke einen „Geleitsbrief“ aus, d. i. ein Schreiben, in welchem er die Fürsten und Obrigkeiten, durch deren Gebiet Hus zu reisen hatte, aufforderte, diese Reise auf alle mögliche Weise zu erleichtern.*“ Tamtéz.

¹⁷⁹ „*Hus traf in Konstanz früher als Siegmund ein und wurde daselbst auf Befehl des Papstes und der Kardinäle eingekerkert.*“ Tamtéz.

¹⁸⁰ „*Siegmund war darüber anfangs ungehalten, ließ aber später dem Verfahren seinen Lauf, besonders, seit er sich überzeugt hatte, dass manche Lehren des Hus nicht nur der kirchlichen, sondern auch der weltlichen Obrigkeit gefährlich waren.*“ Tamtéz.

Hus nechtěl své učení odvolat a stále více zpochybňoval právo církevního shromáždění rozhodovat ve věcech víry. Proto byl „konečně“ odsouzen a upálen jako nenapravitelný kacíř.¹⁸¹ Rok smrti je uveden pouze v závorce. Co chtěl autor naznačit slovem „konečně“? Táhl se podle něj proces příliš dlouho nebo bylo hned od počátku jasné, že je Hus „nenapravitelným kacířem“ a tak se jeho „bludům“ „konečně“ učinila přítrž?

Ačkoli dal Zikmund před Husem přednost vlastní moci, ještě před zapálením hranice je na jeho rozkaz Hus tázán, zda nechce odvolat.¹⁸² Zikmund z Husovy smrti tedy vinen není.

V další studované učebnici - *Učebná kniha dějepisu všeobecného pro nižší třídy škol středních* od Františka Šembery z roku 1894 je věnována předmětu této práce stručná kapitola nazvaná *Král Sigmund. Války husitské*. Začíná sdělením, že hlavními cíli kostnického koncilu byla oprava církve a odstranění papežské trojice.¹⁸³ Je zde dále konstatováno, že se dostavil i Hus. Glejt platil pro cestu tam a zpět.¹⁸⁴

Sněm ale Zikmundova glejtu nedbal a Husa uvěznil.¹⁸⁵ Hus není nevinnou obětí, protože: „*Při výslechu vyšlo na jevo, že Hus vskutku v některých věcech se uchýloval od učení katolického – zamítal ku př. moc papežskou.*“¹⁸⁶ V samotném procesu a upálení Zikmund vůbec nefiguruje. Je pouze konstatováno: „*A když od článků křivých nechtěl ustoupiti, prohlášen jest za kacíře i upálen na hranici (dne 6. července r. 1415).*“¹⁸⁷ Datum úmrtí v závorce ukazuje, že autor Husově smrti nepřikládá zas takovou důležitost. Ve mnou prostudovaných českých učebnicích jde spíše o ojedinělý jev. Konečně jiný ohlas měla událost v Čechách. „*Zpráva o upálení Husově způsobila v Čechách veliké rozhořčení, a to jak proti sněmu kostnickému tak proti králi Sigmundovi, jemuž vyčítáno, že Husa dal upáliti.*“¹⁸⁸ Šembera však neřešil ani roli Zikmunda na koncilu, ani oprávněnost nařčení české veřejnosti vůči budoucímu českému králi. Husa naopak shledal z části vinným.

¹⁸¹ „*Da alle Versuche, Hus zu einem Widerruf seiner von der Kirchenversammlung als irrig erklärten Lehrsätze zu bewegen, vergeblich waren, Hus vielmehr der Kirchenversammlung das Recht bestritt, in Glaubenssachen zu entscheiden, so wurde er endlich als unverbesserlicher Ketzler verurtheilt und am Ufer des Bodensees verbrannt. (1415).*“ Tamtéž.

¹⁸² „*Als er bereits, eine mit Teufeln bemalte Papiermütze auf dem Haupte, an dem Pfahl gekettet und bis zum Halse mit Holz und Stroh umgeben war, wurde er nochmals auf Befehl Siegmunds gefragt, ob er widerrufen wollte. Erst, als er nochmals mit nein! antwortete, wurde der Holzstoß angezündet.*“ Tamtéž.

¹⁸³ „*Sigmund, zvolen byv za krále německého, hleděl především k tomu, aby svolán byl všeobecný sněm církevní, jenž by provedl opravu církve a konec učinil papežské trojici.*“ František ŠEMBERA, *Učebná kniha dějepisu všeobecného pro nižší třídy škol středních, díl II., věk střední*. Praha: Bursík & Kohout 1894, s. 100.

¹⁸⁴ „*Ke sněmu kostnickému dostavil se i Hus, obdržev od krále Sigmunda průvodčí list, jímž mu zaručena byla bezpečná cesta do Kostnice i nazpátek.*“ První část věty je stejně jako spojení „*průvodčí list*“ zvýrazněna. Tamtéž.

¹⁸⁵ „*Avšak sněm, listu Sigmundova nedbaje, dal Husa vsaditi do vězení.*“ Tamtéž.

¹⁸⁶ Zvýrazněna část: „*Hus vskutku v některých věcech se uchýloval od učení katolického.*“ Tamtéž, s. 101.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

V Gindelyho učebnici všeobecného dějepisu pro vyšší třídy gymnázií (*Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte für die oberen Classen der Gymnasien*) se naopak vynesení „konečného rozsudku nad učením Mistra Jana Husa“¹⁸⁹ stává jedním z hlavních úkolů koncilu v Kostnici.¹⁹⁰ Samotný proces však líčí spíše povrchně.

Zikmund Husa pod příslibem glejtu vyzval k účasti na koncilu a ten byl té výzvy poslušen.¹⁹¹ Nejel tedy do Kostnice s velkým nadšením a nadějemi. Hus „byl obviněn z pobuřování národu proti duchovenstvu a z šíření kacířského učení. Neuznal, že učil bludy a zpochybnil autoritu koncilu ve věcech víry. Když odmítl odvolat, prohlásil ho koncil za tvrdošíjného kacíře a byl upálen (1415).“¹⁹² Gindely Husa evidentně shledává vinným. V celém vyprávění nepovažuje za důležité zmínit se o Zikmundovi. Stejně tak jako předtím vůbec nespécifikoval glejt, se teď nepozastavuje nad tím, že byl i navzdory němu upálen. Ostatně rok smrti v závorce svědčí o tom, že oprávněnost Husovy smrti pro něj rozhodně nebyla nejdůležitějším tématem.

O případném podílu Zikmunda na Husově upálení nám nic neříká ani sdělení, že „zpráva o upálení Mistra Husa vyvolala v Čechách hrozné rozčilení.[...] Král Václav, který doted' nezaujímal proti Husovi a jeho přívržencům nepřátelské stanovisko, byl teď od papeže a Zikmunda nabádán, aby učinil šíření husitismu přítrž.“¹⁹³

Konečně *Báje a pověsti, vypravování z dějin vlasteneckých* Jaroslava Mikana z roku 1910 Husovi věnují jen pár vět. Jan Hus je představen jako „kazatel kaple betlémské, mistr na universitě a zpovědník královny Žofie.“¹⁹⁴ Další věta, ve které je český mučedník zmíněn, už hovoří o jeho smrti. Obsahuje vsuvku, že byl upálen, „ač měl od německého krále Zikmunda,

¹⁸⁹ „...über die Lehren des Magisters Johannes Hus ein Endurtheil aussprechen.“ Anton GINDELY/bearbeitet von Dr. F. M. MAYER, *Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte für die oberen Classen der Gymnasien*, II. Band: Das Mittelalter. Wien und Prag: Verlag von F. Tempský 1900, s. 148.

¹⁹⁰ „...es sollte dem Schisma ein Ende machen, die für nothwendig erkannte Reform an Haupt und Gliedern der Kirche durchführen und über die Lehren des Magisters Johannes Hus ein Endurtheil aussprechen.“ Tamtéž.

¹⁹¹ „Hus, welchen Siegmund unter Zusicherung freien Geleites aufgefordert hatte, vor dem Concil zu erscheinen und sich zu verantworten, leistete dem Rufe Folge.“ Tamtéž.

¹⁹² „Er wurde der Aufwiegelung des Volkes gegen die Geistlichkeit, sowie der Verbreitung vieler ketzerischer Lehren beschuldigt. Er gab nicht zu, dass er Irrthümer gelehrt habe, und bestritt die Autorität des Concils in Glaubenssachen. Da er den Widerruf verweigerte, erklärte ihn das Concil für einen hartnäckigen Ketzer, und erlitt als solcher den Feuertod (1415).“ Tamtéž.

¹⁹³ „Die Nachricht von der Verbrennung des Magisters Hus rief in Böhmen furchtbare Erregung hervor.... König Wenzel, des bis dahin eine nicht unfreundliche Stellung zu Hus und dessen Anhänger eingenommen hatte, wurde jetzt vom Papste und von Siegmund gemahnt, der Verbreitung des Husitismus Einhalt zu thun.“ Tamtéž, s. 149.

¹⁹⁴ Jaroslav MIKAN, *Báje a pověsti, vypravování z dějin vlasteneckých. Pro první třídu dívčích lyceí*. Praha: Nákladem Aloisa Wiesnera 1910, s. 61.

bratra Václava IV., písemnou záruku bezpečnosti života.“¹⁹⁵ Češi nechtěli Zikmunda uznat za krále kvůli Husově smrti, ale kvůli nepotvrzení jejich požadavků.¹⁹⁶

2. 5 Analýza výkladových slovníků

Důležitým pramenem při historickém bádání o Zikmundově mýtu jsou rovněž dobové výkladové slovníky. Jejich výklad by měl být z principu objektivně autoritativní v daném oboru. Přesto je potřeba zkoumat, zda se ve svém výkladu autoři hesel nepřiklonili k některému z uvedených proudů. Vybrala jsem jeden referenční slovník z každé jazykové oblasti: *Meyers Konversations-Lexikon (Meyerův naučný slovník)* a *Ottův slovník naučný*.

Meyers Konversations-Lexikon patří mezi nejvýznamnější německé encyklopedie. Pracovala jsem s šestisvazkovým vydáním z let 1906-1909, které nese název *Meyers Kleines Konversations-Lexikon (Meyerův malý naučný slovník)*.

Heslo Hus je poměrně obsáhlé. Jan Hus je v něm představován jako bojovník proti Němcům: „...1403 se stal rektorem Pražské university, na které vedl českou stranu proti německé.“¹⁹⁷ Do Kostnice se vydal opatřen Zikmundovým ochranným listem, který není blíže specifikován.¹⁹⁸ O Zikmundovi se více nehovoří. Hus byl uvězněn a upálen jako kacíř.¹⁹⁹

V hesle *Konzil* je ten kostnický pouze zmíněn. Ve velké zkratce se ale o něm dočítáme v hesle *Konstanz*. Je zmíněno, že koncil odsoudil Husa a Jeronýma k smrti upálením.²⁰⁰

Nejkratším z mnou prostudovaných hesel této encyklopedie je heslo *Siegmund*. Jméno Hus se v něm vůbec neobjevuje, přesto je Zikmund s jeho smrtí nepřímou spojován v této větě: „...koncilem v Kostnici (1414-18) zapříčinil husitské války (1419-36)“.²⁰¹ Za příčinu husitských válek je tedy považována Husova smrt. Je otázkou, chtěl-li autor pouze říct, že

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 61-62.

¹⁹⁷ „... und wurde 1403 Rektor der Prager Universität, an der er die tschechische gegenüber der deutschen Partei führte.“ *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Dritter Band: Galizyn bis Kiel. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1909, s. 663.

¹⁹⁸ „Mit einem Geleitsbrief König Siegmunds versehen, begab er sich im Oktober 1414 nach Konstanz...“ Tamtéž.

¹⁹⁹ „...wurde aber 6. Dez. 1414 eingekerkert und 6. Juli 1415 als Ketzer dort verbrannt.“ Tamtéž.

²⁰⁰ „Das gegen das päpstliche Schisma und den Reformator Hus gerichtete Konstanzer Konzil (1414-18) setzte drei Päpste ab, stellte die Einheit der Kirche her und verurteilte Hus und Hieronymus von Prag zum Feuertod, brachte aber die Reformation der Kirche nicht zustande.“ *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Vierter Band: Kielbank bis Nordkanal. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1908, s. 128.

²⁰¹ „...durch das Konzil zu Konstanz (1414-18). veranlaßte aber den Hussitenkrieg (1419-36).“ *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Sechster Band: Schönberg vis Żywiec und Nachträge. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1909, s. 145.

kdyby Zikmund nedal podnět ke svolání koncilu, Hus by nezemřel, nebo že Zikmund na koncilu Husovu smrt přímo zapříčinil.

Nejrozsáhlejší česká encyklopedie, vydávaná v letech 1888-1909 *Ottův slovník naučný* v hesle „Sigmund“ uvádí, že Zikmund dal Husovi glejt, aby se dostavil na koncil a vyřešil svou rozepři s církví.²⁰² Zikmundovou prioritou bylo odstranění církevního schizmatu. Stejně jako Hus usiloval o mravní nápravu církve. Kvůli odporu koncilu se mu to ale nepodařilo. Protože Zikmundovým hlavním cílem bylo vyřešení schizmatu, podřídil se v otázce Jana Husa koncilu. Podle autorů hesla nebyl Zikmund Husovým přívržencem. „*Po skončení koncilu naléhal na Václava IV., aby netrpěl v zemi kacířství*“²⁰³ a sám pak „*požadavky českých husitů, aby je nechal při jejich novotách, Sigmund zkrátka odmítal a žádal bezpodmínečné podrobení*“.²⁰⁴ František Hýbl, autor hesla Sigmund v Ottově naučném slovníku, ale dodává, že „*Sigmund netušil, jakého rozsahu nabyl husitismus v Čechách*“.²⁰⁵ Pokud by tomu tak bylo, proč by Husovi glejt vydal? „Obětoval“ by Husa, i kdyby tušil, jaké to bude mít v Čechách následky?

Heslo Hus zpracované Dr. Jiříkem je velmi obšírné (42 sloupců textu) a obsahuje i oddíly *Učení Husovo, Literatura, Hus a doba husitská v umění výtvarném*. Zikmund je oceněn, že se pokusil vyřešit spor mezi husity a církví, i když jeho snaha vyplývala z logických politických důvodů.²⁰⁶ Pokus je pokládán za důsledek „*nehotovosti, neujasněnosti vlastních cílů*“ Husa i husitů.²⁰⁷ Nechybí ani pro toto období příznačná adorace husitství: „*Dějiny válek husitských počítají se právem za nejslavnější dobu našich dějin, ne pro těch několik tisíc zabitých křižáků, ale pro onen vítězný odpor, který národ český vedl za určité ideje, nedbaje o to, jak naň hledí ostatní svět.*“²⁰⁸ Husovi je možná vyčítána až jakási naivita, když přijal nabídku Zikmundovy ochrany na koncilu a věřil, že nebude odsouzen. O té svědčí fakt, že se ve třech kázáních *De sufficientia legis Christi ad regendam ecclesiam, De fidei suae elucidatione a Pax huic domui*, hlásí k Viklefovskému učení.²⁰⁹ Koncil se zřejmě obával

²⁰² „... vyzval také Husa, aby dostavil se na koncil ke konečnému rozhodnutí svojí pře, a dal mu také k tomu cíli glejt.“ *Ottův slovník naučný*, díl 23., s. 150.

²⁰³ Tamtéž, s. 150.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ „Ale za tehdejšího stavu věcí, při tom pokroku, jaký učinili Hus a jeho přívrženci na dráze Wicliffem zahájené, na nějaké smírné vyrovnání nebylo lze mysliti. A přece se pokus o ně stal a to se strany krále Sigmunda pokus vážný, jež, an Sigmund poměry v Čechách dopodrobna znáti nemohl, velmi snadno jest si vysvětliti. Byloť by to znamenitě prospělo jeho popularitě, o niž jako dědic koruny státi musil, kdyby se mohl vykázati, že provedl to, co se panujícím králi nepodařilo a z pochopitelných příčin podařiti nemohlo.“ *Ottův slovník naučný*, díl 11., s. 914.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 915.

poruší závazek ochranného listu a tak rozhlásil zprávu, že Hus chtěl uprchnout, a následně ho pak uvrhl do vězení. Jan z Chlumu oznámil porušení glejtu Zikmundovi, který „*okamžitě nařizoval propuštění Husovo, hroze i vypáčením dveří žalářních*“.²¹⁰ Případ byl ale už svěřen soudní komisi. Ve vězení Hus onemocněl. Díky Zikmundovi byl ošetřen a přemístěn do „lepšího“ vězení. Koncil si na Zikmundovi vynutil slib, že nebude do Husova procesu zasahovat, v opačném případě pohrozil svým rozpuštěním. Hus velmi stál o veřejnou audienci. Díky velkému vlivu, který Zikmund na koncil stále měl a především díky přimluvám českých, polských a moravských pánů, se Husovi slyšení opravdu dostalo. O tom, že zmiňovanou prioritou pro něj byl ale koncil (ačkoli stále doufal, že Husův případ se vyřeší kompromisem) svědčí fakt, že po útěku papeže se mu dostaly do rukou klíče od Husova vězení a on je místo toho, aby Husa pustil na svobodu, předal kostnickému biskupovi. Veřejná audience začala bez Husovy přítomnosti, kterou následně vymohl Zikmund. Teprve díky Zikmundově přítomnosti se při slyšení, odloženém na 7. června, dostal Hus vůbec ke slovu. Zikmund se nedistancoval od jím vydaného glejtu, ale radil Husovi, aby své učení odvolal. Husovo chování zapříčinilo obrat v Zikmundově smýšlení, který od té chvíle stál na straně koncilu.

2. 6 Roky válečné

Roku 1914 vypukla první světová válka. Zatímco Němce v Čechách zachvátilo válečné nadšení, čeští vojáci byli chladnější a měli si zpívat: „*Červený šátečku kolem se toč, my jdeme na Rusa, nevíme proč*“²¹¹ a byli oprávněně podezíráni z neztotožnění se s válkou. Rakouské spojení s Německem silně ovlivnilo i situaci uvnitř podunajské monarchie. Německý nacionalismus nabíral na síle stejně jako snahy o vypořádání se s Čechy. Byly zastaveny činnosti parlamentních sborů, došlo k zotřetí cenzury tisku i protičeské policejní činnosti.²¹² Přenesla se válka a nacionální vášně i do vztahu Zikmunda a Husa? Zodpovědět tuto otázku v rámci učebnic není snadné, protože většina z nich byla napsána již před rokem 1914. Totéž zřejmě platí i o těchto třech:

V *Příručích dějinách národa českého* od Ladislava Horáka z roku 1914 je Jan Hus představován jako bojovník proti církvi a její hlavní nepřítel. Husova snaha o její reformu je

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Jan KŘEN, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, s. 384.

²¹² KOLEKTIV AUTORŮ, *Rozumět dějinám, Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 36.

dramaticky nazývána „zápasem“. Pomocí řečnické otázky také autor formuluje názor, že za svůj hlavní úkol považoval koncil „pomstu na Husovi“.²¹³

Hus se vydal do Kostnice na pozvání Zikmunda teprve poté, co „arcibiskup i inkvizitor pražský vydali mu osvědčení, že u nich z kacířství podezříván nebyl, Zikmund průvodním listem (glejtem) svobodnou cestu, slyšení i návrat mu zaručil, a král Václav svěřil jej ochraně pánů Jana z Chlumu, Václava z Dubé a Jindřichu Lacemnokovi.“²¹⁴ Hus je tedy představován jako člověk, který se cesty obával a byl si vědom nebezpečí, kterému se tím vystavuje. Víra v Zikmundův glejt je zde podle mého názoru a priori podlomena tím, že je pouze jednou ze tří „pojistik“, které měly Husovi zajistit bezpečnost. Poté, co byl Hus uvězněn, žádal Zikmund jeho propuštění. Preláti to ale s ohledem na to, že „glejtem svévolně a nenáležitě vsaženo bylo do pravomoci církevní“ odmítli a hrozili svým odjezdem.²¹⁵

Autor pokračuje již zmíněnou řečnickou otázkou, která graduje velmi emotivním zvoláním: „A přece byl to jen počátek věcí horších a násilností hrubších!“²¹⁶ Následuje líčení všech hrůz, které musel Hus vytrpět.²¹⁷ Tři veřejná slyšení jsou prezentována pouze jako výsledek naléhání českých a polských pánů. Zikmund je zcela vynechán.²¹⁸

Na scénu Zikmund přichází až v dramatickém popisu Husovy smrti. Hus je líčen jako člověk pokorný, hledající útěchu v Kristu a modlící se za ty, kteří ho odsoudili na smrt. V Husově modlitbě: *Pane, ty nejlépe víš, že mne křivě obvinili... Odpusť jim pro neskonalé milosrdenství své!*²¹⁹ bychom mohli vidět paralelu s Kristovým zvoláním: „Otče, odpusť jim: nevědí, co činí.“²²⁰ Hus si je vědom toho, že je obviněn křivě a proto prosí o spásu těch, co ho odsoudili. Jde i o zdůraznění postavy Husa jako mučedníka a následníka Kristova. Slova se stejným obsahem se totiž v Bibli objevují několikrát a jsou vyřknuta různými postavami.²²¹ Po této svým způsobem dojemné pasáži ale přichází věta, která oproti těm předcházejícím

²¹³ „Tou dobou připravovalo se již ono dějiště, na němž tak osudně potom zakončen byl zápas Husův s mocí církevní...“, s. 205: „Nezdála-li se tu pomsta na Husovi přednějším koncili účelem, než samo učení církve?“ Ladislav HORÁK, *Příruční dějiny národa českého*. Praha: Nákladem „Dědictví Komenského“ 1914, s. 204.

²¹⁴ Tamtéž, s. 205.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ „Zanedlouho strčen byl v kláštere dominikánském do kobky smrduté, tři stop zšíři, sedm zdéli a šest zvýši, aniž byl vyslechnut. Teprve těžce nemocného odvedli jej do vězení jiného, posléze až na tvrz gotlibenskou...“ Tamtéž.

²¹⁸ „A na základě takové obžaloby koncil Husa soudil i odsoudil prve, než mu k naléhání pánů českých i polských veřejného (po třikráte) slyšení popřál!“ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž, s. 206.

²²⁰ Evangelium podle svatého Lukáše 23, 34.

²²¹ „Tato Ježíšova slova připomínají Iz 53, 12. Stejně hodnocení příčin jeho smrti se vrátí ještě ve Sk 3, 17; 13, 27; 1 Kor 2, 8. Jáhen Štěpán se bude modlit v témže duchu, Sk 7, 60, podle příkladu, jež Mistr zůstavil všem svým učedníkům, 1 Petr 2, 23; srv. Mt 18 21-22+.“ *Jeruzalémská Bible*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 1828.

působí velmi stroze: „*Ale hned uchopen jest z rozkazu Zikmundova a ven z chrámu vyvržen za město, zde již hranice připravena stála.*“²²² Když byl Hus přivázán ke kůlu na hranici, poslal Zikmund ještě svého maršálka se vzkazem: „*aby odvolal a tělo i duši zachoval*“.²²³ Zikmund není představován jako ten, kdo je za smrt Husa zcela odpovědný. Vydal mu ochranný list a žádal jeho propuštění z vězení. Rozkázal sice vyvést ho na hranici, ale ještě mu nabídl záchranu. Tím, kdo dal podnět k zapálení hranice a tedy i tím, kdo je za Husovu smrt přímo odpovědný, je falckrabí Ludvík: „*To byla poslední slova Mistra Jana! Neboť falckrabí Ludvík zatleskal, plameny vyšlehlly, kouř zahalil a brzy i smrti vysvobodil kazatele-mučedníka, žalmy Bohu zpívajícího.*“²²⁴

Až románové zpracování této události má zřejmě souvislost s názvem a tedy i účelem celé publikace. *Příruční dějiny národa českého*, vydané roku 1914, mají jistě posloužit k připomínce velkých osobností českého národa, k pozvednutí národní hrdosti. Hus, který byl odsouzen a upálen na německém území, se k tomuto účelu velmi hodí.

Tato tendence se objevuje i v další z Horákových učebnic *Počátkové dějepisu návodného na škole národní* z téhož roku. Autor celý příběh líčí jako tragédii. Aby byl text čtivější, zajímavější a tragédie ještě zjevnější, shrnul všechna příkoří do rozsáhlého souvětí, které spojuje především slovem „*kerak*“: „*Od časného jara přicházely zprávy z Kostnice na jezeře Bodamském, kerak tam mistr Jan Hus za necelý měsíc po svém příchodu byl v klášteře dominikánů uvězněn, a to ve vlhkém sklepě zrovna u stoky, takže bídně sešel a ochuravěl; kerak marně pan Jan z Chlumu, jeho ochránce, veřejně na tržištích předčítal ochranný list císaře Zikmunda a žádal propuštění Husovo; kerak mistr Jeroným Pražský marně se pokusil Husa, svého přítele, vysvoboditi....*“²²⁵

Zikmundův glejt je představován jako bezcenný kus papíru, který nemá žádnou váhu. Tím je samozřejmě relativizována i vážnost samotného Zikmunda, protože v celém textu není jediná zmínka o tom, že by se Zikmund snažil platnost svého ochranného listu dodržet. Úspěšné vyslyšení žádosti o veřejné slyšení je opět připisáno jen českým a polským pánům.²²⁶

Husův příběh je obsažen v kapitole *Kterak Čechové se stali husity?* Myslím si, že Horákovy vysvětlení stojí za citaci: „*...když však přál sobě poučení a neodvolal, co proti němu Pálec aj. žalobníci žalovali, dne 6. července odsouzen byl jako arcikacíř a před městem na hranici upálen. Zvláště tato poslední zpráva tak bolestně dotkla se Čechů, že propukl hněv*

²²² Ladislav HORÁK, *Příruční dějiny národa českého*. Praha: Nákladem „Dědictví Komenského“ 1914, s. 206.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Ladislav HORÁK, *Počátkové dějepisu návodného na škole národní*. Praha: Nákladem Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva Československého Josef Rašín 1914, s. 66.

²²⁶ „*...kerak teprve naléhání českých a polských pánů dopřáno mu bylo veřejného slyšení...*“ Tamtéž.

proti žalobníkům i soudcům Husovým, tj. proti mnichům, kněžím, Němcům i Zikmundovi, počali v Praze mnichy, kněze i Němce vyháněti a vybíjeti, jménem Husovým „husité“ se nazývati a z kalicha krev Páně přijímati.“²²⁷ Ve výčtu osob, proti kterým se obrátil hněv Čechů, je jméno Zikmunda zvýrazněno tím, že je před něj vložena spojka i. Chtěl tím autor naznačit, že se hněvali i na císaře nebo i na člověka, který se Husovi snažil trochu pomáhat?

Josef Pekař v učebnici z roku 1914 píše, že Jan Hus jel do Kostnice na Zikmundovu radu a byl si vědom toho, že mu jde o život.²²⁸ Glejt si od Zikmunda vyžádal (Zikmund tedy není postaven do role ochránce) a věděl, že je určen pouze pro svobodné slyšení a že jej má ochránit před zatčením během procesu.²²⁹ Hned za tímto tvrzením následuje věta: „Vskutku byl uvězněn brzo po svém příchodu a veřejného slyšení domohl se teprv po mnohých přímlovách svých přátel.“²³⁰ Většinou v učebnicích čteme: „I přes Zikmundův glejt...“. Pekař ale píše „vskutku“, může se zdát, že autor Zikmundovu glejtu nepřikládal žádnou důležitost. Více už není Zikmund s Husovou smrtí spojován.

Po komparativním rozboru vybraných českých a německých učebních textů 19. století se nyní pokusím shrnout dosažený výsledek.

Většina německých učebnic tohoto období se vyhýbá přesnějšímu definování charakteru Zikmundova glejtu. Prostudovala jsem osm publikací, glejt specifikují pouze dvě z nich. Theodor Tupek v *Bilder aus der Geschichte für Knabenbürgerschulen (Obrazy z dějin pro chlapecké měšťanské školy)* z roku 1893 uvádí, že glejt měl sloužit pouze na cestu do Kostnice. Hans Kellner v *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte (Obrazy ze starého a vlastneckého dějepisu)* z roku 1897 glejt specifikuje jako ochranu před útoky nepřátel. V *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates (Dějepis rakouského císařského státu)* Václava Vladivoje Tomka z roku 1860 se o glejtu dokonce nehovoří vůbec.

Ve třech učebnicích je nezáměrně o glejt vysvětlen celkovým nezáměrně o Zikmunda. V Pützově publikaci z roku 1858 *Grundriß der Geographie und Geschichte (Stručný přehled geografie a dějepisu)*, v *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates (Dějepis rakouského císařského státu)* V. V. Tomka z roku 1860 a v *Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte (Gindelyho učebnice všeobecného dějepisu)* z roku 1900 není Zikmundovo jméno ani jednou zmíněno.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Josef PEKAŘ, *Dějiny naší říše se zvláštním zřetelem ke královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným, pro nejvyšší třídy škol středních*. Praha: Historický klub 1914, s. 61.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

Obecně však v těchto německy psaných učebnicích nemůžeme vysledovat společný názor na Zikmundovu vinu či nevinu. Vzhledem k malému zájmu, který je Zikmundovi věnován, si myslím, že Zikmund zde není řazen mezi největší německé panovníky. Minimálně ale v této době nebylo potřeba Zikmundův obraz upravit tak, aby odpovídal nějakému jasnému zadání.

Z dvaceti českých učebnic glejt nspecifikuje sedm z nich. Oproti německým publikacím se tedy autoři glejtem spíše zabývali. Převažuje názor, že glejt byl určen pro svobodný návrat, takto je specifikován v sedmi učebnicích. Další tři autoři pak přesný význam glejtu zahalují do poměrně nejasných označení, které se ale také dají chápat tak, že glejt měl sloužit i pro bezpečný návrat. Podle Jana Lepaře a jeho *Všeobecného dějepisu* z roku 1876 měl glejt zaručit „bezpečí“. „Osobní svobodu“ měl glejt zaručit dle *Dějepisů pro měšťanské školy dívčí* Josefa Horčičky z roku 1910. Jaroslav Mikan v *Bájkách a pověstech* z téhož roku vysvětluje glejt jako „bezpečnost života“.

O Zikmundovi se nezmiňují pouze dva autoři. Ani české učebnice ale nevykazují v otázce Zikmundovy viny názorovou jednotu. Devět autorů tuto otázku přímo neřeší nebo ji nechává otevřenou. Zrovna tak je ale Zikmund devětkrát buď jasně označen za viníka Husovy smrti, nebo je tento pohled z textu jasně patrný.

Zajímavá je názorová rozdílnost u Ladislava Horáka, který v roce 1914 vydal hned dvě učebnice. Zatímco v *Počátcích dějepisu návodného na škole národní* glejt nspecifikuje a z tohoto románového pojetí Zikmund vychází spíše jako viník Husovy smrti, v *Příručních dějinách národa českého* glejt slouží pro svobodný návrat a Zikmund vinen není.

Rozdělíme-li si učebnice dle typů škol, pro které byly určeny, zjistíme, že žádné společné názorové rysy nevykazují.

Obraz mýtu Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení Jana Husa nebyl v českých a německých učebnicích podunajské monarchie od devatenáctého století ovlivňován nějakým jednotným, „shora“ nařízeným pohledem.

Zrovna tak nejsou jednotné ani všechny české a všechny německé učebnice. Ty německé se Zikmundem moc nezabývají. Pro Čechy bylo toto téma rozhodně důležitější. Můžeme také vyzorovat poměrně silný názorový proud, který Zikmunda z Husovy smrti viní.

3. Zikmund a Hus ve světle nového státu

První republika - tedy období mezi lety 1918 až 1938 - se zvláště v počátečních letech nesla ve znaku euforie. Většina Čechů a Slováků sdílela nadšení, že se všichni „konečně vymanili z nadvlády Habsburků“ a odříznutí od monarchie demonstrovali kupříkladu i na poli náboženském. Především Češi na počátku první republiky hromadně vystupovali z katolické církve a zůstávali buď bez vyznání, nebo se připojovali k menším protestantským církvím. V roce 1920 vznikla Církev československá husitská. Tento vývoj naopak minul příslušníky menšin, tedy i Němce, kteří v katolické církvi povětšinou zůstávali. Zvláštní situace panovala na Slovensku, neboť většina vysokých církevních hodnostářů byla maďarské národnosti.²³¹

Vznik Československé republiky přijímala většina německého obyvatelstva s otevřeným nepřátelstvím. „Kladli si otázku, jak to, že seburčení bylo užito v případě malých národů a jim, Němcům bylo naopak v sjednocovacím seburčení zabráněno?“²³² Píší autoři publikace *Rozumět dějinám*, ale vzápětí dodávají, že Němci myšlenku seburčení začali podporovat až ve chvíli, kdy ztratili své výsadní postavení.²³³ „Nechut“ německých obyvatel k novému státu byla tak velká, že se z počátku neúčastnili tvořících se orgánů státní moci a tím do značné míry ztratili i možnost své postavení změnit.²³⁴

Ke zklidnění situace nepřispěla ani již zmíněná otázka náboženská. Německé katolické obyvatelstvo neslo velmi nelibě české útoky proti katolické církvi. Nejvýraznějším projevem českého antikatholicismu (propojeného s českým nacionalismem) bylo stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze 3. listopadu 1918. V Praze došlo i na pokus svalit sochy neoblíbených světců z Karlova mostu do Vltavy, den sv. Jana Nepomuckého přestal být oficiálním svátkem, úcta k náboženským objektům se ztrácela i mimo Prahu, což dokazuje ničení soch světců, křížů a případy plundrování kostelů.²³⁵ Vyvrcholením sporů mezi „nekatolickými Čechami“ a katolickou církví byla Marmaggiho aféra z roku 1925.²³⁶ K urovnání vztahů zase přispělo svatováclavské milénium 1929.

²³¹ Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII., 1918-1929*. Praha, Litomyšl: Paseka 2000, s. 150.

²³² KOLEKTIV AUTORŮ, *Rozumět dějinám, Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 49.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Např. parlament byl vytvořen především z Čechů a z menší části ze Slováků. Tamtéž, s. 52., Zastoupení ve vládě získali Němci mezi lety 1926-1938. Tamtéž, s. 65.

²³⁵ Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII., 1918-1929*, s. 151.

²³⁶ Marmaggiho aféra je vyvrcholením neshod mezi Československou republikou a katolickou církví. Ta vnímala vyhlášení výročního dne upálení Jana Husa jako protikatolickou provokaci. Poté, co byl na Pražském hradě vyvěšen v rámci oslav 510 let od Husovy smrti prapor s kalichem, odjel papežský nuncius Marmaggi na protest z Prahy.

Prezidentem nově vzniklé republiky se stal filozof, politik a náboženský myslitel Tomáš Garrigue Masaryk, který již před převzetím úřadu inicioval otázku smyslu českých dějin. Ty chápal jako neustálé střetávání reformace a protireformace.²³⁷ Toto pojetí je velmi blízké koncepci Františka Palackého, podle něhož se v husitství dostal vrozený demokratický princip Slovanů do střetu s vrozeným panským principem Germánů. V návaznosti na toto stanovisko vyhláší Masaryk, že „Tábor je náš program“ a distancuje se od katolictví. Husova „Pravda vítězí“ se stala prezidentovou devízou. Celé moderní dějiny „*chápe jako boj reakční katolické „theokracie“ proti pokrokové protestantské demokracii*“²³⁸ a opravdovou katolickou vnitřní víru vůbec nepředpokládá.²³⁹

V praxi se ale Masaryk o souznění s Němci snažil. Hned v prvním poselství k členům Národního shromáždění dne 22. prosince 1918 se přímo na ně obrací. Deklaruje sice, že území československého státu, která jsou obývaná německou menšinou, zůstanou vždy československými územími, nabízí jim ale možnost spolupráce.²⁴⁰ Přeje si, aby nově vzniklá republika byla republikou všech národů. Němci však o spolupráci nestojí a stále si snaží zachovat výhody privilegovaného národa.²⁴¹

Československý stát se přitom k národnostním menšinám choval velmi vstřícně.²⁴² Na druhou stranu chyběla definice kolektivních práv a oficiální státní řečí byl jazyk československý, čímž se rozuměla čeština a slovenština. Čeština byla tedy v každodenním životě zvýhodněna.²⁴³

²³⁷ Jako reformaci označoval náboženskou a morální opravdovost. Vnímal ji jako snahu českého národa o vlastní identitu, svobodu a demokracii. Opak představoval pojem protireformace, označující katolicismus, habsburskou monarchii, germanizaci. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Praha: Česká křesťanská akademie 1995, s. 301. (Otakar A. Funda: Masarykova interpretace Jana Husa.)

²³⁸ Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII., 1918-1929*, s. 153.

²³⁹ „*Stejně jako věřil, že mnozí čeští Němci jsou Čechy, kteří se báli zatím k češství přiznat, soudil, že Češi se za monarchie hlásili ke katolictví jen konjunkturálně či pod nátlakem, takže ve vlastním státě se masově od Říma odvrátí.*“ Tamtéž, s. 153.

²⁴⁰ „*Němcům nabídl, aby opustili svůj agresivní pangermánský a protičeský program a podíleli se na jeho budování.*“ Tamtéž, s. 57.

²⁴¹ „*U německého obyvatelstva však převažovala snaha uchovat si předchozí nadřazenost a privilegia.*“ Tamtéž.

²⁴² „*Československá ústava ve svém § 128 stanovovala, že všichni občané republiky jsou si před zákonem rovni a požívají stejných práv občanských a politických bez ohledu na to, jaké jsou rasy, jazyka či náboženství... Trestné bylo i popuzování k zášti nebo násilnostem vůči národnosti, náboženství a rase. Každý občan ČSR měl rovné právo přístupu k veřejným úřadům, službám a hodnostem, k výkonu jakékoli živnosti a povolání, právo zakládat vlastním nákladem školy s národním vyučovacím jazykem, stejně jako „národní“ humanitní a náboženské ústavy. Jako právo rovnosti bylo chápáno i užívání národního jazyka „ve stycích soukromých a obchodních, v tisku, v jakýchkoli publikacích, na veřejných shromážděních a ve stycích náboženských“.* Podle zákona na ochranu svobody byla národnost chráněna i v otázce propuštění zaměstnanců na základě jejich národní příslušnosti. Ve srovnání s postavením menšin v Evropě byla ta německá v ČSR jedinou, která časem získala zastoupení ve vládě (1926-1938) a která měla svébytný a úplný školský systém završený vysokými školami. Českoslovenští Němci mohli v těch okresech, v nichž byla více než dvacetiprocentní převaha německého obyvatelstva, komunikovat se státními úřady ve své mateřštině – a to se týkalo 90 procent všech obyvatel německé národnosti.“ Tamtéž, s. 64-65.

²⁴³ Tamtéž, s. 65.

O práva Němců se zasazoval především prezident Masaryk. Paradoxně tedy ten, který stál za rozpadem „jejich říše“. „*Masaryk předpokládal, že němčina bude druhou státní řečí, že Praha bude dvoujazyčným městem, že českoslovenští Němci budou mít ve vládě nejméně jednoho ministra nebo že správní zřízení republiky bude župní, přičemž celkově z deseti žup že budou asi 2-3 župy s převahou německého obyvatelstva.*“²⁴⁴ Ačkoli byla Němcům nejdříve dvě a později dokonce čtyři ministerská křesla opravdu nabídnuta, německý parlamentní svaz, který sdružoval německé sociální demokraty a všechny německé parlamentní strany v Československu, je odmítl.²⁴⁵

Promítly se ale tyto česko-německé rozpory i do prvorepublikových učebnic dějepisu? Antonín Klimek cituje ve *Velkých dějinách zemí Koruny české* spisovatele Josefa Holečka: „*Šílenství se rovnala snaha některých příliš horlivých novotářů, aby se českému národu vůbec vštípilo, že je od počátku svého vstoupení na jeviště dějin národem revolučním a že všichni jeho znamenití mužové byli revolucionáři, ti pak, kteří revolucionáři nebyli, že byli tmáři, zbedněnci, ne-li dokonce nepřáteli svého národa.*“²⁴⁶ Úryvek komentuje Klimek slovy: „*Tak byl Hus zredukován na sociálního revolucionáře a bojovníka za český národ.*“²⁴⁷

Školství nové Československé republiky navazovalo na koncepci z dob Rakouska-Uherska. Ve výuce dějepisu se ale přístup významně změnil. Dějepis se za první republiky vyučoval už na měšťanských školách a jeho cílem bylo „*zejména: prohlubovati vroucí a oddanou lásku k vlasti a k národu, vésti k porozumění životu našeho národa a k vědomí důležitosti lidské práce, osvětlovati postavení našeho národa v politickém a kulturním vývoji lidstva, vštěpovati ušlechtilou národní hrdost, sebevědomí a smysl pro pokrok a mír, vzbuzovati porozumění pro umělecké a historické památky a jejich ochranu.*“²⁴⁸ Je tak otázkou, zda se tento program promítl i do líčení vztahu Zikmunda a Jana Husa.

3. 1 Učebnice a encyklopedie dvacátých let

Sedmisvazkový Masarykův slovník naučný, vydávaný v letech 1925-1933, se svým názvem hlásí k Masarykovi a jeho idejím. Jistá interpretace husitství je tedy nasnadě. Právě Jana Husa považoval Masaryk za bojovníka za svobodu svědomí; český reformátor pro něj

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž s. 152.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 152.

²⁴⁸ Normální učebné osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem a pro jednoruční učebné kurzy, připojené k těmto měšťanským školám, v Čechách a na Moravě. Praha 1939, s. 39 in Magdaléna ŠUSTOVÁ, *Stalo se v zemi české... Jak se vyučoval dějepis*, s. 12.

představoval opravdovost a mravní ryzost.²⁴⁹ Masarykův slovník naučný se podle mého názoru snaží Husovu při vyložít přesně v intencích reformace a protireformace. Velikost morálně opravdového Jana Husa podtrhuje tím, že veškerou vinu za jeho smrt přikládá Zikmundovi. Císař představuje spojení trůnu a oltáře, možná i germanizační snahy. Přesto lze ale jen těžko uvěřit, že by Masaryk s pojetím ve slovníku souhlasil. K tomu všemu totiž dochází v rámci naprosto ahistorického, silně subjektivizovaného textu, který Zikmunda častuje ne zrovna lichotivými přívlastky.

V hesle „*Zikmund*“ stojí pouze konstatování: „...*dal Husovi glejt, ale připustil pak, aby byl upálen*“.²⁵⁰

Heslo „*Hus*“ už je ale opravdu silně subjektivizované. Reformátor je vykreslen jako člověk, který se na základě Viklefových knih „*zasvětil službě pravdy*“²⁵¹ a potom krutě doplatil na chování svého učitele Stanislava ze Znojma. Zatímco „*pletichářský*“²⁵² Zikmund, coby „*zištný diplomat*“²⁵³ učinil Husovi „*záluďnou nabídku*“,²⁵⁴ že se z Kostnice bude moci vrátit, i když bude odsouzen. Místo slibované listinné záruky však poslal pouhý pas a uvrhl ho do „*krutého*“²⁵⁵ vězení, které Husa stálo málem život.²⁵⁶ Tento moment autoři hesla považují za Husův konečný ortel,²⁵⁷ který se nezměnil ani po třech veřejných slyšeních, které pro Husa „*vynutil*“ p. J. z Chlumu.

Tvůrcem takto ryze negativního a neobjektivního pohledu na Zikmunda ale Masarykův slovník naučný není. Ještě před vydáním slovníku vyšla učebnice, která je ještě subjektivnější.

Národní dějiny mládeži a lidu Československému Ladislava Horáka byly vydány roku 1924. To, že je Jan Hus důležitou postavou našich dějin, je ilustrováno hned na přebalu učebnice. Je na něm obrázek, kde je Hus vyobrazen na pozadí Prahy, např. spolu s kněžnou Libuší, Karlem IV. či svatým Václavem. Zikmund je v příběhu o Husovi představován

²⁴⁹ *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*, s. 301.

²⁵⁰ *Masarykův slovník naučný*, díl VII., s. 192. Pod heslem „*Koncily*“ je ten kostnický pouze zmíněn. Tamtéž. Díl IV., s. 57.

²⁵¹ „*Vědeckým školením tím mnoho získal a bylo to nad Wycliffovou knihou, když si ji 1398 přepisoval, že se zasvětil službě pravdy, uřiniv si po jeho vzoru zásadou, že kdykoli uslyší mínění lepší, vzdá se svého dosavadního a přijme pokorně názor lépe odůvodněný.*“ Tamtéž. Díl III., s. 377.

²⁵² „*Byli však bezbranní proti útoku, jakým je zaskočil pletichářský Zikmund...*“ Tamtéž. Díl III., s. 378.

²⁵³ „...*když se jí chopila (z jara 1414) zjištná diplomacie dědice trůnu Zikmunda.*“ Tamtéž.

²⁵⁴ „*Nikdo v Čechách nevěřil v slovo krále, pověstného věrolomnosti, nikdo se však ani neodvážil postavit se zjevně proti záluďné nabídce.*“ Tamtéž.

²⁵⁵ „...*vynutily sice uvězněnci po půlletém krutém žalářování...*“ Tamtéž.

²⁵⁶ „...*po půlletém žalářování, v němž by málem zahynul...*“ Tamtéž.

²⁵⁷ „*Jeho osud byl zpečetěn.*“ Tamtéž.

z počátku kladně. Zikmundův glejt má být Husovi „ochranou na cestě i před sborem“.²⁵⁸ Autor se „pohoršuje“ nad skutečností, že byl Hus zajat i „přes odpor pánů českých a průvodčí list“.²⁵⁹ Zikmundův obraz se kalí ve chvíli, kdy je za důvod neúspěchu jeho snahy o lepší zacházení s Husem označen jeho neupřímý úmysl.²⁶⁰ Jakoukoli objektivitu a plastičnost celého problému pak postrádá tato věta: „Ba později císař neměl již ani dobré vůle, a sám radil kardinálům, aby Husa upálili, a tak volání po opravách zastrašili.“²⁶¹ Celý úryvek navíc zamlčuje, že by Zikmund na koncilu usiloval i o řešení jiných témat než pouze Husovy kauzy. Ještě do horšího světla staví Zikmunda věta: „I zbavil neoblomného mistra (církvní sbor) kněžské důstojnosti a odevzdal jej moci římsko-německého krále Zikmunda, aby za živa upálen byl.“²⁶² Zikmund je tedy představován jako poslední instance, která je za Husovu smrt odpovědná. V textu jsou opět zvýrazněná některá slova: tentokrát je mezi nimi i *Zikmund a průvodčí list*.²⁶³

V době, kdy už Masarykův slovník naučný vycházel, byla vydána také další učebnice Ladislava Horáka. *Dějepis pro jednoroční učebné kursy při školách měšťanských* z roku 1927 je podstatně umírněnější než výše zmiňovaný slovník i Horákova předešlá učebnice. V popisu Husovy pře je mnohem stručnější. Obsahuje méně přímých řečí, méně subjektivních hodnocení, zato podle mého názoru lépe vystihuje celý problém. O Zikmundovi není v souvislém textu jediná zmínka. Jeho jméno najdeme až v popisu obrázku, na němž je Hus vyobrazen před koncilem. Zajímavé je, že opakovaně se objevující slovo Bůh je psáno vždy s malým písmenem. S největší pravděpodobností nejde o tiskovou chybu, protože se vyskytuje několikrát. Nezdá se pravděpodobné, že by Ladislav Horák, který Husa ve výše zmiňovaných *Příručních dějinách národa českého* líčil v paralele s Ježíšem, psal slovo Bůh s malým b záměrně.²⁶⁴

Neobjektivní a Zikmundovi nepřiznivý je i *Dějepis pro jednoroční učebné kursy při měšťanských školách* sepsaný Josefem Horčíčkou a Janem Nešporem. Proces s Husem je vedle odstranění trojpapežství představován jako hlavní bod kostnického Koncilu, který byl

²⁵⁸ Ladislav HORÁK, *Národní dějiny mládeži a lidu Československému*, druhé vydání. Praha: Šolc a Šimáček, Nakladatelská společnost 1924, s. 128.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 129.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž, s. 130.

²⁶³ Tamtéž, s. 128-129.

²⁶⁴ Ladislav HORÁK, *Dějepis pro jednoroční učebné kursy při školách měšťanských*. Praha: Státní nakladatelství 1927, s. 142-143.

svolán Zikmundem.²⁶⁵ Zikmund tedy chtěl Husovu otázku řešit. Glejtem Zikmund slibuje „bezpečnost, veřejné slyšení i návrat.“²⁶⁶ Hus nedbal varování, aby glejtu nevěřil. Sněm ho uvěznil a „Zikmund zbaběle jej opustil, později dokonce se přimlouval za jeho odsouzení.“²⁶⁷ Zikmund je zde vykreslován jako naprostý slaboch, který sice svolá sněm (nic mu nehrozí a tak dělá velké kroky), poté se ale zalekne prelátů, chová se zbaběle a aby si své postavení u sněmu vylepšil, ještě se přimlouvá za Husovo odsouzení. Opět je zmíněno, že Hus nebyl připuštěn k obhajobě.²⁶⁸ Závěrečná pasáž o Husově odsouzení je naprosto shodná se zakončením v *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách* z roku 1935: „Koncil trval na tom, že církvi netřeba nic dokazovati, ale Hus, jako každý věřící, musí poslechnouti toho, co církev nařizuje, neboli podrobiti se autoritě církve. A protože Hus tak neučinil, byl prohlášen za tvrdošjného kacíře a 6. července 1415 upálen.“²⁶⁹

Do skupiny subjektivizovaných textů spadá i *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách* Antonína Jiráka a Antonína Reitlera z roku 1922. Na rozdíl od předešlých publikací se autoři vyhýbají přímé kritice Zikmunda. Jirák s Reitlerem zvolili přesně opačnou metodu a nekriticky vychvalují českého reformátora. Husovi věnují celou kapitolu, která je zpracována románovým způsobem. Kapitola nejdříve popisuje stav, v jakém se církev nacházela. To nejdůležitější z Husova života je pak popsáno v jednom velmi ahistoricky zpracovaném odstavci: „Nade všechny tyto horlitele vynikl mistr Jan Hus, muž mravů bezúhonných a výborný kazatel i obránce práv národa českého na pražské universitě. Horlil ohnivě v kapli betlémské proti neřestem kněží i laiků, dal se bezohledně v boji s arcibiskupem i papežem. Pro své učení dostal se do sporu s církví. Předvolán před sněm kostnický, šel tam zmužile; hájil před papežem, králem a kardinály svého přesvědčení, neodstoupil od pravdy, ani když mu hrozila nejpotupnější smrt, již podstoupil bez bázně žalmy zpívaje.“²⁷⁰ Zikmundovi je dle úryvku na Husově smrti připisována jen „kolektivní vina“ a myslím si, že si toho většina žáků, pokud je učitel neupozorní, ani nevšimne.

Zikmundovo jméno se objevuje až v sekci *Opakování*, která je psána drobným písmem hned po výše uvedené citaci. Zikmund je připomenut pouze body: „Hus do Kostnice;

²⁶⁵ „Když se stal císařem německým Zikmund, bratr Václavův, přičinil se, aby byl do Kostnice svolán církevní sněm čili koncil. Měl odstranit rozkol v papežství a bludařství Husovo.“ Josef HORČIČKA, Jan NEŠPOR, *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: Nákladem české grafické unie 1927, s. 57.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 57-58. Viz též Josef HORČIČKA, Josef LEDR, *Dějepis pro měšťanské školy, pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: Nákladem československé grafické unie a. s. 1935, s. 67.

²⁷⁰ Antonín JIRÁK, Antonín REITLER, *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: „Komenium“ v Karlíně 1922, s. 92.

*průvodní list Zikmundův.*²⁷¹ Následuje heslo: „*Hus v Kostnici zajat a uvězněn.*“²⁷² Záleží tedy pouze na žákovi, jestli si Husovo uvěznění vyloží jako připravenou lest Zikmunda nebo porušení glejtu sněmem.

Opačný názor na smysl českých dějin než Masaryk zastával především Josef Pekař, kterého řadíme k tzv. Gollově škole. Josef Pekař byl věrný názorům svého pozitivistického učitele Jaroslava Golla a nesouhlasil s Masarykovou koncepcí. Historik nemá dle Golla a Pekaře hodnotit. Má se pouze snažit na základě rozboru pramene maximálně interpretovat.²⁷³

Tento přístup Pekař uplatnil i ve své učebnici *Dějiny československé pro nejvyšší třídy škol středních* z roku 1921. Výklad se snaží být objektivní a například otázku Zikmundovy viny na Husově smrti vůbec nepokládá. Dočítáme se, že český reformátor jel do Kostnice na radu Zikmunda. Hus věděl, že může přijít o život. Pekař přímo říká: „*Glejt, jež si od Zikmunda vyžádal, měl mu pouze zaručiti svobodné slyšení a chrániti jej zatčení během procesu.*“²⁷⁴ Byl uvězněn a po naléhání svých přátel se mu dostalo veřejného slyšení.²⁷⁵ Odmítl se zřeknout svých „bludů“ a tak byl upálen. O Zikmundovi není kromě jeho rady a glejtu ani zmínka. Můžeme ho tedy vnímat pozitivně: poradil Husovi jedinou možnost, jak se mohl ospravedlnit a dokonce mu poskytl i částečnou ochranu.

Tento nehodnotící přístup můžeme nalézt i v dalších publikacích, nejen českých ale i německých. V učebnici z roku 1922 Franze Eichlera *Lehrbuch der Geschichte für Handelsakademien in der čechoslovakischen Republik (Učebnice dějepisu pro obchodní akademie v československé republice)* je uvedeno, že urovnání náboženské hádky v Čechách bylo jen jedním z bodů vedle odstranění schizmatu a reformy církve v hlavě i údech.²⁷⁶ V textu je zdůrazněno, že Hus do Kostnice přijel „*v důvěře ve glejt, který mu císař přislíbil.*“²⁷⁷ Zikmund chtěl glejt dodržet a tak pro Husa poté, co byl uvězněn, požadoval propuštění. Když ale preláti začali hrozit svým odjezdem, zřekl se svého odporu.

²⁷¹ Tamtéž, s. 93.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Nutno připomenout, že ve výsledku se Pekařovi jeho snaha o nehodnocení úplně nepodařila. Rámec pozitivistického dějepisectví překročila jeho formulace českých dějin jako národní seberealizace. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*, s. 303.

²⁷⁴ Josef PEKAŘ, *Dějiny československé pro nejvyšší třídy škol středních*. Praha: Historický klub v Praze I 1921, s. 50.

²⁷⁵ „*Vskutku byl uvězněn brzo po svém příchodu (poč. list. 1414) a veřejného slyšení domohl se teprv po mnohých přimluvách svých přátel.*“ Tamtéž.

²⁷⁶ „*Diesem oblag eine dreifache Zugabe: das Schizma zu beseitigen, den Glaubenstreit in Böhmen beizulegen und eine Reform der Kirche an Haupt und Gliedern durchzuführen.*“ Franz EICHLER, *Lehrbuch der Geschichte für Handelsakademien in der čechoslovakischen Republik, zweiter Teil für den zweiten Jahrgang*. Reichenberg: Verlag von Franz Kraus 1922, s. 72.

²⁷⁷ Tamtéž.

Lehrbuch der Geschichte für Mittelschulen (Učebnice dějepisu pro střední školy)

Antona Altricha pojednává poměrně široce o Husově životě. Zikmundovi vina na jeho smrti explicitně přikládána není. Je pouze konstatováno, že byl upálen i přes Zikmundův glejt.²⁷⁸ Význam glejtu není blíže specifikován.

K Zikmundově případné vině se nevyjadřuje ani Josef Pešek v učebnici *Má vlast* z roku 1922. Přesto bych ale jeho text neoznačila za „nehodnotící“. Glejt vnímá autor jako záruku bezpečné cesty na koncil a také svobodný soud.²⁷⁹ Hus jel do Kostnice i přes varování, aby „slibům Zikmundovým nevěřil“.²⁸⁰ I když doufal, že se mu podaří se obhájit, s možností smrti počítal. Sněm ale Zikmundovu záruku nebral vážně a Husa uvěznil. Žalobu sestavili jeho nepřátelé. Autor připouští, že žaloba obsahovala „z části i falešné výpovědi svědků a věty ze spisů jeho vytržené, takže dávaly zcela jiný smysl“,²⁸¹ ale zároveň jako jeden z mála autorů dodává, že „mnohé názory Husovy byly skutečně kacírské.“²⁸² Poslední chvíle Husova života včetně jeho odsouzení jsou velmi podrobně líčeny drobnějším písemem.²⁸³ O Zikmundovi tam nestojí nic víc, než že byl přítomen.

Zcela originální pohledy nalezneme v učebnicích Karla Beera a Bertholda Bretholze. Karl Beer se v učebnici *Geschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der Deutschen in Böhmen (Dějepis Čech se zvláštním zřetelem k dějinám Němců v Čechách)* z roku 1921 věnuje řešení otázky Jana Husa na koncilu v Kostnici relativně podrobně. Hus se vypravil do Kostnice i přes varování.²⁸⁴ Zikmundův glejt zaručoval bezpečnost na cestě do Kostnice. Bezpečný návrat měl Zikmund zaručit pouze v případě, že dojde v Kostnici k dohodě mezi Husem a koncilem.²⁸⁵ V Kostnici byl Hus nejdřív přijímán dobře, když měl ale obhájit své učení, byl uvězněn. Zikmund byl z toho rozmrzelý a snažil se prosadit jeho

²⁷⁸ „Trotz des Geleitsbriefes Siegmunds wurde er in Konstanz auf dem Scheiterhaufen verbrannt (6. Juli 1415).“ Anton ALTRICH, *Lehrbuch der Geschichte für Mittelschulen*, 5. Teil. Brünn: Verlag Rudolf M. Rohrer 1928, s. 139.

²⁷⁹ „Do Kostnice pozval Husa německý král Zikmund, který sliboval, že mu zabezpečí glejtem (průvodním listem) bezpečnou cestu ke koncilu. Glejt měl Husovi též zajistiti, že bude souzen na svobodě.“ Josef PEŠEK, *Má vlast. Československá dějprava pro nejnižší třídy škol středních*. Praha: Družstvo českých profesorů 1922, s. 46-47.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 47.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž, s. 47-48.

²⁸⁴ „Obwohl es an Warnungen nicht fehlte, trat Hus doch die Reise nach der Bodensee standt an.“ Karl BEER, *Geschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der Deutschen in Böhmen*. Zweite vermehrte Auflage. Reichenberg: Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus 1921, s. 107.

²⁸⁵ „Sigismund hatte ihm einen Geleitsbrief ausgestellt, der sicherheit unterwegs verbürgte, und weiterhin scheint dem Magister auch für den Fall, als es zu Konstanz zu seiner Verständigung kommen sollte, versprochen worden zu sein, daß er wohlbehalten in die Heimat zurückkehren würde.“ Tamtéž.

propuštění.²⁸⁶ Veřejná slyšení, která se Husovi dostala, nejsou představována jako něco mimořádného, privilegovaného, ale naopak. Hus byl slyšením „podroben“; jsou tedy vnímána spíše negativně. Celkem odvážné je i tvrzení, že Hus neodvolal své učení proto, že tvrdil, že omyly nikdy neučil. S mnoha ostatními učebnicemi se pak autor shoduje v názoru, že Hus žádal, aby mu byly jeho domněle mylné názory vyvráceny pomocí Bible a učení církevních otců.²⁸⁷ Husovu vinu autor shrnuje ve větě: „*Nechtěl uznat autoritu samotného koncilu ve věcech víry.*“²⁸⁸ Zpochybňoval tedy v té době nezpochybnitelné.

Přestože Husa prosili i jeho přátelé, aby odvolal, zůstal neoblomný.²⁸⁹ 6. července byl prohlášen za kacíře a předán císaři.²⁹⁰ Podle říšských zákonů byla za kacířství stanovena smrt upálením.²⁹¹ Zikmund z Husovy smrti vinen není. Husovi daroval glejt, snažil se o jeho propuštění z vězení, ale i on musí být poslušen zákonů, zvláště nechce-li si rozhněvat církevní otce. Beerova nezaujatost proti Zikmundovi je dána jeho nahlížením na Husa. Zřejmě jeho smrti nelituje a považuje ji za správnou. Dosvědčuje to následující věta, kdy o Husovi mluví jako o heretikovi: „*Ještě téhož dne byl heretik vyveden za město na popraviště.*“²⁹²

Zikmund Husa ještě jednou vyzval k odvolání, ten ale odvětil: „*s radostí zemřu pro mnou rozpoznanou a hlásanou pravdu.*“²⁹³ Autorův vztah k Husovi se stává nejasným v další větě, kde už o něm nehovoří jako o kacíři, který si svou smrt zasloužil, ale jako o muži, který byl odvážný a nebál se smrti. Jako jediný ze všech mnou přečtených autorů také upozorňuje na fakt, že smrt upálením byla bolestivá. Větou „*Pak vzplál oheň do výše a v bolestném výkřiku odumřel život odvážného muže.*“²⁹⁴ Husa čtenářům velmi přibližuje. Zdá se, že ho sňal z nepřirozeného piedestalu, na který ho postavili jiní autoři. Beerův Hus je velmi lidský, je sice odvážný a zbožný, ale nepřestává být postavou z masa a kostí, která cítí bolest. Čteme-li text dál, napadne nás i jiné vysvětlení, proč autor považoval za důležité hovořit o

²⁸⁶ „*Sigismund war darüber sehr ungehalten und bemühte sich, Huses Enthaftung durchzusetzen, aber ohne Erfolg.*“ Tamtéž, s. 108.

²⁸⁷ „*In den drei öffentlichen Verhören, denen Hus unterzogen wurde, beteuerte er immer wieder, daß er den von den Vätern geförderten Widerruf nicht leisten könne, da er niemals Irrtümer gelehrt habe und forderte wiederholt, daß man ihn aus der Bibel und den Ausprüchen der Väter widerlegen solle.*“ Tamtéž.

²⁸⁸ „*Die Autorität des Konzils selbst in Glaubenssachen wollte er nicht anerkennen.*“ Tamtéž.

²⁸⁹ „*Alle Bemühungen, Hus zur Abschwörung seiner Lehre zu bewegen, blieben vergeblich; auch seine Freunde, die ihn im Gefängnis unter Tränen darum baten, hatten hierin keinen Erfolg.*“ Tamtéž.

²⁹⁰ „*Der Meister blieb fest bei seiner Übereugung, die er seit Jahren in heißem Bemühen versuchten, und so wurde er am 6. Juli für einen Erzketzer erklärt, seinen priesterlichen Würde entkleidet und dem Kaiser überliefert.*“ Tamtéž.

²⁹¹ „*Nach dem Reichsgesetze stand auf Ketzerei der Feuertod.*“ Tamtéž.

²⁹² „*Noch am gleichen Tage wurde der Häretiker vor die Stadt zur Richtstätte hinausgeführt.*“ Tamtéž.

²⁹³ „*Ich sterbe mit Freuden für die von mir erkannte und verkündete Wahrheit.*“ Tamtéž, s. 109.

²⁹⁴ „*Da flammte auch schon das Feuer empor und ihn Schmerzenschrei erstarb das Leben des todesmutigen Mannes.*“ Tamtéž.

„*bolestném výkřiku*“. Možná jím chtěl naopak deklarovat, že Hus nebyl tak nevinným, jak se zdálo, ale že byl za svou „umanutost“ potrestán bolestivou smrtí.

Následující autorovy myšlenky dosvědčují, že Karl Beer a jeho učebnice je příkladem konfliktu mezi Čechy, nekatolíky a Němci, katolíky. Karl Beer představuje Husa jako člověka, který vzdoruje církevním autoritám a je po zásluze potrestán. Beer mu vyčítá, že se nesnažil názorový rozkol mezi Čechy a Němci překonat, ale naopak: veden svou nenávistí proti Němcům jako panovníkům Čech se dal strhnout svými špatnými vlastnostmi (autor ale Husovi přiznává i dobré) a postavil se svým představeným.²⁹⁵

Podle *Geschichte Böhmens und Mährens (Dějepis Čech a Moravy)* Bertholda Bretholze z roku 1921 zapříčinil Zikmund, německý král, že se Husem začala církev mimo území českého království vůbec zabývat.²⁹⁶ Hus jel do Kostnice pouze proto, že mu nic jiného nezbývalo.²⁹⁷ Byl si vědom, že v Kostnici může zemřít, stále ale doufal, že se mu církevní otcé podaří přesvědčit o správnosti svého učení.²⁹⁸ Smysl Zikmundova glejtu je zde dopředu vysvětlován. Jakoby autor počítal s výhradami čtenáře proti Zikmundovi a snažil se jim předejít ještě dříve, než stačí být vysloveny: „*Glejt, který požadoval od krále Zikmunda a který mu byl také poskytnut na cestu tam i zpět, měl spíše takový smysl, že „mohl přijít v míru,“ a ne jako již předem odsouzený kacíř, který bude vydán na milost. Ochranným dopisem proti odsouzení nemohl být.*“²⁹⁹ Poslední věta nabízí dvě vysvětlení. Berthold Bretholz chtěl možná sdělit, že Zikmund byl natolik charakterní a dobrý muž, že by k Husově smrti nikdy nemohlo dojít, pokud by glejtem zaručil, že se Hus ve zdraví vrátí. Druhé a podle

²⁹⁵ „*Doch solchen Vorzügen stehen in dem unharmonischen Charakterbilde des großen Rufers im Streite nicht wenig unerfreuliche Eigenschaften gegenüber, unter denen das deutsche Volk schwer zu leiden bekam, so daß er auch heute über Hus nicht milder denken kann als vor Jahrhunderten. Als Hus ins öffentliche Leben eintrat, war zwischen Deutschen und Tschechen bereits eine Kluft vorhanden. Eine edle Aufgabe wäre es gewesen, versöhnlich und ausgleichend zu wirken – das hat der geistliche Magister niemals versucht und getan. Unversöhnlicher Haß war es vielmehr, was er den Deutschen entgegenbrachte, und um ihre Herrschaft im Lande zu brechen, gab er seinem Hange zur Demagogie völlig nach. Leidenschaftlich und eigenwillig wie er war, scheute er die Auflehnung gegen seine Oberen nicht und trug sein Bedenken, Kräfte in Bewegung zu setzen, die wenn sie einmal das normale Bett verlassen hatten, kaum mehr zurückgedrängt werden konnten.*“ Tamtéž, s. 110.

²⁹⁶ „*Früher einmal hatte König Wenzel den Standpunkt vertreten, daß die Sache des Magisters Huß in Böhmen entschieden werden müsse, daß Landesangelegenheiten nicht vor ein auswärtiges geistliches Gericht gebracht werden dürfen. Jetzt ließ er Huß ziehen, als sein Bruder, der deutsche König Sigmund, der Erbe Böhmens, wie es scheint, zuerst die Anregung hienzu gab.*“ Berthold BRETHOLZ, *Geschichte Böhmens und Mährens, erster Band, das Vorwalten des Deutschtums bis 1419*. Reichenberg: Paul Gollors' Nachs. K. m. b. h. 1921, s. 213.

²⁹⁷ „*Huß selber war, viel leicht zu verstehen, von zwiespältigen Gefühlen erfüllt, als es sich entschloß, vor das Konzil zu treten, weil ihm ja kein anderer Ausweg übrig blieb.*“ Tamtéž.

²⁹⁸ „*Zeitweilig war er siegesgewitz und sprach davon, daß er auf dem Konzil seinen Glauben darlegen werde, damit seine Gegner den wahren Glauben hörten. Daß aber die Verhandlungen, wenn er sich nicht vom Banne, der auf ihm lastete, befrei und widerrufe, auch zu seinem Tode führen konnten, wußte er genau.*“ Tamtéž.

²⁹⁹ „*Der Geleitsbrief, den er vom König Sigmund forderte und der ihm auch für die Hin- und Rückreise gewährt wurde, hatte mehr den Sinn, daß er „in Frieden kommen könne“ und nicht wie ein bereits verurteilter Ketzer der Gnade ausgeliefert werde. Ein Schutzbrief gegen die Verurteilung konnte er nicht sein.*“ Tamtéž.

mého názoru pravděpodobnější vysvětlení je to, že Zikmund si byl vědom autority koncilu a věděl, že se jeho rozhodnutí nemůže vzepřít.

Ve svém textu Bretholz reflektuje zkušenost s koncem devatenáctého a začátkem dvacátého století, která jsou plná vzdouvajícího se nacionalismu: „*Jak malou roli tehdy hrály nacionální pocity, dokazuje od samotného Husa dosvědčené přátelské přijetí, které se mu všude na německé půdě, v Čechách, v Bavorsku a naposledy v Kostnici dostalo. „Já jsem doposavad“, píše 20. října z Nürnbergu, „nenarazil na žádného nepřítele... Připouštím tedy, že nikde není proti mně nepřátelství větší, než u mých českých krajanů.*“³⁰⁰ Za Husovy největší žalobce na koncilu jsou označeni kněz Michael de Causis a Štěpán Pálec. Nezatiženost nacionálními vášněmi na počátku patnáctého století autor dokládá i dalšími větami: „*Hus dal ve všech větších městech, skrze které šel najevo účel své cesty v latinských a německých ohlášeních. Nikde není nenávist, ani jednou není zpozorována zaujatost vůči Husovi.*“³⁰¹ Zdůrazněním nacionální nezaujatosti a označením hlavních žalobců autor očišťuje Zikmunda, německého krále.

Brzy po Husově příjezdu do Kostnice je ale ochranný glejt porušen. S Husem má být zacházeno tvrdě a nedůstojně. Vydavatel těchto nařízení není jmenován.³⁰² Tři veřejná slyšení před koncilem nejsou označena za něco mimořádného. Autor pouze zmiňuje, že jednoho se zúčastnil i Zikmund.³⁰³ „*Od Husa bylo požadováno přiznání, že se mýlil; zřeknutí se omylů, veřejné odvolání a slib, že převezme opačné učení. Když vysvětlil, že se nemůže kvůli svému svědomí zřeknout věcí, které nikdy netvrdil, následovalo 6. července jeho odsouzení a ještě téhož dne jeho upálení před branami města.*“³⁰⁴ Zikmund není označen za toho, kdo Husa odsoudil, zároveň není ani naznačeno, že by za Husovu smrt nemohl. Autor pouze konstatuje, že byl jednou přítomen a na čtenáři nechává, jestli pouze jako rozhořčený divák nebo jako rozhodující autorita.

³⁰⁰ „*Wie wenig selbst damals noch nationale Gefühle eine Rolle spielten, ebweist die von Huß selber ebzeugte freundliche Aufnahme, die ihm überall auf deutschem Boden, in Böhmen, in Bayern, zuletzt in Konstanz, zuteil wurde. „Ich bin bisher“, schreibt er am 20. Oktober aus Nürnberg, „auf keinen Feind gestoßen... Ich gestehe also, daß nirgend die Feindschaft gegen mich größer ist, als bei meinen böhmischen Lansleuten.*“ Tamtéž.

³⁰¹ „*Huß hat in allen größeren Städten durch die er kam, den Zweck seiner Reise in lateinischen und deutschen Ankündigungen öffentlich kundgegeben. Nirgend ist eine Gehässigkeit, nicht einmal Voreingenommenheit gegen Huß wahrzunehmen.*“ Tamtéž, s. 214.

³⁰² „*Am 3. November langte er in Konstanz ein, schon am 28. wurde er unter Verletzung seines Geleitsbriefes gefangen gesetzt und soll hart und unwürdig behandelt worden sein.*“ Tamtéž.

³⁰³ „*Erst im Juni 1415, am 5., 7. und 8., kam es zu einem öffentlichen Verhör vor den Konzilsvätern, am mittleren Tage in Gegenwart Sigmunds.*“ Tamtéž.

³⁰⁴ „*Man forderte von Huß das Bekenntnis, geirrt zu haben, Abschwörung der Irrtümer, öffentlichen Widerruf und das Versprechen, die Gegenlehre anzunehmen. Als er erklärte, Sache die er nie behauptet habe, nicht abschwören zu können, das verbiete ihm sein Gewissen – erfolgte am 1. Juli seine Verurteilung und noch am selben Tage seine Verbrennung vor dem Tore der Stadt.*“ Tamtéž.

Následuje dovětek, který se vztahuje k situaci v Čechách. Autor připomíná, že Husův odjezd byl přijat s klidem. Ale zacházení s Husem během procesu vzbudilo mezi šlechtou rozhořčení. Následné odsouzení pak vyvolalo v celé zemi silné rozhořčení.³⁰⁵ Listina z 2. září opatřená 452 pečeti, kde šlechta vysvětlovala, že soud nad Husem je „*trvající pohanou a poskvrnou pro Čechy a Moravu*“, je označena za přímou obžalobu Zikmunda.³⁰⁶ Vzhledem k předešlému textu ale můžeme usuzovat, že autorův názor s názorem české šlechty nekonvenuje.

3. 2 Učebnice od doby Hitlerova nástupu k moci

K prohloubení krize česko-německých vztahů došlo ve 30. letech. Německá menšina začala být ovlivňována situací v sousedním Německu, kde se Hitlerova vláda od svého jmenování 30. ledna 1933 snažila o přeměnu v totalitní nacistický stát a prosazovala velkoněmecký nacionalismus. Třetí říše představovala pro mnoho sudetských Němců zemi zaslíbenou.

Dne 2. října 1933 vzniklo pod vedením Konrada Henleina hnutí *Sudetendeutsche Heimatfront*,³⁰⁷ které si kladlo za cíl sjednocení Němců v Československu. Jako důvod uvádělo především obranu proti následkům sociální a hospodářské krize, která Československo zasáhla koncem roku 1930. Sudetští Němci z ní vinili právě československý stát. Finanční krize zasáhla Německo dříve, takže v době, kdy udeřila s plnou silou v Československu, už v sousedním státě začala pomalu odeznívat. Hnutí kladlo velký důraz na německví, obnovu jeho vzestupu a síly. Roku 1934 navázal Henlein styky s říšskoněmeckými nejvyššími místy a později bylo hnutí z Německa i tajně financováno.

Vzestup německví a obnova jeho síly jistě nepůsobil dobře na příslušníky nejsilnějšího národa ve státě, tedy na Čechy. Začali výrazněji rozlišovat mezi Čechy a Němci i v dějepisných učebnicích? Promítla se do nich postupná radikalizace a vyhraněnost názorů?

Na tyto otázky musím překvapivě podat zápornou odpověď. Pouze ve třech ze třinácti prostudovaných učebnic můžeme vyzorovat subjektivitu, která se promítá ve dvou

³⁰⁵ „Die Abreise Husses aus Böhmen war im Lande mit Ruhe hingenommen worden. Seine Behandlung in Konstanz hatte schon peinliches Aussehen und Unwillen erregt, wie die Zuschrift von 250 Mitgliedern des hohen und niederen Adels vom 12. Mai 1415 an das Konzil beweist. Die Verbrennung aber versetzte das Land in eine fürchtbare Aufregung.“ Tamtéž.

³⁰⁶ „Ein Teil des Adels schickte am 2. September eine mit 452 Siegeln versehene Urkunde nach Konstanz, in der ausdrücklich erklärt wurde, daß die Beurteilung Husses „zur dauernden Schmach und zum Brandmal für Böhmen und Mähren“ geschehen sei. **Die bedeutete zugleich eine Anklage gegen König Sigmund.**“ Tamtéž, s. 214-215.

³⁰⁷ SHF, později Sudetendeutsche Partei – SdP.

případech s odsouzením císaře Zikmunda, v jednom naopak v nezakrytém stranění Husovi a husitům. Zajímavé je, že všechny tři učebnice byly vydány v roce 1935. Je to pouze náhoda nebo byly jejich obsahy ovlivněny výsledkem voleb, které se konaly 19. května téhož roku a nejvíce hlasů v nich získala Sudetoněmecká strana? Nebo v publikacích autoři teprve se zpožděním reflektují nástup Hitlera k moci 30. ledna 1933?

S výrazným citovým zabarvením je Husův proces líčen v *Dějepis pro 6. až 8. postupný ročník obecných škol* Václava Kejře. O reformátorovi se píše v kapitole *Doba husitská*, která je doplněna názvem: „*Čechové vstoupili do boje za mravní očistu.*“³⁰⁸ Jan Hus byl pozván do Kostnice a „*císař Zikmund mu dal průvodní list (glejt), který ho měl uchrániti všech nepříjemností do Kostnice a zpět.*“³⁰⁹ Husovo uvěznění je vyloženo jako důsledek naléhání jeho nepřátel. „*Žalář byl tak nezdravý, že Hus onemocněl. Když ohrožovala těžce churavého vězně smrt, byl převezen na zdravější tvrz Gottlieben.*“³¹⁰ Veřejné slyšení vymohli čeští páni. Zikmund jako prostředník jednání není opět uveden. Jan Hus byl koncilem prohlášen za kacíře, předán světské moci a upálen. Zikmund není jako vykonavatel rozsudku explicitně jmenován. Jeho „vina“ je zmírněna vsuvkou: „*Na kacířství byl tehdy stanoven trest smrti upálením.*“³¹¹ Zikmund se tedy pouze řídil již existujícími nařízeními.

Jako zrádce českého reformátora je Zikmund líčen v *Dějepis pro jednorozční učebné kursy při měšťanských školách* Josefů Horčičky a Ledra. Zikmund vyzval Husa, aby se dostavil do Kostnice a tam ospravedlnil své učení. O glejtu se nehovoří. Je pouze řečeno, že Hus Zikmundovi důvěřoval, ale Zikmund ho zradil: „*Hus, důvěřuje Zikmundovi, odebral se do Kostnice. Ale byl zrádně císařem opuštěn, uvržen do vězení a obžalován z bludařství.*“³¹² Není zmíněno, že Zikmund Husovi vymohl veřejné slyšení. Tato skutečnost je autory „zamaskována“ tím, že „*koncil nepřipustil jeho obhajoby*“, což je do jisté míry pravda.³¹³ Zikmund už není ve spojitosti s Husem vícekrát zmiňován.

V období první republiky vznikl fenomén takzvaných pokusných škol. Od škol „normálních“ se odlišují především velkým zájmem o dítě, které stojí v jejich středu. Pokusné školství přestalo dítě vnímat pouze jako objekt, který má být vyučován. Začalo přihlížet na

³⁰⁸ Václav KEJŘ, *Dějepis pro 6. až 8. postupný ročník obecných škol*. Praha: Nákladem Československé grafické unie a. s. 1935, s. 44.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 46.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Josef HORČIČKA, Josef LEDR, *Dějepis pro měšťanské školy, pro jednorozční učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: Nákladem československé grafické unie a. s. 1935, s. 67.

³¹³ „*Hus doufal, že svého učení obhájí veřejnou disputací (rozhovorem). Ale koncil nepřipustil jeho obhajoby. Prostě žádal, aby Hus své učení pokorně odvolal. Marně Hus dokazoval, že tomu, co se mu klade za vinu, nikdy neučil, a že mnohé je ze spisů vytrženo a má tak jiný smysl.*“ Tamtéž.

potřeby dítěte a užitečnost učební látky. Mezi učebnice pro pokusné školy patří *Pracovní učebnice dějepisu* Eduarda Štorcha a Karla Čondla z roku 1935. O Janu Husovi se v ní mluví v rámci kapitoly nazvané *Čechy svědomím Evropy*.³¹⁴ Autoři vkládají do vyprávění o Janu Husovi text psaný menším písmem, kde představují Zikmunda a celý kostnický sněm.³¹⁵

Zikmund je v úryvku označen za německého krále, což v polovině třicátých let nemuselo být pro většinu Čechů zrovna pozitivní spojení. Sněm svolal kvůli své ctižádostivosti. Glejt je velmi přesně specifikován jako ochrana na cestě do Kostnice i zpět. Hus nedbá varování svých přátel, vydá se na cestu a to ne s vědomím, že už se nemusí vrátit, ale s přesvědčením, že se mu podaří své učení obhájit.

Dále autoři popisují, jak se s ním v Kostnici špatně zacházelo. Zikmundovi sice není nic vyčítáno, ale ani mu není přičteno cokoli k dobru. Je pouze řečeno, že Zikmund byl 6. července 1415 přítomen jednání církevního sněmu, kde byl Hus odsouzen a prohlášen za kacíře.³¹⁶ Husovo utrpení je zdůrazněno poměrně podrobným líčením událostí, které následovaly po odsouzení: „*Jako kacíř musil být zbaven kněžství. Byl oblečen v kněžské roucho, do rukou mu dán kalich a žádáno na něm znova, aby odvolal. Když to neučinil, byl mu kalich odňat, tonsura (kněžská pleš) cihlou sedřena a za spílání strháno s něho kněžské roucho.*“³¹⁷ Poté byl předán světské moci, tedy Zikmundovi, k potrestání.

Světská moc se k němu ale nechovala lépe než moc církevní: „*Vstavili mu na hlavu posměšnou čepici s nápisem „Totoť je arcikacíř!“ a v průvodu byl vyveden za město.*“³¹⁸ Před upálením byl znovu otázan, jestli neodvolá. Hus však hrdě odpověděl, že: „*na té pravdě, kterou poznáv učil a kázal, vesele chce umřít.*“³¹⁹

Zikmund není explicitně odsouzen jako osoba, která Husovi nepomohla, jako viník jeho smrti. Přesto je však z textu cítit, že podle autorů nebyl nevinný. Zikmund Husa do Kostnice pozval kvůli své ctižádostivosti, glejtem mu slíbil i bezpečný návrat. Není mu

³¹⁴ Eduard ŠTORCH, Karel ČONDL, *Pracovní učebnice dějepisu. Díl druhý, pro druhou třídu měšťanských škol*. Praha: Státní nakladatelství 1935, s. 111.

³¹⁵ „*V té době v říši německé zemřel vzdorokrál Václava IV. Ruprecht Falcký. Kurfírťi prohlásili královský stolec za uprázdněný. Při volbě část kurfirťů zvolila za krále moravského markrabě Jošta, část uherského krále Zikmunda, bratra Václava IV. Když pak brzy náhle Jošt zemřel, zůstal králem Zikmund, který se s bratrem dohodl, že Václav IV. Podrží titul císařský, kdežto skutečným **králem německým** bude Zikmund. Ten jsa velmi **ctižádostivý**, pokládal za svou povinnost, vystoupiti důstojně jako světská hlava církve, provésti její nápravu a odstraniti náboženské spory v Čechách. Proto naléhal na papeže, aby svolal do Kostnice u Bodamského jezera nový církevní sněm. Tam pozval také mistra Jana Husa, zaručiv mu zvláštním **glejtem (průvodní list)**, že se mu **nic nestane cestou do Kostnice, ani zpátky**. Přátelé Husa varovali před cestou do Kostnice, ale Hus se v průvodu několika českých pánů na cestu vydal, jsa přesvědčen, že se mu podaří církevní sněm přesvědčiti o správnosti svého učení.*“ Tamtéž, s. 122.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

vyčítáno, že byl Hus „*uvržen do temného vězení, plného vlhkosti, neboť pod ním vedl kanál, jímž protékaly nečistoty z města.*“³²⁰ Zikmund se „objevuje na scéně“ opět až ve chvíli, kdy je Hus odsouzen. Jako zástupce světské moci pak nese plnou odpovědnost za jeho upálení. Vykreslení postavy Jana Husa zase naopak klade velký důraz na Husovo utrpení a jeho význam. Budí to dojem, že Štorch s Čondlem vypravují legendu o umučení světce. Tam skoro vždy platí pravidlo, že osoba odpovědná za světcovo umučení je proti Bohu a tudíž je zavrženíhodná.

Žáci si pak mají jako procvičení do „*poznámkového sešitku*“ napsat určitá hesla. Mezi nimi je i „*mistr Jan Hus, reforma, reformátor, dekret kutnohorský, Jan XXIII., interdikt, Zikmund, glejt.*“³²¹ Zikmund tedy se smrtí Husovou spojován je.

Postavení Zikmund versus Hus a tím i český národ je vyhoceno v další kapitole, nazvané „*Boží bojovníci. Po smrti Husově.*“³²² Autoři podporují myšlenku, že Zikmund je skrze upálení Jana Husa nepřítelem Čechů. Stál proti nim, je tedy představován spíše jako Němec. „*Když došla do Čech zpráva o upálení mistra Jana Husa, zmocnilo se celého národa vzrušení. Venkovský i městský lid, šlechta i universita, bohatí jako chudí cítili, že odsouzením Husovým byl vlastně odsouzen celý český národ.*“³²³ Aby nedošlo ve vztahu Čechů a Zikmunda k mýlce, autoři přímo říkají: „*V českém národě nebyl však Zikmund ve velké lásce nikdy. Upálením mistra Jana Husa se dosavadní chladný poměr Čechů k Zikmundovi změnil přímo v nenávist. Čechové nemohli Zikmundovi zapomenout, že porušil zrádně glejt daný Husovi a vydal jeho tělo hranici.*“³²⁴

Nacionální vyhraněnost a případně nenávist zřejmě nebyla zásadním tématem dějepisných učebnic. To dokazují i učebnice Hrbka a Vodehnala *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol a Všeobecný dějepis pro vyšší třídy gymnásií, reál. gymnásií a reformních reál. gymnásií* Nováka. Tyto publikace naprosto popírají jakékoli názory o národní předpojatosti a snaže zveličovat Husa na úkor Zikmunda. Za viníky reformátorovy smrti označují Husovy nepřátele, čímž nemíní Zikmunda ani koncil, ale okruh lidí kolem Štěpána Páleče.

Zcela pozitivní roli hraje císař v učebnici Josefa Hrbka a Josefa Vodehnala, vydané roku 1934. Tématu Jana Husa v Kostnici je věnována celá kapitola, kde je celý „problém“ rozsáhle rozebrán.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Tamtéž, s. 123.

³²² Tamtéž, s. 124.

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Tamtéž, s. 125.

Nejdříve je vysvětleno, proč se vlastně koncil v Kostnici konal. Při té příležitosti autoři zmiňují, že Husova pře byla vedle ostatních problémů jen jakousi „epizodou“ a že Husovi Zikmund zaručil glejtem osobní bezpečnost.³²⁵

Pozvání do Kostnice je v textu označeno za „lákavé“, což mě poněkud zarazilo. Autoři tím zřejmě chtěli zdůraznit myšlenku, že pro člověka, který chce církev napravit z hlubokého přesvědčení, je možnost obhajoby a tedy i naděje na úspěch, lákavá.³²⁶ Zároveň je ale slovy: „*a vydal se, ač byl přáteli varován*“ vyvracena myšlenka, že by si Hus žádného nebezpečí nebyl vědom.³²⁷ Zikmunda autoři představují poměrně pozitivně, rozhodně ne jako člověka, který by chtěl Husovi záměrně uškodit. Tvrzení: „*Než ani měsíc nebyl Zikmundův glejt dodržen*“ je velmi neutrální a z jeho porušení nikoho určitého neviní.³²⁸ V následujícím textu jsou za Husovy hlavní nepřátele naopak označeni jeho bývalí přátelé a také svým způsobem církev: „*Nejvíce mu přitížili jeho bývalí přátelé, zvláště Štěpán z Pálče, jakož i ta věc, že zatím i knihy Viklefovy byly koncilem zavrženy.*“³²⁹

Zikmund je spíše představován jako člověk čestný, který chce své sliby alespoň částečně dodržet: „*Nicméně Zikmund, pamětliv glejtu, vymohl Husovi na naléhání českých i polských pánů počátkem června r. 1415 (mimo všechen zvyk) několik veřejných slyšení.*“³³⁰ Více už se o Zikmundovi v souvislosti s Husovou smrtí nemluví a není s ní spojován ani jinak. V textu jsou totiž určitá slova zvýrazněna a jméno Zikmund mezi nimi není, což mě poměrně udivilo, protože například jméno Štěpána z Pálče zvýrazněno je.³³¹

V učebnici Františka Nováka z roku 1937 je Janu Husovi věnována taktéž celá kapitola. V rámci ní ale pře na kostnickém koncilu zaujímá spíše marginální postavení. Hus přijel do Kostnice na Zikmundovo pozvání a byl chráněn glejtem, jehož význam není blíže specifikován.³³² Husovo uvěznění a souzení z kacířství místo volné disputace je vykládáno jako úspěšné působení Husových nepřátel, nikoli jako „zlovůle“ koncilu.³³³ Hus nechtěl

³²⁵ „Mezi otázkami ostatními se octla – ač jen jako epizoda – také pře Husova, neboť Zikmund jako pravděpodobný dědic českého království pozval českého mistra před koncil, zaručiv mu vlastním „glejtem“ (průvodním listem) osobní bezpečnost.“ Josef HRBEK, Josef VODEHNAL, *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol*, II., Střední a nový věk po osvícenství. Praha: Nakladatelství Šolc a Šimáček 1934, s. 81.

³²⁶ „Mistr Jan prostoduše doufal, že se mu podaří své opravné myšlenky, o jejichž pravověrnosti byl skálopevně přesvědčen, obhájit před celým koncilem. I použil lákavého pozvání...“ Tamtéž.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Tamtéž.

³³² František NOVÁK, *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy gymnasií, reál. gymnasií a reformních reál. gymnasií*. Praha: Československá grafická unie 1937, s. 76.

³³³ „Jeho nepřátelé z Čech, zejména Štěpán z Pálče a Jan Železný, biskup litomyšlský, však dosáhli u koncilu, že byl uvržen do vězení a místo volné disputace souzen pro kacířství;“ Tamtéž.

odvolat své učení a tak byl upálen.³³⁴ Zikmund z celé pře vychází velmi pozitivně. Jakákoli zmínka o tom, že by mohl nějak Husovi pomoci nebo že třeba nedodržel svůj glejt, chybí.

Jediným mnou prostudovaným textem, který na národnostní rozdělení alespoň v malé míře upomíná je Woynarova *Lehrbuch der Geschichte für die Oberstufe der deutschen Mittelschulen in der Čechoslovakischen Republik (Učebnice dějepisu pro vyšší stupeň německých středních škol v Československé republice)* z roku 1937. O Husově odsouzení na koncilu pojednává velmi stručně.

Kým přesně byl Hus na koncil pozván, není specifikováno. Glejt měl být zárukou bezpečné cesty tam i zpět.³³⁵ „*Presto byl brzy dán do vazby a odsouzen jako tvrdošijný kacíř, protože se vytrvale zdráhal odvolat své učení.*“³³⁶ Stejně stručný je Woynar i v líčení Husovy smrti. Pouze konstatuje, že byl 6. července 1415 upálen a jeho popel byl vhozen do řeky Rýna.³³⁷

O Zikmundovi se v tomto stručném odstavci vůbec nehovoří. V učebnici se ale můžeme dočíst, že Zikmund přiměl papeže Jana XXIII. ke svolání koncilu³³⁸ a že byl později husity kvůli vině na smrti Husa odmítán.³³⁹ Na národnostní rozdělení upomíná v předešlé citaci. Připomíná, že Zikmunda se zastávali jen katolíci, což znamená především Němci. Bylo-li ale husitské obvinění oprávněné nebo ne, či souhlasí-li s ním autor nebo ho odmítá, se nedočteme.

V drtivé většině případů tak autoři Zikmunda z Husovy smrti neviní. Výjimku tvoří další z učebnic autorské dvojice Horčíčky a Ledra, tentokrát nazvaná *Dějepis pro měšťanské školy*. V publikaci nalezneme přímo kapitolu *Mistr Jan Hus*, ve které je on a jeho učení krátce představeno.³⁴⁰ Hus je k cestě do Kostnice vyzván Zikmundem.³⁴¹ Glejt je představován jako záruka svobodné cesty i návratu. Husovo uvěznění není dáváno za vinu Zikmundovi, ale sněmu: „*Ale sněm, nedbaje Zikmundova listu, vsadil Husa do krutého žaláře, kde*

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ „*Jan Hus wurde vor das Konzil geladen und erschien, versehen mit einem kaiserlichen Geleitbrief für die sichere hin und Rückreise.*“ WOYNAR: *Lehrbuch der Geschichte für die Oberstufe der deutschen Mittelschulen in der Čechoslovakischen Republik, 2. Teil.* Böhm, Reichenberg: Nordböhmischer Verlag 1937, s. 57.

³³⁶ „*Trotzdem wurde er bald in Haft genommen und als hartnäckiger Ketzler verurteilt, da er sich standhaft weigerte, seine Lehren zu widerrufen.*“ Tamtéž.

³³⁷ „*Am 6. Juli 1415 wurde er in Konstanz verbrannt; seine Asche wurde in den Rhein gestreut.*“ Tamtéž.

³³⁸ „*Bald nachdem Kaiser Sigismund die allgemeine Anerkennung als Oberhaupt des Reiches erlangt hatte, nahm er die Ordnung der kirchlichen Angelegenheiten in Angriff und veranlaßte Papst Johann XXIII. zur Einberufung eines allgemeinen Konzils nach Konstanz.*“ Tamtéž.

³³⁹ „*Für Sigismund, der Wenzels Nachfolger werden sollte, traten nur die Katholiken (fast nur die Deutschen) ein, während ihn die Hussiten, als am Tode des Magisters Hus schuldig, ablehnten.*“ Tamtéž, s. 59.

³⁴⁰ Josef HORČIČKA, Josef LEDR, *Dějepis pro měšťanské školy, pro druhou třídu.* Praha: Nákladem československé grafické unie a. s. 1935, s. 75-76.

³⁴¹ Tamtéž, s. 76.

onemocněl.³⁴² Zikmundova nevina je vzápětí negována informací: „*A potom na Zikmundův rozkaz dne 6. července 1415 na hranici upálen.*“³⁴³ Kapitola končí zhodnocením Husova významu.

Do početné skupiny učebnic, které Zikmundův mýtus jako lišky ryšavé přímo nepodporují, patří další zkoumané texty.

Všeobecný dějepis pro obchodní akademie z roku 1933 podrobně vykresluje úpadek církve.³⁴⁴ Ve zkratce pojednává i o Viklefovi, se kterým Jan Hus dle učebnice „*souhlasil a doporučoval jeho spisy*“.³⁴⁵ Hus šel do Kostnice dobrovolně, ačkoli „*tušil, že mu bude osudná; byl odhodlán za pravdu boží a své přesvědčení třeba zemřít.*“³⁴⁶ Zikmundův glejt je jmenován, aniž by byl blíže specifikován, a Husovi jsou přiznána dvě krátká slyšení.³⁴⁷ Úloha Zikmunda není kromě zmínky, že byl „*předním svolavatelem koncilu*“³⁴⁸, dále rozváděna. Husova smrt mu není dávana za vinu ani v dalších částech učebnice.

Učebnice vydaná roku 1933: „*Cirkevný dejepis pre meštianské školy*“ podává Zikmundův průvodní list jako záruku bezpečné cesty i bezpečného návratu.³⁴⁹ Zmiňuje také zhoršení vztahů mezi Čechy a Zikmundem. V souladu s názvem knihy upozorňuje především na „*utrpení katolických kněží*“.³⁵⁰

Učebnice dějepis pro nižší třídy středních škol z roku 1933 výslovně říká, že „*Zikmund vydal Husovi glejt (průvodní list), jenž měl kazateli betlémskému zajistiti bezpečnou cestu do Kostnice i zpět.*“³⁵¹ Hus byl ale svými přáteli i přes tuto „záruku“ zrazován. „*Koncil opravdu glejtu nedbal a Husa několik dní po jeho příchodu dal uvězniti.*“³⁵² Hus nechtěl odvolat své učení a tak byl upálen. Zikmund v této při více nefiguruje a ve výsledku je představován spíše v pozitivním světle: Husovi dal glejt, ale koncil ho bohužel nedbal. O tom, že by měl Zikmund nějaké další možnosti, už Josef Pešek nehovoří.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Tamtéž, s. 77.

³⁴⁴ Karel MATOUŠEK, *Všeobecný dějepis pro obchodní akademie*. Praha: Československá grafická unie a. s. 1933, s. 168.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 169.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 170.

³⁴⁷ „*Přes ochranný list Zikmunda, předního svolavatele koncilu, byl v Kostnici uvězněn, vyzván k bezpodmínečnému odvolání svých „bludů“ a po dvojím krátkém slyšení prohlášen za arcikacíře.*“ Tamtéž.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ „*Cisár Zigmund vyzval Husa, aby sa šiel ospravedlniť pred snem. Dal mu k tomu sprievodný list, podľa krorého nesmel mu nikto ublížiť cestou tam a nazad.*“ Benedik CEIZEL, *Cirkevný dejepis pre meštianské školy*, Trnava: Spolek sv. Vojtěcha 1933, s. 38.

³⁵⁰ „*Po upálení Husa strašné nepokoje vypukly v Čechách a na Morave, v ktorých najmä katolícki kňazi trpeli veta. A keď sa Zigmund stal českým kráľom, husiti vzbúrili sa proti nemu.*“ Tamtéž, s. 39.

³⁵¹ Josef PEŠEK, *Učebnice dějepis pro nižší třídy středních škol, díl III*. Praha: Profesorské nakladatelství a knihkupectví v Praze 1933, s. 19.

³⁵² Tamtéž.

Jan Mlčoch v *Učebnici dějepisu pro měšťanské školy* poměrně detailně popisuje Husův život. Zmiňuje se o tom, že Hus vystoupil proti odpustkům, jejichž výtěžek měl být použit na vedení války.³⁵³ Do Kostnice jel na pozvání Zikmunda, aby ospravedlnil své myšlenky a glejt měl „zaručit Husovi v Kostnici slyšení a volný návrat domů....“³⁵⁴ Zikmund není vykreslován jako Husův nepřítel. Husa do Kostnice pozval, aby tam ospravedlnil své myšlenky, čímž je a priori neodsuzuje, chce mu dát šanci a chrání ho svým glejtem. Za zdroj Husova „neštěstí“ jsou označeni jeho nepřátelé z Čech. Kvůli nim je Hus „uvězněn a místo disputace (rozhovoru) souzen.“³⁵⁵ Následuje přiznání tří slyšení, které mu vymohli naopak jeho přátelé. Zikmund není přímo označen za viníka Husovi smrti, stojí jakoby v pozadí. Je zmíněno, že byl přítomen, když byl Hus odsouzen, poté bylo „jeho tělo odevzdáno světské moci, aby vykonala trest bez „krveprolití“.“³⁵⁶ Předáno bylo pouze jeho „tělo“. Chce tím autor naznačit, že nad duší mají moc pouze církevní hodnostáři jako zástupci Kristovi? Pokud ano a bylo-li to tak ve středověku opravdu vnímáno, pak je případná Zikmundova vina opravdu jen velmi nepatrná. Duše už odsouzena je, on trestá pouze tělo, které ale bez duše stejně ztrácí význam.

Popisována je i Husova cesta na popraviště. Opět bychom v tom mohli vidět paralelu s Ježíšovou cestou na Golgotu.³⁵⁷ Zikmund je stavěn do role člověka, který nemá zájem na Husově smrti, je možná stylizován do pozice Piláta, který se ještě na poslední chvíli snaží odsouzence zachránit. Jako se Pilát ptá, nemá-li ještě Ježíše propustit místo Barabáše, Zikmundův posel se „prodral k hranici a vyzval Husa, aby odvolal bludy, chce-li zachránit život.“³⁵⁸ Samozřejmě jsou oba příběhy do značné míry odlišné. Přesto mám pocit, že použitím poněkud expresivního slovesa „prodrat se“ chtěl autor vyjádřit jakousi naléhavost. Popis situace vyvolává obraz scény, kdy se Hus připravený na smrt klidně modlí, naopak dav je plný napětí, vzrušení, každý chce co nejlépe vidět a proto si pečlivě střeží svá místa. Zikmundův posel se tedy musí „prodrat“, aby ještě Husovi stihl položit otázku, která mu může zachránit život. O tom, že k zapálení hranice dal jako světská moc povel Zikmund, se totiž nehovoří.

³⁵³ Jan MLČOCH, *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy*. Praha: Československá grafická unie a. s. 1935, s. 86.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 87.

³⁵⁷ „V průvodu asi 1000 ozbrojenců byl veden Hus na popraviště, kde již byla připravena hranice. Hus na ni vstoupil a zřízenci přivázali jej řetězy ke kůlu. Zpívaje žalmy a modle se, připravoval se Hus na smrt.“ Tamtéž.

³⁵⁸ Tamtéž.

Zikmundova vina na Husově smrti je relativizována i v další kapitole, která se zabývá příčinami husitského hnutí. Ani v ní se ze Zikmunda nestává viník za Husovu smrt. Mlčoch pouze konstatuje, že: „*Viníky Husovy smrti hledal národ v Zikmundovi a koncilu (sněmu)*.“³⁵⁹ Tato věta jasně říká, že Zikmund Husovou smrtí vinen není, pouze byl jakýmsi „společným viditelným nepřitelem“.

Jaroslav Paur ve své učebnici z roku 1935 píše, že Hus byl do Kostnice pozván Zikmundem a že mu byla slíbena bezpečnost. Glejt není specifikován stejně jako pojem „bezpečnost“.³⁶⁰ Hus doufal, že bude vyslechnut, ale kvůli svým nepřátelům byl uvězněn.³⁶¹ „*Zikmund se mistra Jana nezastal*.“³⁶² Ačkoli tedy není ona „bezpečnost“ blíže specifikována, Zikmund je nepřímo obviňován z toho, že Husovi nepomohl. Zikmund není zmíněn ani jako ten, kdo Husovi na žádost českých a moravských pánů vymohl veřejné slyšení.³⁶³ Jako přímý původce Husovy smrti ale Zikmund označen není.

Podkapitola *Opravné hnutí* v učebnici z roku 1937 od Josefa Klika začíná zvoláním: „*Nesmíme si ovšem myslit, že všichni kněží byli zkaženi!*“.³⁶⁴ Následuje výčet reformátorů a popis aktuální situace v církvi. Jako jeden z mála autorů Klik uvádí, že odpustková akce byla vyhlášena, protože papež potřeboval prostředky na vedení války.³⁶⁵ Pokud jde o Husa, podle Klika pozval Husa do Kostnice Zikmund. Bezpečnost mu měla být poskytována „*na cestě i v městě*.“³⁶⁶ Zikmundův glejt se podle těchto slov dá vykládat na příklad tak, že Zikmund své slovo dodržel: Hus v pořádku přicestoval, ve městě byl sice vězněn, ale upálen až za městem. Jan Hus se vydal na cestu, přestože byl varován svými přáteli. Byl uvězněn, nebylo „*připuštěno žádných důkazů*“³⁶⁷ a když odmítl odvolat, byl upálen. Dále je zmíněna stížnost českých pánů a také rozdílnost husitské víry.³⁶⁸ Zikmunda ze smrti Jana Husa neobviňuje.

Učebnice první republiky se oproti učebnicím z dob habsburské monarchie vyznačují mnohem větší subjektivitou. Velmi často autoři vyzdvihují postavu Jana Husa jako

³⁵⁹ Tamtéž, s. 89.

³⁶⁰ Jaroslav PAUR, *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy*, díl II. Praha: Státní nakladatelství 1935, s. 90.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ „*Moravští páni, k nimž se připojili čeští a někteří polští šlechtici, žádali, aby sněm poskytl Husovi veřejného slyšení*.“ Tamtéž.

³⁶⁴ Josef KLIK, *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Praha: Nákladem Historického klubu v Praze I 1937, s. 18.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 20.

³⁶⁶ Tamtéž.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 21-22.

národního hrdiny. Naopak Zikmundovo jméno bývá spojeno s nějakým subjektivním hodnocením.³⁶⁹ Přesto není drtivou většinou autorů explicitně označen za viníka.³⁷⁰

Pokud bychom rozdělili učebnice dle jazyka, v kterém byly napsány, zjistíme, že ty německé se stoprocentně shodují v tom, že Zikmunda z Husovy smrti neviní.³⁷¹ Tento názor převažuje i v těch českých.³⁷² Objevuje se ale i tvrzení, že Zikmund vinu na reformátorově smrti s určitostí má.³⁷³ Většina autorů vnímá ochranný list jako záruku bezpečnosti nebo přímo návratu.³⁷⁴ Překvapilo mě, že v 6 učebnicích (4 českých a 2 německých) nalezneme poměrně inkongruentní názor, že ačkoli byl glejt určen i pro svobodný návrat, Zikmund není vinen.

V českých učebnicích dějepisu z prvorepublikové doby nemůžeme vysledovat nějaký jednotný názor nebo mýtus, který by jimi prostupoval. Toto tvrzení neplatí, rozdělíme-li si učebnice dle typů škol, pro které byly určeny.

Učebnice pro gymnázia spojuje objektivita v tom, že Zikmunda z Husovy smrti přímo neviní. Za původce Husovy smrti není také Zikmund označován v učebnicích určených pro obchodní akademie a obecné školy. Nejpočetněji co do počtu i názorů na Zikmundovu vinu či nevinu jsou v této kapitole zastoupeny učebnice pro školy měšťanské. Některé jsou více subjektivně zabarvené, některé se objektivností vyrovnají učebnicím pro gymnázia. Zrovna tak se ale liší i ve svých názorech na Zikmundovu vinu.

Ve mnou prostudovaných německých dějepisných učebnicích můžeme vysledovat alespoň jeden společný rys a to, že Zikmunda z Husovy smrti explicitně neviní. Rozcházejí se ale v názorech na Husa samotného. Nikde sice není vykreslován jako ryze negativní postava, ale například Karl Beer mu v učebnici *Dějepis Čech se zvláštním zřetelem k dějinám Němců v Čechách* vyčítá absenci snah o usmíření mezi Čechy a Němci a dokonce i protiněmeckou nenávisť.

Období první republiky bylo tedy pro vývoj Zikmundova mýtu v návaznosti na upálení Jana Husa poměrně klidné. Autoři se většinou snaží o objektivní popis celé události.

³⁶⁹ Např. v učebnici Josefa Horčíčky a Josefa Ledra *Dějepis pro jednorozhodní učebné kursy při měšťanských školách* se dočteme, že Hus „byl **zrádně** císařem opuštěn.“ V učebnici *Dějepis pro jednorozhodní učebné kursy při měšťanských školách* označuje Josef Horčíčka Zikmunda za zbabělce: „Zikmund **zbaběle** jej opustil, později dokonce se přimlouval za jeho odsouzení.“ V učebnici *Národní dějiny mládeži a lidu Československému* Ladislava Horáka je za důvod neúspěchu Zikmundovy snahy o lepší zacházení s Husem označen jeho „**neupřímný úmysl**.“

³⁷⁰ Z 22 učebnic je tomu tak v 16.

³⁷¹ Všechny 5 učebnic v německém jazyce se vyslovuje pro Zikmundovu nevinu. Přesný význam ochranného listu není blíže specifikován ve dvou z nich. Stejný počet vnímá glejt jako záruku i pro svobodný návrat. Jednou se hovoří o „cestě“.

³⁷² Z 17 učebnic v českém jazyce Zikmunda neviní 11 z nich.

³⁷³ Tento názor nalezneme v 5 učebnicích.

³⁷⁴ Dle 7 učebnic glejt sloužil i pro cestu zpět, jako záruka bezpečnosti je specifikován v dalších 5.

Přestože se neshodují v názorech na glejt, často nastiňují, že Zikmundovo rozhodování a chování ovlivňovalo mnoho faktorů a jeho případná vina či nevina tak není jednoznačná!

Závěr

Mýtus Zikmunda Lucemburského se začal vytvářet již za jeho života. Velké postavy vždy provázejí kontroverze a dvojnásob to platilo v době bouřlivých husitských válek a především bezprostředně po upálení Jana Husa. Husova smrt měla pro Čechy jasného viníka v postavě neoblíbeného bratra krále Václava a málokdo se zatěžoval objektivním hledáním „pravdy“. Nenávist k Zikmundovi se naplno projevila v dochované Žalobě koruny české z roku 1420 – tedy poměrně krátce po Husově smrti. Její „peprná“ forma odpovídá době vzniku i publiku, kterému byla určena.

Pokud se ale oprostíme od tohoto dobového textu, který je značně ovlivněn bezprostředními emocemi, stáčí se Zikmundův mýtus především k jedné historické události: měl sloužit Zikmundův glejt, kterým poskytl Husovi ochranu, jen k svobodnému příjezdu nebo i k návratu? Porušil slovo a zradil Jana Husa? (A přeneseně i českou reformaci, kterou často historici spojovali s českým národem?)

Kritická analýza pramenů ukazuje, že historikové a autoři slovníkových hesel hledali shodu jen těžko. Jejich závěry ovlivňovala jak dostupnost a interpretace pramenů, tak i různé „předpojatosti“ doby.

Do Zikmundova mýtu se promítá i rozdílnost náboženství a rozličné názorové proudy. Češi – husité - mají rozepře se Zikmundem – katolíkem. Zajímavé je, že například František Palacký se snaží ze Zikmunda vytvořit Germána a staví spor Hus vs. Zikmund na bázi slovanský demokratický princip vs. panský princip Germánů, jenž se podle něj projevil právě za husitských válek. Tato myšlenka ostatně převládá v celém 19. století. Mnohé prameny zdůrazňují, jak smrt Husa a následná Zikmundova snaha zpacifikovat Čechy neblaze ovlivnily jejich vzájemný vztah. Role krále Zikmunda je snadným terčem obrozenců, jejichž touze a programu národního sebeurčení samozřejmě lépe konvenovala postava „českého“ mistra Jana oproti „německému“ Zikmundovi.

V jiných otázkách je ale Palacký naopak velmi objektivní. Týká se to třeba líčení Kostnického koncilu a přes výše napsané částečně i Zikmunda. Palacký přiznává Zikmundovi vladařské schopnosti a činy, kterými Husovi pomohl.³⁷⁵ Velmi negativně naopak líčí katolickou církev. A teprve od chvíle, kdy se Zikmund „přidá na její stranu a zradí Husa,“ je posuzován negativně i on.

V protikladu k Palackému historik Constantin Höfler příběh nestaví jako spor reformátora a císaře, a nerozděluje explicitně na Čechy a Němce. Jakoukoli vinu na Husově

³⁷⁵ Ač je třeba nedělat s cílem Husovi pomoci. Například Zikmundovo rozhořčení nad tím, že koncil nedbal ochranného glejtu.

smrti anuluje tím, že českého kazatele představuje jako „podivína“, který je velmi sebevědomý a bez pokory. Zikmund se ho z počátku snaží chránit, ale Hus chce zemřít. Koncilu svým chováním nedává na vybranou. Höfler stojí na pozici „bojovníka za katolickou církev“³⁷⁶ a z Husovy smrti neviní ani ji.

Höfler Zikmundův mýtus v návaznosti na upálení Jana Husa explicitně neovlivnil, neboť tuto otázku vůbec neřeší. Podobný postoj můžeme poměrně často nalézt i v německých učebnicích. Pro německé autory této doby není otázka Zikmundovy viny či neviny primární. V kapitolách, které se Husovu procesu věnují, se obecně Zikmundem moc nezabývají. Důvod může být, že nepovažovali Zikmunda za „Němce“ a neměli tak potřebu Zikmundovu roli v procesu obhajovat nebo analyzovat.

Zajímavé je, že skoro všechny německé vzdělávací publikace doby habsburské monarchie se vyhýbají specifikaci Zikmundova glejtu. Přitom právě jeho výklad je z velké části jasným „usvědčujícím“ prostředkem, jestli byl Zikmund opravdu „liškou ryšavou“.

Z osmi publikací se o glejtu zmiňuje pouze Theodor Tupek,³⁷⁷ podle nějž měl sloužit pouze na cestu do Kostnice, a Hans Kellner,³⁷⁸ který glejt specifikuje jako ochranu před útoky nepřátel. Václav Vladivoj Tomek v *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates (Dějepis rakouského císařského státu)* naopak o glejtu vůbec nehovoří.

Ve třech dalších učebnicích je nezájem o glejt umocněn celkovým nezájmem o Zikmunda. V Pützově publikaci z roku 1858 *Grundriß der Geographie und Geschichte (Stručný přehled geografie a dějepisu)*, v *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates (Dějepis rakouského císařského státu)* V. V. Tomka z roku 1860 a v *Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte (Gindelyho učebnice všeobecného dějepisu)* z roku 1900 dokonce není Zikmundovo jméno ani jednou zmíněno.

Autoři českých publikací této doby se naopak Zikmundovou úlohou na koncilu zabývají podstatně více. Z dvaceti českých učebnic glejt nspecifikuje sedm z nich a autoři převážně zastávají názor, že sloužil i pro svobodný návrat. Přesně tak je specifikován v sedmi učebnicích. Další tři autoři pak přesný význam glejtu zahalují do poměrně nejasných označení,³⁷⁹ které se ale také dají chápat tak, že glejt měl sloužit i pro bezpečný návrat.

³⁷⁶ *Problémy dějin historiografie* 8. Praha: Karolinum 2008, s. 45. (Alena Beránková: Konstantin Höfler na pražské univerzitě.)

³⁷⁷ *Bilder aus der Geschichte für Knabenbürgerschulen (Obrazy z dějin pro chlapecké měšťanské školy)* z roku 1893.

³⁷⁸ *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte (Obrazy ze starého a vlastneckého dějepisu)* z roku 1897.

³⁷⁹ Podle Jana Lepaře a jeho *Všeobecného dějepisu* z roku 1876 měl glejt zaručit „bezpečí“. „Osobní svobodu“ měl glejt zaručit dle *Dějepis pro měšťanské školy dívčí* Josefa Horčíčky z roku 1910. Jaroslav Mikan v *Bájích a pověstech* z téhož roku vysvětluje glejt jako „bezpečnost života“.

Přímo o Zikmundovi se nezmiňují pouze dva autoři. Ani české učebnice ale nevykazují v otázce Zikmundovy viny názorovou jednotu. Devět autorů otázku přímo neřeší nebo ji nechává otevřenou. Zrovna tak je ale Zikmund devětkrát buď jasně označen za viníka Husovy smrti, nebo je tento pohled z textu jasně patrný.

Pro vznik Zikmundova mýtu je naprosto klíčové období po rakousko-uherském vyrovnání. Postava českého reformátora začíná být využívána k politickým a národnostním bojům. V učebnicích v českém jazyce se poprvé ve větší míře setkáváme s názorem, že císař Zikmund nese za Husovu smrt plnou odpovědnost. Toto pojetí souvisí s českým pocitem nedocenění právě po rakousko-uherském vyrovnání; může se zdát, že autoři aktuální politickou situaci parafrázovali pomocí příběhu Zikmundovy „zrady“.

V rámci prostudovaných učebnic v německém jazyce shledává Zikmunda jednoznačně vinným učebnice určená pro katolíky a měšťanské školy *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte (Obrazy ze starého a vlasteneckého dějepisu)* Hanse Kellnera. Hlavním důvodem je, že Kellner nechce žákům ukázat církev v negativním světle, proto veškerou vinu za Husovu smrt přikládá Zikmundovi. Smrt českého reformátora tedy evidentně vnímá negativně - jako omyl. Toto pojetí je zcela ojedinělé a pozoruhodné, že učebnice vyšla na konci 19. století, tedy v době, kdy nebylo v rámci katolické církve Husovo jméno ještě očištěno.

Po první světové válce dochází v dějinách k radikální subjektivizaci Zikmundovy role. Český národ se „konečně vymanil z habsburského sevření“ a potřebuje vlastní hrdiny, se kterými se může identifikovat. Jedním z nich se stává i Jan Hus. Nový stát se snaží prostřednictvím výuky dějepisu vychovat hrdé republikánské občany. Katolík a monarcha Zikmund, který nezabránil smrti českého reformátora, kterého první prezident navíc vyzdvihuje jako představitele svobody svědomí, je ideálním terčem. A projevuje se to i dějepisné produkci té doby. Kupříkladu *Masarykův slovník naučný* z přelomu 20. a 30 let nenechává na Zikmundovi nit suchou. Již pozváním do Kostnice „vyřkl“ Zikmund nad Janem Husem ortel smrti. Zikmund je zodpovědný i za Husovo uvěznění, císařovo údajné rozhořčení nad Husovým uvězněním autoři slovníku odmítají.

Spojení Zikmundova jména s nějakým subjektivním hodnocením je poměrně častým jevem.³⁸⁰ Přesto není drtivou většinou autorů explicitně označen za viníka – pro většinu z nich zřejmě byly prameny stále důležitější než ideologie.³⁸¹

³⁸⁰ Např. v učebnici Josefa Horčíčky a Josefa Ledra *Dějepis pro jednorozční učebné kursy při měšťanských školách* se dočteme, že Hus „byl **zrádně** císařem opuštěn.“ V učebnici *Dějepis pro jednorozční učebné kursy při měšťanských školách* označuje Josef Horčíčka Zikmunda za zbabělce: „Zikmund **zbaběle** jej opustil, později

Podíváme-li se na vzdělávací literaturu po první světové válce z hlediska jazyka, ve kterém byly psány, dají se vystopovat některé společné rysy. Německé učebnice se shodují na Zikmundově nevině za Husovu smrt.³⁸² Není naopak překvapením, že některé české učebnice Zikmunda ze smrti Husa přímo viní, zajímavé ale je, že i v českých textech převažuje přesvědčení o Zikmundově nevině.³⁸³ Pokud jde o glejt, většina autorů vnímá ochranný list jako záruku bezpečnosti nebo přímo návratu.³⁸⁴ Překvapivé je, že v šesti učebnicích (čtyřech českých a dvou německých) nalezneme názor, že ačkoli byl glejt určen i pro svobodný návrat, Zikmund není vinen. Autoři v nich většinou vnímají složitost celého případu a snaží se nenechat unášet nacionálními vášněmi.

Analýza prvorepublikových učebnic psaných v češtině ukazuje, že nevykazují jednotný názor nebo mýtus, který by jimi prostupoval. Což ovšem částečně neplatí, rozdělíme-li si učebnice dle typů škol, pro které byly určeny.

Na jedné straně stojí učebnice pro gymnázia, obchodní akademie a obecné školy, které spojuje objektivní přístup k historii a Zikmund v nich není z Husovy smrti viněn. Na druhé straně jsou učebnice pro školy měšťanské, v nichž je přístup k historii daleko subjektivnější. Respektive i v některých publikacích pro „měšťanky“ je přístup k historii objektivní, ale z mnou prostudovaných textů jde spíše o menšinu. Stejně tak se liší v pohledu na Zikmundovu vinu či nevinu.

Ve mnou prostudovaných německých dějepisných učebnicích daného období můžeme vysledovat jeden společný rys, a to že autoři Zikmunda z Husovy smrti explicitně neviní. Rozcházejí se ale v názorech na Husa samotného. Nikde sice není vykreslován jako ryze negativní postava, ale například Karl Beer mu v učebnici *Geschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der Deutschen in Böhmen (Dějepis Čech se zvláštním zřetelem k dějinám Němců v Čechách)* z roku 1921 vyčítá absenci snah o usmíření mezi Čechy a Němci a dokonce i protiněmeckou nenávisť.

Celkově ale bylo období první republiky pro vývoj Zikmundova mýtu překvapivě klidné. Autoři se většinou snaží o objektivní popis celé události, a přestože se neshodují

dokonce se přimlouval za jeho odsouzení.“ V učebnici *Národní dějiny mládeži a lidu Československému* Ladislava Horáka je za důvod neúspěchu Zikmundovy snahy o lepší zacházení s Husem označen jeho „neupřímný úmysl.“

³⁸¹ Z 22 učebnic je tomu tak v 16.

³⁸² Všech 5 učebnic v německém jazyce se vyslovuje pro Zikmundovu nevinu. Přesný význam ochranného listu není blíže specifikován ve dvou z nich. Stejný počet vnímá glejt jako záruku i pro svobodný návrat. Jednou se hovoří o „cestě“.

³⁸³ Ze 17 učebnic v českém jazyce Zikmunda neviní 11 z nich, přímou vinu „dokazují“ Zikmundovi autoři 5 publikací.

³⁸⁴ Dle 7 učebnic glejt sloužil i pro cestu zpět, jako záruka bezpečnosti je specifikován v dalších 5.

v názorech na glejt, často zdůrazňují, že Zikmundovo rozhodování a chování ovlivňovalo mnoho faktorů a jeho případná vina či nevina tak není jednoznačná!

Mám-li shrnout závěry svého bádání, je pochopitelné, že v pohnutém 20. století se těžko hledal konsenzus v nazírání na dějiny a Zikmundův mýtus. K čemu přesně sloužil Zikmundův glejt a jakou měrou je Zikmund za Husovu smrt zodpovědný, se historici neshodli a spory trvají prakticky dodnes. Já osobně se přikláním k interpretaci, že Zikmund byl především schopný panovník, pro kterého byl Husův spor až druhořadý. V době primárního řešení papežského schizmatu nedocenil, jak může být epizoda s názvem „Husova smrt“ výbušná. Glejt měl sloužit pouze k svobodnému příjezdu – pokud bych vzala v potaz Palackého podání, tak možná až do doby, než se Husovi dostane veřejného slyšení. Samotné vydání ochranného listu dosvědčuje, že Zikmund k Husovi z počátku choval sympatie. Český reformátor jel totiž na koncil ve stavu exkomunikace, nacházel se tedy mimo právní společenství.³⁸⁵ Vzhledem k tomu, že Hus zřejmě opravdu věřil ve svou nevinu, jel by podle mého názoru i za výše nastíněných podmínek. V každém případě prakticky každá interpretace se dá vyvrátit různým nazíráním na prameny. Proto zůstává mýtus Zikmunda Lucemburského v návaznosti na upálení mistra Jana Husa tak zajímavým tématem!

³⁸⁵ *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Praha: Česká křesťanská akademie 1995, s. 213. (Walter Brandmüller: Hus před koncilem.)

Seznam pramenů a literatury

České prameny

- František ČAPKA, *Dokumenty a materiály ke studiu národních dějin v letech 1848-1918*. Brno: Masarykova univerzita 2010, s. 115, ISBN 978-80-210-5120-1.
- František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III*. Praha: Odeon 1968, s. 648.
- <http://www.husitstvi.cz/dokumenty10.php> (citováno 18. 3. 2011)

Encyklopedie

- *Masarykův slovník naučný*. Praha: Nákladem „československého kompasu“ 1927, díl III., s. 1040.
- *Masarykův slovník naučný*. Praha: Nákladem „československého kompasu“ 1929, díl IV., s. 1109.
- *Masarykův slovník naučný*. Praha: Nákladem „československého kompasu“ 1933, díl VII., s. 1089.
- *Ottův slovník naučný*, Olomouc: Sdružení pro Ottův slovník naučný Argo/Paseka 1998, díl 11, s. 1066, ISBN 80-7203-007-8.
- *Ottův slovník naučný*, Olomouc: Sdružení pro Ottův slovník naučný Argo/Paseka 2000, díl 23, s. 1064, ISBN 80-7203-007-8.

Učebnice

- Zdeněk ADLA, *Obrázky z českých dějin a pověstí*. Praha: Albatros 1987, s. 151, ISBN 13-816-87.
- Benedik CEIZEL, *Cirkevní dejepis pre meštianské školy*. Trnava: Spolek sv. Vojtěcha 1933, s. 61.
- Ladislav HORÁK, *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při školách měšťanských*. Praha: Státní nakladatelství 1927, s. 223.
- Ladislav HORÁK, *Národní dějiny mládeži a lidu Československému*, druhé vydání. Praha: Šolc a Šimáček, Nakladatelská společnost 1924, s. 333.
- Ladislav HORÁK, *Počátkové dějepisú návodného na škole národní*. Praha: Nákladem Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva Československého Josef Rašín 1914, s. 198.
- Ladislav HORÁK, *Průruční dějiny národa českého*. Praha: Nákladem „Dědictví Komenského“ 1914, s. 267.
- Martin Bohumil HORNOF, *Stručný dějepis Čech*. Praha: I. L. Kober 1896, s. 54.
- Martin Bohumil HORNOF, *Stručný všeobecný dějepis*. Praha: Fr. A. Urbánek 1873, s. 115.

- Josef HORČIČKA, Jan NEŠPOR, *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: Nákladem české grafické unie a. s. 1927, s. 130.
- Josef HORČIČKA, Jan NEŠPOR, *Dějepis pro měšťanské školy dívčí*. Praha: Nákladem české grafické akciové společnosti „Unie“ 1910, s. 106.
- Josef HORČIČKA, Josef LEDR, *Dějepis pro měšťanské školy, pro druhou třídu*. Praha: Nákladem československé grafické unie a. s. 1935, s. 126.
- Josef HORČIČKA, Josef LEDR, *Dějepis pro měšťanské školy, pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: Nákladem československé grafické unie a. s. 1935, s. 141.
- Josef HRBEK, Josef VODEHNAL, *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol, II., Střední a nový věk po osvícenství*. Praha: Nakladatelství Šolc a Šimáček 1934, s. 215.
- Antonín JIRÁK, Antonín REITLER, *Dějepis pro jednorocní učebné kursy při měšťanských školách*. Praha: „Komenium“ v Karlíně 1922, s. 176.
- František KAMENÍČEK, Rudolf DVORÁK, *Dějepis mocnárství rakousko-uherského se zvláštním zřetelem ke zřízení jeho*. Praha, J. Otta 1899, s. 152.
- Václav KEJŘ, *Dějepis pro 6. až 8. postupný ročník obecných škol*. Praha: Nákladem Československé grafické unie a. s. 1935, s. 121.
- Josef KLIK, *Učebnice dějepisů pro nižší třídy středních škol*. Praha: Nákladem Historického klubu v Praze I 1937, s. 130.
- Petr KOUDELA, *Dějepis český, díl I*. Praha: I. L. Kober 1875, s. 260.
- Jan LEPAŘ, *Všeobecný dějepis*. Praha: I. L. Kober 1876, díl 2., s. 255.
- Josef LETOŠNÍK, *Učebnice dějepisů obecného pro ústavy učitelské*. Praha: F. Kytka 1890, s. 146.
- Karel MATOUŠEK, *Všeobecný dějepis pro obchodní akademie*. Praha: Československá grafická unie a. s. 1933, s. 185.
- Jaroslav MIKAN, *Báje a pověsti, vypravování z dějin vlasteneckých. Pro první třídu dívčích lyceí*. Praha: Nákladem Aloisa Wiesnera 1910, s. 75.
- Jan MLČOCH, *Učebnice dějepisů pro měšťanské školy*. Praha: Československá grafická unie a. s. 1935, s. 127.
- Josef NIKOLAU, *Obrazy z dějin československých*. Budějovice: Tiskem a nákladem Felixe Zdarssy 1862, s. 106.
- Karel NINGER, *Děje všeobecné*. Praha: Nákladem Antonína Augusty 1863, s. 132.
- František NOVÁK, *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy gymnasií, reál. gymnasií a reformních reál. gymnasií*. Praha: Československá grafická unie 1937, s. 254.

- Jaroslav PAUR, *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy*, díl II. Praha: Státní nakladatelství 1935, s. 128.
- Josef PEKAŘ, *Dějiny československé pro nejvyšší třídy škol středních*. Praha: Historický klub v Praze I 1921, s. 198.
- Josef PEKAŘ, *Dějiny naší říše se zvláštním zřetelem ke královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným, pro nejvyšší třídy škol středních*. Praha: Historický klub 1914, s. 192.
- Josef PEŠEK, *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol, díl III*. Praha: Profesorské nakladatelství a knihkupectví v Praze 1933, s. 116.
- František SOBEK. *Dějiny všeobecné pro nižší třídy škol středních*. Díl II., věk střední. Praha: Nákladem knihkupectví I. L. Kobra 1888. S. 99.
- Josef SOKOL, *Dějepisné učení pro mládež dospělejší*. Dílu II. Část první. Praha – Smíchov: Nakladatel V. Neubert, maj. Knihkiskárny a litografie 1894, s. 551.
- František ŠEMBERA, *Učebná kniha dějepisu všeobecného pro nižší třídy škol středních, díl II., věk střední*. Praha: Bursík & Kohout 1894, s. 116.
- Jan ŠRÁMEK, *Krátký všeobecný dějepis pro školu*. Jindřichův Hradec: Alois a Josef Landfras 1849, s. 108.
- Eduard ŠTORCH, Karel ČONDL, *Pracovní učebnice dějepisu. Díl druhý, pro druhou třídu měšťanských škol*. Praha: Státní nakladatelství 1935, s. 176.
- František ŠUJAN, František KUNSTOVSKÝ, *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy, díl II*. Praha: I. L. Kober 1898, s. 99.
- Václav Vladivoj TOMEK. *Děje země české*. Praha: ^{V komisi u Kronbergra i Řivnáče 1843, s. 339.}

Německé prameny

- Constantin HÖFLER, *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen. Theil I*. Wien: Aus der Kaiserl. Königl. Hof. – und Staatsdruckerei. 1856, s. 642.
- Constantin HÖFLER, *Oesterreichische Geschichte für das Volk. V. Die Zeit der luxemburgischen Kaiser Karl IV. – (Wenzel) – Sigmund*. Wien: Im Commissions – Verlage von Prandel & Ewald 1867, s. 214.

Encyklopedie

- *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Dritter Band: Galizyn bis Kiel. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1909, s. 1023.

- *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Vierter Band: Kielbank bis Nordkanal. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1908, s. 1023.
- *Meyers Kleines Konversations – Lexikon*. Siebente, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage in sechs Bänden. Sechster Band: Schönberg vis Žywiec und Nachträge. Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut 1909, s. 1050.

Učebnice

- Anton ALTRICH, *Lehrbuch der Geschichte für Mittelschulen*, 5. Teil. Brünn: Verlag Rudolf M. Rohrer 1928, s. 251
- Josef BECK, *Lehrbuch der allgemeinen Geschichte für Schule und Haus*. Hannover: Hahn 1846, s. 206.
- Karl BEER, *Geschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der Deutschen in Böhmen*. Zweite vermehrte Auflage. Reichenberg: Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus 1921, s. 320.
- Berthold BRETHER, *Geschichte Böhmens und Mährens, erster Band, das Vorwalten des Deutschtums bis 1419*. Reichenberg: Paul Gollors' Nachs. K. m. b. h. 1921, s. 237.
- Franz EICHLER, *Lehrbuch der Geschichte für Handelsakademien in der čechoslovakischen Republik*, zweiter Teil für den zweiten Jahrgang. Reichenberg: Verlag von Franz Kraus 1922, s. 154
- Anton GINDELY/bearbeitet von Franz Martin MAYER, *Gindelys Lehrbuch der Allgemeinen Geschichte für die oberen Classen der Gymnasien*, II. Band: Das Mittelalter. Wien und Prag: Verlag von F. Tempský 1900, s. 292.
- Hans KELLNER, *Bilder aus der alten und vaterländischen Geschichte. Ein Leitfadens für katholische Volks und Bürgerschulen*. Leipzig, Berlin: Verlag von Theodor Hofmann 1897, s. 100.
- Wilhelm PÜTZ, *Grundriß der Geographie und Geschichte der alten, mittleren und neueren Zeit für die mittleren Klassen der Gymnasien und für höhere Bürgerschulen*. Koblenz: bei Karl Bädeker 1858, s. 128.
- Karl SCHENK, *Lehrbuch der Geschichte für höhere Lehranstalten*. Leipzig und Berlin: Verlag von B. G. Teubner 1902, s. 216.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates. Zum Gebrauche an Gymnasien und Realschulen*. Praha: Verlag von Friedrich Tempsky 1860, s. 209.

- Theodor TUPEK, *Bilder aus der Geschichte für Knabenbürgerschulen*. Wien, Prag: Verlag von F. Tempskn 1893, s. 127.
- Karl WOYNAR: *Lehrbuch der Geschichte für die Oberstufe der deutschen Mittelschulen in der Čechoslovakischen Republik, 2. Teil*. Böhm, Reichenberg: Nordböhmischer Verlag 1937, s. 196.
- Autor neveden, *Geschichte des Königsreichs Boheim zum Gebrauche der studierenden Jugen in de k. k. Staaten*. Wien: Verlagsgewölbe de k. k. Schulbücher-Verschleißes den St. Anna in der Johannis Gasse 1820, s. 179.

Literatura

- Wilhelm BAUM, *Cisár Zikmund*. Praha: Mladá fronta 1996, s. 408, ISBN 80-204-0543-7.
- Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*. Praha: Vyšehrad 1987, s. 352, ISBN 80-7185-590-1.
- *Dějiny ve škole, škola v dějinách*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2010, s. 219, ISBN 978-80-86935-13-3, s. 16-17.
- *Husitský Tábor 8*. Tábor 1985, s. 432, ISBN nevedeno.
- *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Praha: Česká křesťanská akademie 1995, s. 333, ISBN 80-85795-17-5.
- Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII., 1918-1929*. Praha, Litomyšl: Paseka 2000, s. 821, ISBN 80-7185-328-3.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Rozumět dějinám, Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery 2002, s. 304, ISBN 80-86010-55-4.
- Jank KŘEN. *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Academia 1990, s. 512, ISBN 80-200-0337-1, s. 90.
- *Problémy dějin historiografie 8*. Praha: Karolinum 2008, s. 133.
- Zdeňek ŠÍPEK. *Vlastenectví ve výuce a výchově dějepisu na středních školách v letech 1918-1953*. 1968.
- Magdaléna ŠUSTOVÁ, *Stalo se v zemi české... Jak se vyučoval dějepis*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2009, s. 47, ISBN 978-80-86935-08-9.
- *The Bohemian Reformation and Religious Practise: Vol. 4*. Praha: Akademie věd ČR 2002, s. 329, ISBN 80-86675-01-7.

Přílohy

Příloha č. 1:

Václav Porcius Vodňanský: *Duchovní město jménem Rozkoš duše*

*„Král Zikmund v Uhřích kraloval,
odtud se do Čech podával.
Neměl štěstí nižádného,
neb se nebál Boha svého.*

*Potom císařem učiněn
nebyl ani tehdež změněn,
nevážil, odkud vzal ouřad,
neb miloval vždy zlý neřád.
Nevedl soudu pravého,
neb nežádal Boha svého,
aby mu moudrost daroval
a Duchem svatým spravoval.
Krve mnoho lidské vylil,
neb s ním Pán Bůh nebydlil,
chtěl věrné své uvést v bludy,
by pod jednou bylo všudy.*

*Svaté směle dal páliť, však to neuměl souditi,
že mnoho tisíc skrze to
jeho zahyne najisto.
K tomu mnichů ztratil mnoho,
proč to přišlo, neznal toho,
věrné těžce kaceřoval,
nevěrným svobodu dával.
Hrozný oheň jeho nohy páliť.
Tu teprv nebohý poznal,
co jest věrným činil,
v lidí život svůj doplnil.“*

Příloha č. 2:

Václav Brožík: *Hus před koncilem kostnickým*

Příloha č. 3:

Zdeňek Adla: *Obrázky z českých dějin a pověstí: Jan Hus*

JAN HUS

Žádný z pražských kazatelů za vlády Václava IV. neměl tolik posluchačů jako Jan Hus v Betlémské kapli. Co se líbilo lidem, nelíbilo se ale některým kněžím.

V té době římskokatolická církev dávala věřícím možnost koupit si odpuštění za zlé skutky. Peníze, které kněží vybrali za odpustky, utráceli někdy za věci, které nebyly ani trochu svaté.

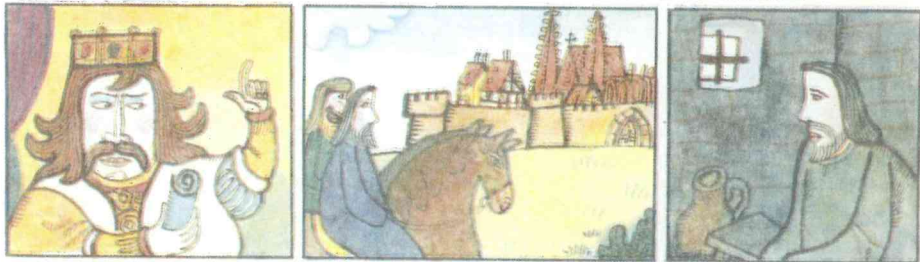
Jan Hus proti odpustkům vystoupil. Jeho kázání působila na lidi tak, že se rozhodli jednat. Vyšli do ulic.

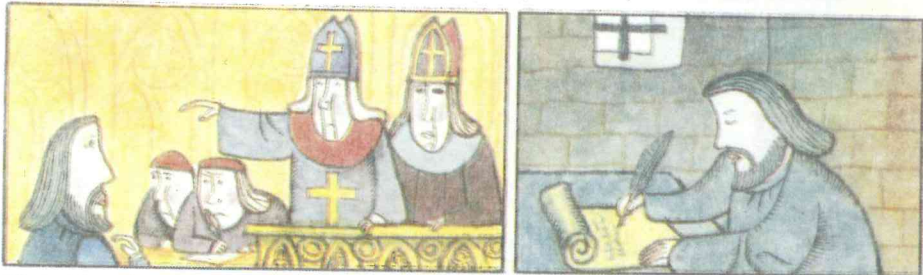
Proti nim vyjelo vojsko. V pouliční bitce bylo několik lidí zajato. Pár dní nato byli tři z nich pro vstrahu popraveni. Církev zakázala Janu Husovi působit v Praze.

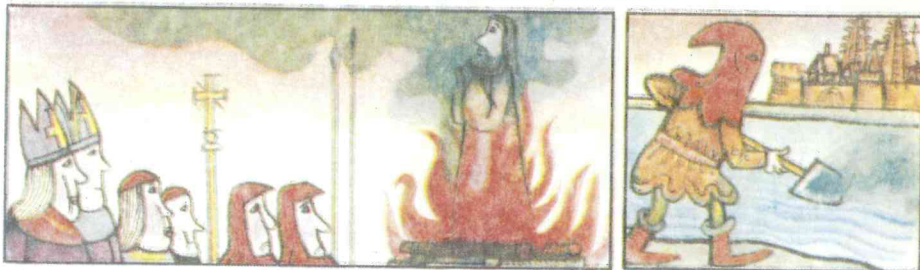
Jan Hus se kázání nechtěl vzdát, a proto odešel na venkov. Kázal pod širým nebem. Svým nepřátelům stále vadil. Zakrátko byl předvolán k církevnímu soudu do Kostnice.

Německý král Zikmund, který se později stal císařem, mu na cestu vydal list, jenž mu měl zaručit bezpečnost. Jakmile Hus do Kostnice přijel, byl navzdory listu uvržen do vězení.

Před církevním soudem statečně bránil svoji pravdu, kterou po léta kázal. Z vězení psal přátelům v Čechách, aby stejně jako on vytrvali ve svém přesvědčení.

Církevní soud rozhodl, aby byl Jan Hus upálen. 6. července 1415 zemřel Jan Hus na hranici. Aby po něm nezbylo ani stopy, nedovolili ho pohřbit a jeho popel nasypali do řeky Rýna.